

Vefa, insanı insan yapan en temel ahlaki hususiyetlerden biridir. İslamiyet'te vefa, öncelikle bize hayat ve akıl nimetlerini bahşeden Yüce Rabbimize karşı sergilememiz gereken ahlaki ödevdir. Ahde vefa kulluğun özüdür. İslam düşüncesinde vefa her şeyden önce Cenab-ı Allah'a karşı gösterilmelidir. Çünkü O (c.c.), ruhları yarattığında onlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuş, ruhlar da bu soruya "Evet." diyerek cevap vermiştir. Vefa bir bütündür. Yaratıcısına karşı ahde vefalı bir duruş sergileyen kişi, doğal olarak çevresinde kendisine iyilik yapanlara, ikramda bulunanlara karşı da vefalı olur. Vefa, davranışlarımızda ve çevremizde iyiliğin ve güzelliğin çoğalmasına vesile olur.

Müslümanın vefalı tutumu, bireyden topluma doğru halka halka yayılan; evde, okulda, işte, ticarete, sokakta bencilliğin ve nankörlüğün ortadan kalkmasına vesile olan bir haslettir. Bu açıdan vefa, toplumsal bağların güçlenmesini, kişiler arası iletişimin güvenli zemine oturmasını sağlar. Pek çok güzel hasletin özünde vefa duygusu yatar. Sevgi, şefkat, hoşgörü, adalet, tevazu gibi değerler çoğu zaman can suyunu vefa duygusundan alır.

Ahde vefa, toplumun temellerinin sağlıklı bir zemine oturmasına vesile olur. Kur'an insanlar arasındaki ahde vefaya dikkat çeker: "Ey müminler! Antlaşmalarınıza ve sözleşmelerinize sadık kalın..." (Maide, 5/1.) Yine Kur'an'da, Allah'ın sevdiği kimseler arasında ahde vefa sahipleri de zikredilir. (Âl-i İmran, 3/76.) Ayrıca unutmamak gerekir ki vefa daima diri tutulması gereken bir haslettir. Aksi hâlde onun yerini nankörlük istila eder. Vefanın olmadığı iklimde ihanet, haksızlık, bencillik ve nankörlük gibi davranışlar egemen olur.

Ekim ayında Mevlid-i Nebi haftasını idrak edeceğiz. Diyanet İşleri Başkanlığımızın bu yılki etkinlikler için belirlediği başlık "Peygamberimiz ve Vefa Toplumu" oldu. Vefa denilince Müslümanların aklına daima rehberimiz, önderimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) gelir. O hem Rabbine hem de çevresine karşı daima vefalı olmuştur. Nübüvvetinden önce bile "Muhammed'ül-emin" olarak anılmasının arkasında onun sözüne sadık, ahde vefalı biri olması yatar. Sahabe efendilerimiz de ondan öğrendikleri vefayı, hayatlarına tatbik ederek âdeti bir vefa toplumu meydana getirmişlerdir.

Bugün her zamankinden daha çok vefalı olmaya, ahde vefaya ve vefalı bir toplum inşa etmeye ihtiyacımız var. Diyanet Dergisi olarak bu ay bu önemli konuyu sayfalarımıza taşıdık. Bu ayki dosyamıza Prof. Dr. Zülfikar Durmuş, "Kişisel ve Toplumsal Huzurun Teminatı: Ahde Vefa"; Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu, "İslam Ahlakı ve Müslüman Şahsiyetinin Gereği Olarak Vefa"; Rukiye Aydoğdu Demir, "Vefanın Ufku"; Bünyamin Albayrak, "Vefa, Camiler ve Din Görevlileri" başlıklı yazılarıyla katkıda bulundular. Söyleşi konuğumuz emekli Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Dr. Hüseyin Kayapınar Hocamız.

Bu vesileyle Mevlid Kandilinizi kutlar; ayrıca bu yıl tema olarak "Hz. Peygamber ve Vefa Toplumu" çerçevesince kutlayacağımız Camiler ve Din Görevlileri Haftası'nın ülkemize ve İslam âlemine hayırlar getirmesini Cenab-ı Allah'tan niyaz ederim.

İyi okumalar.

Doç. Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

14 GÜNDEM

VEFANIN UFKU
Rukiye AYDOĞDU DEMİR

6 GÜNDEM

KİŞİSEL VE TOPLUMSAL HUZURUN TEMİNATI:
AHDE VEFA
Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

10 GÜNDEM

İSLAM AHLAKI VE MÜSLÜMAN
ŞAHSİYETİNİN GEREĞİ OLARAK VEFA
Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

18 GÜNDEM

VEFA, CAMİLER VE
DİN GÖREVLİLERİ
Büyüamin ALBAYRAK

22 SÖYLEŞİ

DR. HÜSEYİN KAYAPINAR:
"PEYGAMBER EFENDİMİZİN
ÖMRÜ VEFAYLA VE AHDİNE
SADAKATLE GEÇMİŞTİR."
Mahir KILINÇ

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KUR'AN-I KERİM'İN
BELAGAT MUCİZESİ
Tuğrul OKAY

30 VAHYİN AYDINLIĞINDA

DÜNYEVİLEŞME ÇIKMAZI
Dr. Abdülkadir ERKUT

32 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

BÜLBÜL GÜLE,
KARGA ÇÖPLÜĞE
Hatil KILIÇ

34 DİYANET ARŞİVİ

BİR KÖYE İMAM DURMAK,
BİR KÖYDE İMAM OLMAK
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI
370

EKİM
2021

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Fatih KURT
Dr. Elif ARSLAN
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ

Editör
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Emin GURDAMUR
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GUÇLU
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

Kapak Ebru: Hikmet BARUTÇUGİL

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

38 BÜYÜTEÇ

“ANNE, BEN ARTIK DEİST DEĞİLİM!”
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

42 ADANMIŞ ÖMÜRLER

ÖRNEK BİR DİN GÖREVLİSİ HANECİZÂDE
HAFİZ YUSUF ZİYA BİLGİN
Bünyamin ALBAYRAK - Ahmet ÜNAL

44 LİSAN-I KALP

DEM BU DEM
Dr. Lamia LEVENT ABUL

46 BUNU KONUŞALIM

ESMA AK: “BÖYLEŞİ ZOR BİR ZAMANDA BİZE
DÜŞEN KENDİ YARALARIMIZI SARARKEN
TOPLUMUN YARALARINI DA SARMAKTIR.”

BATUHAN UÇAN: “TDV VE DİYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞI PERSONELİ, OLAY GÜNÜNDEN
HEMEN SONRA FARKLI ŞEHİRLERDEN GELEN
BİRÇOK GÖNÜLLÜ İLE BOZKURT İLÇESİNDE
YAŞANAN FELAKETİN YARALARINI SARMAK İÇİN
SAHADAYDI.”
Mahir KILINÇ

50 DİN TARİH TOPLUM

RAHMET VESİLESİ YAŞLILARIMIZ
Esma GÜNER

52 DİN TARİH TOPLUM

BİR SALGININ ÖĞRETTİKLERİ
Hatice KURT

56 ALLAH'IN ELÇİLERİ

VARLIĞA ŞÜKRETMİYEN TOPLUMA
PEYGAMBER HZ. SALİH
Prof. Dr. Âdem APAK

60 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

HAYATA İHANET KATMAMAK
Abdulkaki İŞCAN

64 KAFAMA TAKILANLAR

“İSLAM PEYGAMBERİ HZ. MUHAMMED
YAŞAYAN BİR KİŞİLİK MİYDİ?”
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

66 ÖNCÜ ŞAHSIYETLER

DİRENİŞÇİ BİR ÂLİM: MUHAMMED BİN ALİ
SENUSİ
Koray ŞERBETÇİ

70 ADAB-I MUAŞERET

BAŞKASI YAPSIN AMA BEN DEĞİL!
Ayşe Nur ÖZKAN

72 HATIRA DEFTERİ

CİĞERLERİMİZ YANDI
Şaban GÜNGÖRMEZ

74 | DİYANETE SORALIM

76 TEBDİL-İ MEKAN

MERİÇ'İN ÖTEKİ YAKASI BATI TRAKYA
F. Hilâl FERİATOĞLU

80 KİTAPLIK

HAYAT REHBERİ KUR'AN
Prof. Dr. Ömer ÇELİK

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 84.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kurumsal
Şube IBAN: TR94 00010017 4505 9943 0850 41
nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi
ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir
dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri
Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne
gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
- Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri
Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İleri Basım Matbaa A.Ş.
Tel: 0 212 454 32 55

Basım Tarihi: 30.09.2021

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve
çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel
sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet
Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın
organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu,
fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı
saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her
türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

PEYGAMBERİMİZ VE VEFA TOPLUMU

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Vahyin ışığında şekillenen ahlaki değerler, insanların huzurlu bir hayat sürmesini sağlamakla birlikte toplumsal birlik ve beraberliğin de temel şartlarını oluşturmaktadır. Özünde sadakat, samimiyet gibi ahlaki davranışları barındıran vefa da bu kuşatıcı değerlerden biridir ve kavram olarak sözünde durmak, sevgide bağlılık, yapılan iyilikleri unutmamak ve buna göre davranmak gibi anlamları içermektedir. İslam ahlakının temel esaslarından kabul edilen ve Allah ile kul arasındaki iman ilişkisini düzenleyen değerlerden olan vefa, müminin Rabbi ile yaptığı ahit ve bu ahdin tutum ve davranışlarla hayata ve tüm mahlûkata dair taşıdığı hassasiyettir. Yaratana tanımak, kulluk görevlerini yapmak, O'nun verdiği nimetlerin kıymetini bilmek, şükretmektir. Vefa, iyilik ve takvada buluşmayı gerektirir. Kur'an-ı Kerim'de temel bir ahlaki kavram olan vefa söylemden ziyade eylem ile ortaya konması gereken büyük bir ahlaki erdem olarak dikkati çekmektedir. Vefa, fertlerin diğerleriyle

ilişkisini sağlayan, toplumsal dağınıklığı ve bozulmayı engelleyen en önemli bağlardan biridir. Milletler bu hasletle fazilete ermiş, devletler bu meziyetle itibarını koruyabilmiş, aileler bu sadakatle varlıklarını devam ettirebilmiştir.

İnsanı vahyin bilgisi ile destekleyen ve peygamberleri vasıtasıyla onlara yol gösteren Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de, kendisine kulluktan anne babaya saygıya, sözünde durmaktan nimetin kadrini bilmeye, antlaşmalara riayetden yetim malını koruyup gözetmeye kadar birçok konuda vefa hatırlatması yapmakta, mücadelelerini anlattığı ve bizlere örnek gösterdiği tüm nebilerin en belirgin vasıflarından birinin vefa olduğunu bildirmektedir. Kur'an-ı Kerim bizlere bir taraftan Allah'a ve onun kullarına karşı nasıl vefalı olmamız gerektiğini öğretirken diğer taraftan da vefasızlık örneklerini göstererek bizleri uyarmaktadır. Allah ile kulları arasındaki bir ahitleşmeden de bahseden yüce kitabımızda Allah adına verilen ahdin bozulmaması is-

tenmekte, Allah'a ve insanlara verdiği söze sadakat gösteren ve sözleşmelerine hakkıyla riayet eden kimseler övülmekte ve bu davranış müminlerin bir özelliği olarak zikredilmektedir. Bu doğrultuda Allah ile yaptıkları muahedeye sadık kalanlara büyük mükâfat vadedilmiştir. Ahdini yerine getirmeyenler ise bozguncu olarak nitelendirilmiş ve Allah'a karşı ahitlerini hiçe sayanların ahirette hiçbir nasip alamayacakları haber verilmiştir.

Olgun müminlerin vasıfları sayılırken onların ahde vefa gösterme özelliklerine de işaret edilen Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssalar ve Peygamber Efendimizin (s.a.s.) yaşantısında sergilediği davranışlar, müminler için nasıl bir hayat yaşanması gerektiğini en güzel şekilde ortaya koymaktadır. Efendimizin (s.a.s.) hayatı; Allah'ın emirlerine, ailesine, dostlarına ve çevresine vefa örnekleri ile doludur. Onun tüm İslam peygamberlerinin her birine ayrı ayrı vefa duyması, kendisinden sonra yaşayacak ümmeti için vefa göstermesi, zorla çıkarıldığı memleketine, canlı cansız varlıklara duyarlı olması gibi nice vefa örneklerine tanık olmaktadır. O, ömrü boyunca vefakârlığı bir erdem olarak öğretmiş, tebliğ ettiği dine inanan inanmayan herkes tarafından ahde vefa ve emanete riayete tam anlamıyla sahip olmasından dolayı "el-Emin" olarak bilinmiştir.

Ahde uygun hareket edilmesini imandan sayan ve hayatı boyunca vefanın en güzel örneklerini sergileyen Peygamber Efendimiz (s.a.s.), gerek Allah'a kullukta ve nimetlerine şükürde gerekse insani tüm ilişkilerinde vefayı ahlaki bir davranış olarak görmüş ve hayatına yansıtmıştır. O, ailesine, ashabına ve ümmetine, en zor durumlar ve en küçük iyilikler için dahi vefa vurgusu yapmak suretiyle vefanın önemini anlatmıştır. Bununla beraber savaş gibi en sıkıntılı zamanlarda bile onun hiçbir ahidine vefasızlık yaptığı da görülmemiştir.

Hız. Peygamber (s.a.s.) İslam'a hizmet etmiş olanlara karşı da her zaman vefalı davranmıştır. Onların hizmet ve iyiliklerini asla karşılıksız bırakmamış, üzerinde emeği olan hiç kimseyi unutmamış, hayatı boyunca onlara hep vefa göstermiştir. Allah yolunda şehit düşenleri de asla unutmayan Peygamber Efendimiz (s.a.s.), onların çocuklarının yetiştirilmesini, geride kalan ailelerinin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaya çalışmış, ashabını da bu konuda teşvik edip yönlendirmiştir. Hız. Peygamber (s.a.s.), iyiliğini görüp ahirete irtihal etmiş tüm insanları da hayırla yâd etmiş, geride bıraktıklarına sahip çıkarak onları himayesinde bulundurmuştur. O, çok sevdiği Mekke'yi özlemle anacak kadar, en zor durumda sığındığı Uhud'un sevgisini hissedecek kadar vefa peygam-

beridir. Onun vefası, varlıkta da yoklukta da aynıdır ve sadece inananları değil inanmayanları da etkisi altına almıştır.

İletişim teknolojilerinin durmaksızın gelişim gösterdiği günümüzde, insani ve toplumsal meziyetlerden olan vefa ne yazık ki toplumumuzda ahlakla ilgili bir değer olarak hızla unutulmakta ve gün geçtikçe de kaybolmaya yüz tutmaktadır. Bugün maddi hazları öne çıkaran, manevi değerleri ötekileştirerek kişisel arzu ve istekleri hayatın odağına yerleştiren yaklaşımlar vefayı oluşturan bütün kavramların içinin boşaltılmasına, taşıdığı anlamları kaybetmesine neden olacak geniş bir zemin hazırlamaktadır. Oysa fert ve toplum huzurunu temin etme amacıyla İslam dininin merkeze aldığı erdemlerden olan ve vefa duygusuyla beslenen samimiyet, sadakat, sözünde durma, güven, fedakârlık, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler insan hayatına rehberlik eden faziletli davranışlardandır. Bu davranışların toplumların huzurunu, birlik ve beraberliğini sağlamada hayati bir rol üstlendiğini hatırdan çıkarmamamız ve ona göre hayatımızı şekillendirmemiz büyük önem arz etmektedir.

"Her kim ahidine vefa gösterir ve günah işlemekten sakınırsa bilsin ki Allah o sakınanları sever." (Âli İmran, 3/76.) ■

(Ahzap, 33/23.)

KİŞİSEL VE TOPLUMSAL HUZURUN TEMİNATI: AHDE VEFA

Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Rahmetle muamele etmeyi kendisine “ilke” edinen Allah, kulunu kendi hâline bırakmamış, akıl ve irade nimetinin yanında peygamber olarak seçtiği kişiye vahiy de vererek insanların sürekli yollarını aydınlatmıştır. Bu nedenle yeryüzünde tevhid inancına dayalı ahlaklı fertler ve toplumların oluşturulmasını istemiştir. Fakat Allah’ı tanıyacak şekilde yaratılan insan, çeşitli saiklerin etkisiyle fıtratına yabancılaşabilmekte ve dinî-ahlaki alanda sapmalar gösterebilmektedir. Bunun temel nedeni en büyük nimet ve emanet olan akıl ve iradenin ilahi iradeye uygun kullanılamamasıdır.

Kur’an, insanın hem Allah’a hem de insanlara karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmesine yönelik bir çağrıdır ve birçok ayette “iman” ve “salih amel” formülüyle bunu takdim eder. “İman”, insanla Allah arasında gerçekleşen bir olgu, bir diyalog iken; “salih amel”, hem Allah ile insan arasında hem de Allah’ın rızasına dayalı olarak insanlar arasında gerçekleşen davranışlar bütünüdür. Dolayısıyla, insanın kendisine ve diğer insanlara karşı ahlaki sorumluluklarının aynı zamanda Allah’a karşı da bir sorumluluk olduğunu söyleyebiliriz.

“Antlaşma yapma, söz verme, vaat ve taahhütte bulunma, so-

rumluluk, sözüne bağlılık” gibi manalara gelen ahit kelimesi ile “sadakat, bağlılık, samimiyet, yerine getirme” gibi anlamlara gelen vefa kelimesinin birleşimi olan “ahde vefa” tabiri, en yalın ve kuşatıcı anlamıyla gerek Allah’a gerekse insanlara verilen sözün mutlaka yerine getirilmesini, özün ve sözün doğru olmasını ifade eder.

Allah ile insanoğlu arasında çeşitli ahitler gerçekleşmiştir. Araf suresinin 172 ve 173. ayetlerinde insan yaratılırken fıtratına Allah’ı tanıma duygusunun yerleştirildiği, insanın fıtratından gelen bu duygu ve sezgi ile Allah’ın varlığını ve birliğini kabul ve itiraf ettiği beyan edilmektedir. “Kâlû Belâ” olarak ifade edilen bu durum bir diğer ayette “...Allah’ın insanı yaratırken özüne nakşettiği tevhid inancına bağlılığı sürdür...” (Rum, 30/30.) şeklinde zikredilmektedir. Hz. Peygamber’in “Her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar.”

(Müslim, Kader, 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 24.) hadisi de bu inancın insanın doğasında olduğunu göstermesi açısından ayetin tefsiri gibidir. Buna göre her insan tevhidî bir inanca sahip olup ahlaki gerçekleri görebilme yetisine sahiptir. Mümin kişi aslında yaratılışında Allah’a verdiği iman ve itaat sözünü hatırlayıp ahde vefalı olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan Kur’an’da ahde

vefa müminlerin karakteristik özellikleri arasında sayılmaktadır. (Bakara, 2/177; Müminun, 23/8; Ahzab, 33/23; Mearic, 70/32.) Âdem’in yasak ağaca yaklaşmama hususunda Allah’ın emrine uyma sözünü unuttuğunu (Taha, 20/115.) ve helak edilen toplumların çoğunun tevhid inancına bağlı ve yaratılış amacına uygun yaşamadıklarını belirten (Araf, 7/102.) ayetlerin de delaletiyle insanın ezelde Allah’a verdiği sözü unutmaması nedeniyle Kur’an, ahde vefa üzerinde ısrarla durmaktadır. Birçok ayette Kur’an’ın hakikat olduğunu anlayıp kavrayan, yaratılışlarında Allah’a verdikleri iman ve ibadet sözüne sadakat gösteren ve bu sözlerinden asla dönmeyen akliselim sahibi kimselerin varlığından bahsedilmektedir. Mutlu son bunların hakkı olup bu mutlu son da Adn cennetleridir. (Rad, 13/19-24.) Gerçekten ne muhteşem ve imrenilecek bir son!

Ahitlerden bir diğeri de Allah’ın insana yalnızca kendisine ibadet etmesine ve şeytana uymamasına dair uyarısıdır. Lakin bu uyarılar dikkate alınmayıp kâfirlikte direnmeleri sebebiyle insanların kendilerini cehenne me mahkûm etmesi kaçınılmaz sonudur. Birçok ayette yaratılış özlğinde Allah’a verdikleri iman ve itaat sözlerinden dönen kimseler “fasıklar” olarak nitelendirilmekte olup böylelerinin başta

Hız. Peygamber'i ve Kur'an'ı tasdik etmek üzere Allah'ın emrettiği şeyleri yapmadıkları, aksine her tarafta fitne fesat peşinde koştukları ve sonuçta kendilerini ebedî hüsrana mahkûm ettikleri ifade edilmektedir. (Bakara, 2/27.)

Ahit bağlamında değerlendirilecek bir husus da "emanet" in insan oğlu tarafından alınıp kabul edilmesidir. Ayetteki emanetten hem dinî vecibe ve yükümlülüklerin hem de insanlar arasındaki emanetlerin, yani bütün emanet çeşitlerinin kastedildiğini söyleyebiliriz. Söz konusu ayet, insanın sorumluluğunun büyüklüğünün sembolik bir ifade biçimidir.

Allah peygamberlerden ve ehl-i kitaptan da ahit almıştır. Bu ahitlerin hangi konulara ilişkin olduğu açık olmamakla birlikte bu ahitler genellikle "emir veya talimat verme" şeklinde yorumlanmıştır. Allah, Yahudi din âlimlerinden de "Tevrat'ı insanlara mutlaka açıklayacak ve onu asla gizlemeyeceksiniz." şeklindeki emri doğrultusunda kesin söz almıştı. Ne var ki onlar Allah'a verdikleri sözü hiçe saydılar ve bu söze sadakat yerine basit dünya menfaatlerini tercih ettiler ama böylelikle çok kötü bir tercih yapmış oldular. (Âl-i İmran, 3/187.)

Allah, İsrailoğullarından Allah'tan başkasına kulluk etmemelerine, ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara yardım etmelerine, insanlara hep iyiliği teşvik edici sözler söylemelerine, namazı hakkıyla kılmalarına, zekât vermelerine ve birbirlerinin kanını dökmelerine, yerinden yurdundan sürgün etmeyeceklerine dair kesin itaat sözü almıştır. Ancak çok geçmeden büyük bir kısmı, verdikleri sözden dönmüştür. (Bakara, 2/83-84.) Bu yüzden Yüce Allah onları lanetlemiş

ve kalplerini katılaştırarak iman çağrısına karşı tamamen duyar-sız hâle getirmiştir. (Maide, 5/12-13.) Onlar Allah'a verdikleri sözleri gerçekleştirirse Yüce Allah da onlara verdiği vaadini gerçekleştireceğini beyan etmiştir. (Bakara, 2/40.) Allah'ın onlara verdiği söz ise Allah'ın onların günahlarını bağışlayacağı ve içinden ırmaklar akan cennetlere girdireceği şeklindedir. Sözlerinde durmadıkları takdirde ise hak yoldan sapmış olacakları ifade edilmektedir: "Vaadini yerine getirme hususunda Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir ki?!" (Nisa, 4/87, 122; Bakara, 2/80; Âl-i İmran, 3/9, 194; Tevbe, 9/111.)

Kur'an, "Ey müminler! Antlaşmalarınıza ve sözleşmelerinize sadık kalın..." (Maide, 5/1.) ayetiyle ahde vefa gösterilmesini bütün hayatın esası ve erdemli bir yaşamın ön şartı kabul eder: Ayette zikredilen "akitler" insanın, Allah'la, diğer insanlar ve toplumlarla olan söz, ahit ve antlaşma gibi karşılıklı taahhüdü

gerektiren her davranışını içerir. Bu ilke, herhangi bir fert, toplum ve devletin geçici çıkarları için asla ihlal edilemez. İnsanın faydalı zannettiği şeye aykırı bile görünse her durumda ahde vefa göstermesi maslahatın bizzat kendisidir.

Her konuda olduğu gibi ahde vefada da tüm insanlık için rol model olan Hz. Peygamber'in şu hareketi her türlü takdirin üstünde olsa gerek: İslam tarihinin dönüm noktalarından olan Hudeybiye Barış Antlaşması'ndaki şartlardan biri de Mekke'den Medine'ye gidecek Müslümanların talep edilmesi hâlinde Mekkelilere geri verilmesiydi. Antlaşma yapıldıktan sonra Ebu Cendel, Mekke'de hapsedildiği zindandan kaçmış ve zincirli bir vaziyette Medine'ye ulaşmıştı. Onu bu hâlde gören Müslümanlar üzüntüden sarsılmıştı. Ancak Rahmet Peygamberi şöyle dedi: "Ey Ebu Cendel! Sabret. Ahdimizden dönemeyiz. Allah sana yakında bir yol açacaktır." Bunun üzerine Ebu Cendel Mekke'ye geri gönderilmiştir.

Ahde vefa ilkesi, uluslararası ilişkilerde de gözetilmesi gereken bir unsurdur. Bu bağlayıcı ve ahlaki ilke, şartlar ne olursa olsun yapılan antlaşmaya sadık kalınmasını talep eder. Müslümanların diğerleriyle aralarındaki fark tam da bu noktada kendini gösterir. Kur'an açısından da bu ilke uluslararası ilişkilerin barış içinde devamını temin açısından önemlidir.

Kur'an, düşman bile olsa insanlar arasında ayırım yapmadan hem adaletin tatbikini hem de ahde vefayı iki temel ilke olarak kabul edip kendileriyle yapılmış antlaşmaların hükümlerine riayet ettikleri müddetçe, Müs-

**Rahmetle muamele
etmeyi kendisine
"ilke" edinen Allah,
kulunu kendi hâline
bırakmamış, akıl
ve irade nimetinin
yanında peygamber
olarak seçtiği
kişiye vahiy de
vererek insanların
sürekli yollarını
aydınlatmıştır.**

lûmanların, gayrimüslimlere verdikleri söz doğrultusunda hareket etmelerini, verilen sözlerin, yapılan antlaşmaların ve taahhüt edilen görevlerin yerine getirilmesinde azami derecede duyarlı davranmalarını ister. Tam tersi olarak gayrimüslimlerin de Müslümanlarla yaptıkları antlaşmaları her defasında bozduğuna dikkat çekilir: “Hiç şüphesiz Allah katında canlı mahlûkatin en kötüsü, kâfirlikte direnenlerdir. Böyleleri imana gelmezler. Bu müşriklerle ne zaman bir antlaşma yapsan her defasında antlaşmalarını bozarlar, ahde vefa hususunda hiçbir sorumluluk taşımazlar.” (Enfal, 8/55-56.) Ayette yaptıkları antlaşmaların neticesini hiç düşünmeden bozanların karakterleri, daimi durumları ve kendilerinden ayrılmayan vasıfları “imana gelmezler” olarak belirtilmektedir. Onlar, böylelikle doğuştan sahip oldukları temiz fitratlarını bozmuş olmaktadır. Fitratları bozulmuş olunca da yaptıkları her ahdi bozar, verdikleri her söze ihanet eder, insani özelliklerin en mühimlerinden olan ahde vefa ilkesini çiğnerler...

Gayrimüslimlerin bu karakteristik özellikleri ve hareket tarzları bir diğer ayette şöyle zikredilir: “Sözlerinde durmayan müşriklerin antlaşmalarının Allah ve elçisinin nezdinde ne değeri olabilir ki?! Kesinlikle olamaz; çünkü onlar size galip gelmiş olsalardı ne ettikleri yeminleri ne de yaptıkları antlaşmaları gözetirlerdi. Onlar bir yandan dilleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırken bir yandan da size karşı içten içe diş bilerler. Zaten onların hepsi sözünde durmayan, namert adamlardır.” (Tevbe, 9/8.) Ayette müşriklerin saldırgan kişiliklerine işaret edilmektedir. Hiçbir antlaşmaya

riayet etmeyen gayrimüslimlere karşı Müslümanın uyması gereken Kur’ani ilke şu şekilde zikredilmektedir: “Müşrikler sözlerine sadakat gösterdikleri sürece siz de onlara verdiğiniz sözde durun. Çünkü Allah sözlerinde duran, ahde vefasızlıktan sakınanları sever.” (Tevbe, 9/7.)

Kâfirler gibi münafıklar da ahde vefası olmayan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Allah’a gerekse insanlara verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söylemeleri sebebiyle Allah’ın, onların kalplerine ölüp gidecekleri vakte kadar kendisinden asla kurtulamayacakları nifak illetini yerleştirdiği ifade edilir.

Müminlerin en önemli ahlaki özelliklerinden birinin ahde vefa olmasının altı çizilmesine rağmen zaman zaman müminlerin bu erdemli tutum ve davranışlarından asla taviz vermemeleri hatırlatılarak bir antlaşma yaptıklarında Allah’ın adını anarak verdikleri söze sadakat göstermeleri; Allah’ı niyetlerine şahit tutarak pekiştirdikleri yeminlerini sonradan bozmamaları zira Allah’ın bütün yaptıklarını çok iyi bildiği buyrulmaktadır. (Nahl, 16/91-92.)

Allah’ın sevdiği kimseler arasında ahde vefa sahipleri de sayılmaktadır (Âl-i İmran, 3/76.) ki bir kulun erişebileceği en büyük mutluluk Allah’ın sevdiği kullar arasına adını yazdırabilmektir. Öte yandan Allah’a verdikleri söz ve yeminleri basit dünya menfaatleri uğruna hiçe sayan insanların ahiretteki tüm nimetlerden mahrum kalacakları kıyamet ve hesap günü Allah’ın onları muhatap almayacağı, yüzlerine bakmayacağı ve asla temize çıkarmayacağını ayrıca belirtilmesiyle aslında Müslümanlara

çok anlamlı bir mesaj verilerek ahde vefa gibi erdemli davranışlardan asla ödün verilmemesi istenmektedir. Çünkü böylelerinin hakkı acıklı azaba mahkûm olmaktadır. (Âl-i İmran, 3/77.)

Hayatı boyunca her zaman vefanın en güzel örneklerini sunan Hz. Peygamber’e “el-Emin” sıfatının layık görülmesi elbette kendisinin ahde vefa ve emanete riayet faziletine tam anlamıyla sahip olmasındandır. Nitekim o, ahde uygun hareket edilmesini imandan saymış, ahde vefasızlığı ise nifak alâmetleri arasında göstermiştir. Zira sözünde durmamak, sözüne güvenilmez olmak, imanın özünde bulunan sadakat mefhumu ile çelişmektedir. “Allah’ım! Gücüm yettiği kadar ahbine ve vaadine sadakat gösteriyorum” (Buhari, Deavat, 16; Tirmizi, Deavat, 15.) şeklinde dua eden Hz. Peygamber kendini O’na karşı daima sorumlu hissedirdi.

Kur’an’da üzerinde titizlikle durulan aksi durumuna asla müsamaha gösterilmeyen ahde vefa, ferdî, toplumsal ve uluslararası hayatı birbirine bağlayan en güçlü bağ ve güven unsurudur. Nitekim insanlar arası ilişkilerde güven unsurunun hâkim olabilmesinin en önde gelebilen vasıtası ahde vefadır. Bu güven olmadan veya sağlanmadan toplum hayatı mümkün olmaz. Bu yüzden, Allah Teâlâ Kur’an’da, insanların toplum hayatının gereği olarak birbirleriyle yaptıkları sözleşmelerin esaslarına uygun hareket etmelerinin, verdikleri sözleri mutlaka yerine getirmelerinin önemi üzerinde ısrarla durur. Yüce Allah’ın söz verdiği hâlde sözünde durmayan müminlere yönelik ihtar da bu davranışın önemini gözler önüne sermektedir. (Saff, 61/2-3.) ■

İSLAM AHLAKI VE MÜSLÜMAN ŞAHSİYETİNİN GEREĞİ OLARAK VEFA

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Adalet, şecaat, hikmet, merhamet, sevgi, saygı ve kardeşlik gibi değerler, insanlar arası ilişkilerin işleyişinde ve yönetiminde kılavuzlayıcı roller üstlenir. Söz konusu değerlerin taşınmasına aracılık ettiği işlevlerden biri de “toplumsal hafıza” naklidir. Bireysel, tarihsel ve kültürel bileşenleriyle “hafıza”nın aktarılmasını sağlayan temel değer ise “vefa”dır. Vefa; “sözünde durmak ya da verdiği sözü yerine getirmek; borcunu ödemek; özü sözü bir olmak, dostlukta ve bağlılıkta sebatkâr olmak, kendini sevenleri, kendisine iyiliği dokunanları minnet ve şükranla anmak, dostlarıyla iletişimi sürdürmek; onlara sevgi, saygı ve samimiyetle muamele etmek” gibi anlamlara gelir. Bu vasıflara sahip, sözü ve sevgisi geçici olmayan kimseye ise “vefakâr” ya da “vefalı” denir. Vefakârlık, anılan hasletleri karakter hamuruna katmayı ve yüksek ahlaki meziyetlerle yoğurmayı başarmış, kadir kıymet bilen “iyi insan”ların özelliğidir. Vefakârlığın zıddı nankörlüktür. Nankörlük, iyiliğin kadrini bilmemek ya da

kendisine yapılan iyiliğe kötülikle karşılık vermektir. Tarihin her döneminde insanlar; haksızlık, zulüm, ihanet ve hıyanet ile eş değer tutulan vefasızlıktan yakınmış; bencil davranışlardan ve unutulmaktan dert yanmışlardır. Esasen ahlaki meziyetleriyle bilinen insan olabilmenin yolu, vefalı tutum ve davranışlarla anılmaktan geçer.

İnsanın yaratılıştaki verdiği söze sadakatının, iyilik ve güzellikle ri artırma çabasının bir sonucu olan vefa; her insanda bulunması gereken temel ahlaki, insani ve toplumsal meziyetlerdendir. Değerler hiyerarşisindeki yüksek statüsü daima korunması gereken vefa, bireyin diğer insanlarla ilişkisinde sürdürülebilirliğin de ön koşuludur. Çünkü sadece insanlık hamurunda vefakârlık olanlar arasındaki hukuk kalıcı ve sahicidir. Aksi yöndeki birliktelikler ise “birleştirici” olmadığı, aksine anlık çıkar ve haz temelli alışverişlerden ibaret olduğu için gelip geçicidir. Vefa, yakın ve uzak çevremizdeki insanlarla birlikte geçmişin hafızasında biriktirdiklerimizi, bilerek ve isteyerek geleceğe taşıma-

yı; sakladıklarımızın hatırasına saygı duymayı ve onlara sınırsız bağlanıp gereğince yâd etmeyi gerektirir. Esasen sevgi, paylaşım, dürüstlük, şefkat, hoşgörü, tevazu ve adalet gibi kültürel kök değerlerin özü olan vefa, söz konusu değerler vasıtasıyla taşınan kültürel hafıza zincirinin birleştirici halkasını temsil eder. Vefa, aynı zamanda halkaları birbirine bağlayan kilidin de anahtarıdır. Çünkü onun sayesinde haksızlık, ihanet ve hıyanet gibi kötü huy ve meziyetlerin kapısı kilitlenir; merhamet, iyilikseverlik, dostluk ve hatırlamak gibi ahlaki değerlerle beslenen iyi huyların kapısı ise ardına kadar açılır. Vefa etrafında örüntülenen yüksek ahlaki değerlerden biri de fedakârlıktır. O, vefanın en tatlı meyvelerindendir. (Niyazi Adigüzel, “Klasik Türk Şiirindeki Vefa Kavramının Mahmûd Nedîm Paşa Divanı’nda Tezahürü”, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (17) (2019), s. 192.) Çünkü onun sayesinde, insanlar arası ilişkiler; sadakat, güven ve bağlılık ilkeleri üzerinde yükselme imkânı bulur. (İhsan Çapcıoğlu, “Sadakat”, Birey, Toplum ve Değerler (ed. İhsan Çapcıoğlu, Mualla Yıldız), Grafiker

Yayınları, Ankara 2018, s. 210-221.) Esasen insan, aile çevresinde hazır bulduğu çeşitli statü ve roller ağı içerisinde dünyaya gelir. Ölümüne kadar geçen süre zarfında söz konusu statü ve rollerine yenilerini ekleyerek ve onları çeşitlendirerek varlığını sürdürür. Bu süreçte o, aile dışında eğitim, ekonomi, siyaset ve kültür gibi alanlarda örgütlenen çeşitli gruplara katılarak ilişki ağlarını genişletir. Dolayısıyla insan hayatı, temel ihtiyaçların karşılanması için zorunlu olarak birlikte hareket etmeyi; dayanışma, yardımlaşma, paylaşma, birlik ve beraberlik içerisinde toplumsal birliklere üye olmayı ya da çeşitli işbirliklerine katılmayı gerektirir. İnsan, başkalarından bağımsız olarak var olamaz; aksine onlara bağlı, hatta bir ölçüde bağımlıdır. O, her şeyden önce başka bir insanın oğlu ya da kızıdır. Her ne kadar bağımsız ve bağlantısız olarak dünyaya geldiğini iddia etse de doğum öncesinden itibaren başkalarını hesaba katarak davranmak durumundadır. Hâsılı o, kendi kendini belirleyen bir varlık değil, ilişkili olduğu çevrenin özü ve bir ölçüde özetidir.

İslam ahlakında vefa

İslamiyet'te vefa; öncelikle yaratıcıya, kişinin kendisine ve yaratılan her şeye hak ettiği değeri vermeyi gerektiren yüksek ahlaki bir tutum olarak tanımlanmıştır. İlişkilerde yakınlığın beraberinde getirdiği bağlılık, sadakat ve fedakârlığın ayırt edici niteliği olan vefa, kendi dışındaki tüm varlıkları yoktan var kılan ve onlara sayısız lütuflarda bulunan Yüce Allah'a gönülden bağlılık, sadakat, minnettarlık ve şükran duygularımızın temel yansıması ve somut göstergesidir. Vefakâr insan, kendisine iyilikte bulunanları asla unutmaz. Onun yaratıcısını tanıması ve verdiği sözün gereği olarak kulluk görevlerini yerine getirmesi; kendisine bahşettiği nimetlerin değerini bilip gereğince hareket etmesi, O'na ve nimetlerine nankörlük etmemesi ile olur. Esasen en büyük nankörlük; yaratana inkâr ve verdiği nimetlere isyandır. (Veyis Değirmençay, "Mesnevi'de Vefa", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (65) (2020), s. 113.) Kur'an-ı Kerim'de "...Size verdiğim nimeti hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim..." (Bakara, 2/40.) buyrulmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de söze sadakat gösterilmesi iman etmenin gereği sayılmış; verilen söze aykırı davrananlar ise "fasıklar" olarak nitelendirilmiştir. (Bakara, 2/27.) Kur'an, ahde vefa konusunda son derece titiz davranır ve bu hususta asla müsamaha göstermez. Çünkü ahde vefa; insanlar arası ilişkilerde olduğu gibi toplumları ve kültürleri de birbirine bağlayan en güçlü bağ ve güven unsurudur. Güven kültürü kök salıp dokularına yerleşmeyen hiçbir toplum geleceğine emniyetle bakamaz. Bu nedenle Kur'an'da, insanların bir arada yaşamanın gereği ve doğal bir sonucu olarak birbirleriyle yaptıkları sözleşmelere uygun hareket etmelerinin; dolayısıyla verdikleri sözleri mutlaka yerine getirmelerinin önemi üzerinde ısrarla durulur. (Zülfikar Durmuş, "Kur'an'a Göre İnsanın İlişkilerinde Sorumlu Olduğu Temel Ahlakî İlke: Ahde Vefa", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2/2 (2002), s. 94.) Kişilik hamurunun güven, sadakat ve vefakârlık gibi kültürel hafızanın beslediği değerler ile yoğrulması ve karakter harcının bu değerlerle karılması; çocukluktan itibaren kültürü içselleştirmenin ve yaratılış gayesine uygun bir hayat sürmenin ilk ve en önemli aşamasını oluşturur.

Kur'an'a göre Allah, insanı ahlaki değerleri görüp fark edebilecek güçte ve yetenekte yaratmıştır. Bununla birlikte insanın hevâ ve hevesi, içgüdü ve arzuları; iyilik, güzellik, doğruluk ve vefakârlık gibi erdemleri görmesini engellemiş; bunun üzerine Yüce Allah, erdemli insanlardan oluşan toplumların tesisine imkân sağlamak için zaman zaman tarihsel akışa müdahale etmiş; rahmetinin göstergesi olarak kendi

içlerinden seçtiği peygamberler vasıtasıyla onları hem dünyada hem de ahirette mutlu kılacak ilkeler göndermiştir. Bununla birlikte Kur'an, ahlaki kavramların teorik tanımlarını yapmak yerine pratik sonuçlarından bahseder. Bunun nedeni, söz konusu kavramsal içeriklerin insan tarafından bilinmesi ve insanın fıtratında içkin olmasıdır. Ahlaki davranışı değerli ve arzu edilir kılan ise genellikle, insanlığa kattığı sevinç, mutluluk ve/veya faydadır. Ancak insan, Allah'ın hoşnutluğuna erişebilme umuduyla veya hiçbir amaç gözetmeksizin de ahlaki erdemlere uygun, yani "vefâlı/vefakâr" davranabilir. (Durmuş, "Kur'an'a Göre İnsanın İlişkilerinde Sorumlu Olduğu Temel Ahlakî İlke: Ahde Vefa", s. 77.)

Ahlaki, toplumsal ve kültürel değerler toplumun ortak kabullerini oluşturmakta; kişinin huzurlu bir hayat sürmesini sağlamakta ve toplum bireylerini çeşitli kültürel ortaklıklar etrafında birleştirmektedir. Toplumların kolektif hafızasını şekillendiren değerler, toplumsal birlik ve beraberliğin de temel koşullarını oluşturur. Dolayısıyla insanların yaşantıları aracılığıyla tarihsel tecrübelerini kuşaktan kuşağa aktarmalarına ve böylece kültürün sürekliliğine aracılık eden bir niteliğe sahiptir. (Mehmet Emin Bars, "Kültürel Değerlerin Aktarımında Halk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, X/II (2017), s. 219.) Bununla birlikte üyeleri arasında vefakâr tutum ve davranışların yeterince kökleşmediği toplumlarda, güvene dayalı ilişkilerin sürdürülmesinde zorluklarla karşılaşılması kuvvetle muhtemeldir. Böyle bir ortamda değerler erozyonunun yaşanmaması için "ahde vefa"

ya da "söze sadakat" değerinin işlevselleştirilmesi gerekir. Çünkü tarihin her döneminde insanlığın vefa ile imtihanı genellikle "söz" üzerinden olmuştur. "Sözünde durmak, verdiği sözlerle ve yaptığı antlaşmalara bağlı kalmak, özü ve sözü doğru olmak" anlamlarına gelen "ahde vefa", İslam ahlakının en önemli ilkelerindendir.

Bireysel ve kültürel hafızada vefa

İnsan, geçmişten geleceğe uzanan bir kültürel hafıza zinciri içerisinde hayatını sürdürür. Geleceğe yönelik düşünceleri ise birtakım öngörülerin ve genellemelerin ötesine geçemediği için olasılıklı ya da koşullu plan ve programlara konu olur. Söz konusu öngörü, plan ve programlar ya gerçekleşir ya da gerçekleşmez. Aslında insanın gelecekte nelerle karşılaşacağını ya da nelerin olup biteceğini bilmesi mümkün olmadığı için başka bir yolu ve çaresi de yoktur. Ancak geçmişi ile bağlantısı böyle değildir. Çünkü geçmiş, acısıyla tatlısıyla, iyisiyle kötüsüyle olup bitmiş, tarih olmuştur. Başka bir ifadeyle o, artık "hâl" (şimdi) olmaktan çıkmış "mazi" (geçmiş) hâline dönüşmüştür. Bununla birlikte insanın mazisi/geçmişi ile ilişkisi süreklilik arz eder. Çünkü bireylerin ve toplumların geleceğini, geçmişteki tecrübeleri yönlendirir. Bu nedenle geçmiş; insani, ahlaki, toplumsal, kültürel vb. her türden tecrübenin ve yaşanmışlığın biriktirildiği "kolektif hafıza deposu"dur.

Her insanın hafıza deposu, henüz anne karnında iken başlayan ve erken çocukluk, çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi geçiş dönemlerinde biriktirdiği çok

sayıda kayıtla doludur. Elbette söz konusu kayıtların dökümlenip çözümlenmesi, genellikle yetişkinlik ve özellikle yaşlılık döneminde gerçekleşir. Çünkü bu dönemler, hayatın genel muhasebesinin yapıldığı ve ortaya çıkan sonucun acı tatlı hatıralar şeklinde kategorize edildiği bir zaman dilimine karşılık gelir. İşte hayatın ikinci yarısından itibaren gerçekleşen bu “kendiyile yüzleşme” ya da “karşılaşma” sürecinde, hayatımıza giren ve çeşitli izler bırakan insanlarda aradığımız en önemli değer “vefa”dır. Zira o, tüm yaşanmışlıklar içerisinde insana kısacık tarihinde “en iyi gelen duygu”dur. Bu aşamada insan, hayatı boyunca biriktirdiği vefalı dostlarının ve onlardan gördüğü vefakâr davranışların değerini daha iyi kavrar. Onların varlığıyla ve hayatına kattıklarıyla iftihar eder, mutlu olur. İnsanı insan yapan niteliklerden biri de geçmişte yaşadığı güzellikleri hatırlamaktır. Hatırlamanın doğal sonucu “vefakârlık” duygusunun aktivasyonudur. Vefakârlık duygusu harekete geçtiğinde insan, geçmiş bugüne ve geleceğe bağlamaya başlar. Geçmişine vefalı insan, hâlihazırdaki görev ve sorumluluklarını yük ya da külfet olarak değerlendirmeyiz. Aksine kendi mutluluğu kadar başkalarının da mutluluk ve huzuru için çalışıp üretmenin gerekliliğine inanır. Vefakâr insanlar, başkalarıyla ilişkilerine değer verir; bu ilişkinin beraberinde getirdiği hukuku korur; vazifelerini ise gönülden ve layıkıyla yerine getirmeye gayret ederler. Bu durum, onların güçlü bir vefa duygusuna sahip olduklarının göstergesidir. Vefakâr; bir taraftan görev ve sorumluluklarını yerine

getirirken, diğer taraftan başkalarının üzerindeki haklarına riayet eden, onları eksiksiz ödeyen; bununla birlikte kendi hakkı söz konusu olduğunda sadece hakkı olanı almakla yetinen “gözü ve gönlü tok” kişidir. O, dost yahut düşman herkesin güven duyduğu, en zor zamanda bile verdiği söze sadık davranan kişidir.

Toplumsal yapının sağlam bir temel üzerinde yükselmesi ve varlığını sürdürebilmesi için insanlar arası ilişkilerin “vefalı/vefakâr” bir zeminde yürütülmesi gerekir. Bu nedenle aile, komşuluk, akrabalık, iş hayatında çalışan ve işveren, esnaf/tüccar ve müşteri, kamusal alanda devlet ve vatandaş ilişkilerinin vefakâr tutum ve davranışlar etrafında yapılandırılması ve sürdürülmesi son derece önemlidir. Zira ya-

Kur'an'da, insanların bir arada yaşamanın gereği ve doğal bir sonucu olarak birbirleriyle yaptıkları sözleşmelere uygun hareket etmelerinin; dolayısıyla verdikleri sözleri mutlaka yerine getirmelerinin önemi üzerinde ısrarla durulur.

kın ve uzak çevredeki insanlarla ilişkiler; kültürel benzerliklerin yanı sıra, farklı dil, din, mezhep, etnik köken ya da dünya görüşüne mensup, eğitim seviyeleri ve ekonomik koşulları birbirinden farklı bireyleri de evrensel ortak değerler etrafında birbirine yakınlaştırır. Böylece insanca bir yaşamın ahlaki, toplumsal ve kültürel çerçevesi tesis edilmiş olur. Kültürel sürekliliğin ahlaki çerçevesini oluşturan değer olarak vefa, insan maneviyatını besleyen unsurların başında gelir. Maneviyat, kaynağını yaratılıştan ve insan ruhunun derinliklerinden alan ilkelerden oluşur. Başka bir açıdan o, kaotik bir varoluş içinde anlam ve istikrar arayan insanı hayatın kaynağıyla bağ kurmaya yönelten bir “değerli yaşam” felsefesidir. İnsanın; hayatın, varlığın ve evrenin doğasına ilişkin tefekküre dayalı keşif yolculuğu, ona manevi tecrübelerle giden yolun da kapısını açar. İnsanın söz konusu kadim yolculukta keşfettiği ve toplumsal bütünleşmenin temel taşları olan manevî değerler, toplumun maddi kültür unsurlarını ahlaki motiflerle zenginleştiren bakış açısının çekirdeğini oluşturur. Vefakârlık duygusuyla beslenen sadakat, bağlılık, güven, yardımlaşma, dayanışma, fedakârlık, birlik/beraberlik ve ortak akıl gibi değerler, toplum bireylerini bir araya getirir; kederde ve sevinçte birbirlerine sınımsız kenetler. Hâsılı, insan hayatına rehberlik eden vefa/vefakârlık eksenli değer kümeleri; insanlığın karanlıktan aydınlığa, zorluktan kolaylığa ve umutsuzluktan umuda ulaşmasını sağlayan birer kılavuz kaptan işlevi görür. ■

فاروق ١٤٢٧

VEFANIN UFKU

Rukiye AYDOĞDU DEMİR

DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Çöl; yalnız, güçsüz ve himayesiz kimseler için iyi bir sığınak sayılmazdı. Hele ki Rabbinin unutup oradan oraya savrulan, sığınacak bir gölge arayanlar için durum daha vahimdi. Bu yüzden Mekke çöllerinde 610 tarihinden önce nüfuz sahibi, zengin ve güçlü kimselerin himayesinde, onların verdikleri eman ile hayat bulabiliyordu insanlar. Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşlerine yardım etmekle yükümlü sayıyorlardı kendilerini; kanın kanım, matemim matemim diyerek dile getiriyorlardı bu bağlılıklarını. Kavimlerinin övücünü de utancını da sahipleniyorlardı. Kanlı çanaklara parmaklarını batırarak ahitleşiyorlar, kan bağı için yaşayıp kan davaları uğruna savaşıyor ve ölüyorlardı. Kahramanlık, şecaat, cömertlik, sadakat çölde tek başına bir anlam ifade etmiyor, bütün bu erdemler kavmiyetçiliğe hizmet ettiği ölçüde değer görüyordu. Vefa bu toplumda ancak kibir ve asabiyeti besliyor, kabile savaşlarının ardı arkası kesilmiyordu. Çölde Rabbinin ve ahdini unuttuğunda insan, kendini ve hakikatini kaybediyor, ayakta kalabilmek için neye bağlansa olmuyor kime sığınsa kâr etmiyordu, gölgesizdi...

Hira'dan telaşla evine dönüp eşi Hatice'ye "Beni ört!" diyen Muhammedü'l-emin ise insana Yaradan Rabbinin adını hatırlatıyor; hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde azametiyle, şefkatiyle, adaletiyle kulunu koruyup kollayan bir Rabbin gölgesinde himaye edilmekten bahsediyordu. (Buhari, Ezan, 36.) Yani insan yalnız ve başıboş değildi, onun bir Rabbi vardı. Rabbinden başka hiçbir varlığa sığınmasına ihtiyaç duymayan, ayakları üzerinde durabilen, değerini ve onurunu başkalarından değil sadece Rabbinden alan bir varlıktı insan... Bu yüzden sadece O'na iman edip sözünü tutması, ahdine ve ruhuna sadakat göstermesi yeterliydi. İnsan, Rabbinin bildiğinde aslında kendini de biliyor, kim olduğunu O'nun misakıyla anımsıyordu: İnsan, "Ben sizin

Rabbiniz değil miyim?" sorusuna "Elbette Rabbimizsin." diye cevap veren varlık idi. (Araf, 7/172.) Rabbiyle ezelde ahitleşen ve ne pahasına olursa olsun buna bağlı kalmaya söz veren varlık...

Allah Resulü'nün (s.a.s.) getirdiği her mesaj ve onun örnekliği, insanın Yaradan ile olan bağını perçinliyordu. Her ayet insana vefa gösterilmeye en layık varlığın Rabbi olduğunu anımsatıyordu: Ezelde verdiğiniz sözden nasıl dönersiniz, size şah damarınızdan yakın olan Rabbinizden nasıl uzaklaşırsınız, etrafınızı türlü nimetlerle donatmışken Rabbinizden nasıl yüz çevirirsiniz, O'nun hangi nimetini yalanlarsınız, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı görmez misiniz? Ayetler hemen her sa-

● **İnsan yalnız ve başıboş değildi, onun bir Rabbi vardı. Rabbinden başka hiçbir varlığa sığınmasına ihtiyaç duymayan, ayakları üzerinde durabilen, değerini ve onurunu başkalarından değil sadece Rabbinden alan bir varlıktı insan...**

tırında insanı sarsarak kendine getirmeye çalışıyordu; kendine yani fitratına, özüne ve ruhunun verdiği söze... Bu ahdi hatırladığı ve ona bağlı kaldığı ölçüde insan daha özgür, daha cesur ve daha ilkeli bir şekilde yaşayabiliyordu. Ezelde verdiği sözden kendisini uzaklaştıracak ve kendisiyle çelişkiye düşürecek adımlardan uzak kaldıkça vefalı, ahlaklı ve tutarlı bir şahsiyet geliştirmiş oluyordu. Ahdine sadık kalmadığında ise yalan söylemek, yeminini tutmamak, borcunu ödememek, kadir kıymet bilmemek, nankörlük etmek, adaletten sapmak, ölçüde tartıda hile yapmak, kul hakkı yemek, hırsızlık yapmak sıradanlaşıyordu.

Değerleriyle yaşayan, sorumluluk sahibi örnekliğin en güzel temsili ise Allah Resulü (s.a.s.) idi. O, kendini her an, her nefeste ve her koşulda Rabbine verdiği sözün bilinciyle yaşamaya adanmış ve sözünün sorumluluğunu hep hissetmişti. Bu yüzden kendini yorarak geceler boyu ibadet etmesi emredilmediği hâlde sadece şükreden bir kul olmak için buna devam etmişti. Bu yüzden dünya ve içindekiler onun için Rabbinin huzurundaki iki rekâttan daha değerli değildi. Ondandır ki güneşi sağ eline ayı sol eline verseler bile ahdinden dönmemeye söz vermişti. Dilinden düşürmediği dualarında hep ahdine sadık kalmayı dilemiş ve bunu ne güzel dile getirmişti: “Allah’ım! Sen benim Rabbin. Senden başka hiçbir ilah

Allah Resulü’nün (s.a.s.) getirdiği her mesaj ve onun örnekliği, insanın Yaradan ile olan bağına perçinliyordu. Her ayet insana vefa gösterilmeye en layık varlığın Rabbi olduğunu anımsatıyordu: Ezelde verdiğiniz sözden nasıl dönersiniz, size şah damarınızdan yakın olan Rabbinizden nasıl uzaklaşırsınız, etrafınızı türlü nimetlerle donatmışken Rabbinizden nasıl yüz çevirirsiniz, O’nun hangi nimetini yalanlarsınız, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı görmez misiniz?

yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelde sana verdiğim sözüme ve vaadime gücüm yettiği kadar sadakat gösteriyorum. İşlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana lütfettiğin nimetleri yüce huzurunda minnetle anar, günahımı itiraf ederim. Beni affet, şüphe yok ki günahları senden başka affedecek yoktur.” (Buhari, Deavat, 2.)

Vefa, Allah Resulü’nde (s.a.s.) zorunlu bir şekilde yerine getirilmesi gereken bir ödev, bir vazife değildi; sadece Rabbinin sevgisiyle dolu bir kalbin ameliydi. Sevenin sevdiğini bir an olsun unutamaması gibi Resulullah’ın (s.a.s.) hayatı da aslında “İnsan Rabbinin unutmadan nasıl yaşar?” sorusuna cevap niteliğindedir. Her an, her nimetinde O’nu anmak ve şükretmek, verdiği her güzelliği hayretle karşılayarak bunu dile getirmek Allah Resulü’nde en sık görülen hâllerdendi. Bu yüzden hilali gördüğünde “Ey Hilal! Benim de senin de Rabbiniz Allah’tır.” (Tirmizi, Deavat, 50.) diyerek O’na olan sadakatini dile getiriyor, basit bir gölgelik veya soğuk su onun için şükür vesilesi olabiliyordu. (Tirmizi, Zühd, 39.) Çünkü vefa ancak hassas bir kalpte barınabilir ve vefalı olmak onun gibi ince bir kişiliğe sahip olmayı gerektirir.

Hayatı bu naiflikte yaşadığı için Resul-i Ekrem (s.a.s.) şükür ve teşekkür konusunda da insanların en cömertiydi. İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a da şükretmeyeceğini söylerdi. (Tir-

mizi, Birr, 35.) Çoğu zaman sadece hurma ve su bulunan hane-i sadette yeryüzünün en vefalı insanı yaşadı. Çünkü onun vefası varlıkta da yoklukta da aynıydı. Nimete şükrederken de belaya sabrederken de vefalıydı. Ta'if'te, Sevr'de, Bedir'de, Uhud'da, Hayber'de Rabbine sadakati ne arttı ne de eksildi. Kuru et yi-yen kadının oğlu Muhammed'le kalabalıkları ardından yürüten, ordulara hükmeden Muhammed aynı kişiydi. Hz. Hatice'nin Hira dönüşünde teskin ettiği sözüne sadık, akrabayı, muhtacı gözeten, mazluma destek olan Muhammedü'l-emin (Buhari, Bed'ü'l-vahy, 1.) ile Resulüllah'ın sadakati hep aynıydı, o Rabbine karşı da O'nun kullarına da hep vefalıydı.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), çölün hırçın ikliminde başkalaşan erdemleri yeniden inşa etti. Artık çıkar, menfaat, günübirlük pazarlıklar ve güçle ilişkilendirilmeyen, sadece seçkinlere hasredilmeyen bir vefa vardı. İnananların ufku kadardı vefa bundan böyle, yürekleri, imanları kadar... Anneye, babaya, akrabaya, komşuya, kimsesize, muhtaca, mazluma, bütün bir ümmete, kâinata yer vardı bu yüreklerde. Allah için sevenlerin, zor da olsa aynı yolda birlikte yürümeye söz verenlerin vefasıydı bu. Vefa duygusunu Rabbiyle ilişkilendirerek yaşamının lezzeti ise bambaşkaydı.

Allah Resulü (s.a.s.), yüreğinin genişliği ölçüsünde vefanın sınırlarını da genişletti. Mekke müşriklerinin baskısı altında

● **Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), çölün hırçın ikliminde başkalaşan erdemleri yeniden inşa etti. Artık çıkar, menfaat, günübirlük pazarlıklar ve güçle ilişkilendirilmeyen, sadece seçkinlere hasredilmeyen bir vefa vardı.**

ezilen, ama dili sadece "Ehad!" diyebilen Bilâl'e vefa gösterdi Nebi... Fetih günü Kâbe'nin üzerindeki ilk ezanı onun okumasını istedi. Hayatının en zor zamanlarında elini bırakmayan eşi Hatice'ye vefa gösterdi Nebi... Kendi döneminin en hayırlı kadını dediği eşini gönlünde hep ayrı bir yere koydu, hatırasını hep hayırla yâd etti. (Buhari, Menakıbu'l-ensar, 20.) Kendisi için ne pahasına olursa olsun "O söylemişse doğrudur!" diyebilen sadık dostu Ebubekir'e vefa gösterdi. Kendisinden sonra mihrabını ona emanet etti... Onun vefakârlığını görenler hayretini gizleyemezdi bazen. Peygamber mescidinin temizliğini yapan bir kadının vefatını öğrendiğinde niçin kendisine haber verilmediğini sorup kabrinde tekrar namaz kılması, ona dua etmesi de Nebi'nin vefasındandı. (Buhari, Salat, 72; Ebu Davud, Cenaiz, 55, 57.) Kızı Fatıma babasına gelip ev işleri için yardıma ihtiyaç duyduğunu söylediğinde ona ihsanda bulunup Suffe ehlini iki büküm açlığa terk edemeyeceğini söylemesi de... (İbn Hanbel, I/107.) Cafer b.

Ebî Tâlib kahramanca savaşır şehit düştüğünde, ardında yavru kuşlar gibi kalan evlatlarına sahip çıkması, onları himaye edişi de... (Ebu Davud, Teraccül, 13.) Amcası Ebu Talib'in eşi Fatıma bnt. Esed'in ardından döktüğü gözyaşları da hep vefadandı. Kendisini öz evlatlarından ayırmayan, "annemden sonra annem" dediği Fatıma bnt. Esed'in vefatında kendi gömleğini kefen olarak ona vermiş ve bağışlanması için duada bulunmuştu. (Taberani, el-Mu'cemu'l-kebir, 24/351.) Sadece ensarına, muhacirine, Mekke ve Medine'sine değil görmeden sevdiği kardeşlerine de vefa gösteriyordu Allah Resulü. Bu yüzden ümmeti için kıyamete sakladığı bir dileği vardı: "Her peygamberin kabul edilen bir duası vardır ve her peygamber duasını evvelce yapmıştır. Fakat ben duamı ümmetime şefa'at etmek için kıyamet gününe sakladım." Sözlerinin devamında buna sadece Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölenlerin erişebileceğini söyledi Nebi. (Müslim, İman, 338.) Yani sadece ezeldeki ahbine vefakâr kulların... ■

VEFA, CAMİLER VE DİN GÖREVLİLERİ

Bünyamin ALBAYRAK

DİB Din Hizmetleri Genel Müdürü

Vefadan bahsedeceğim bu ifade-i meram, kalemim vefası olsun...

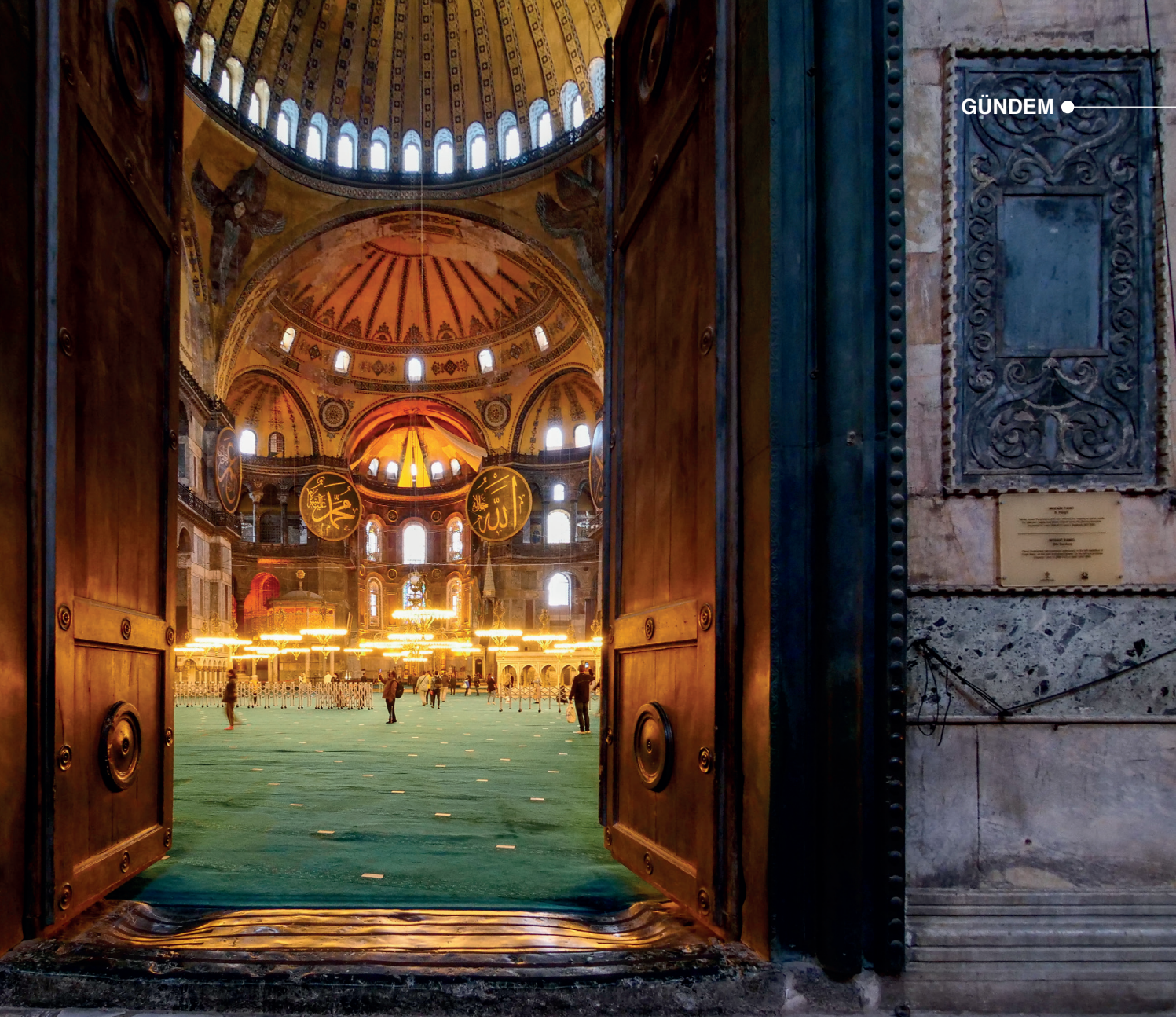
Öyle güzel kelimeler vardır ki o kelimelerin yazılı ve sözlü kalıpları yalnızca fonetik telaffuzlardan ibarettir. Kelimelerin derin ve dolu anlamları, lügat manalarının ötesinde, hayata akseden güzelliklerinde, yaşayan ve yaşanan temsil boyutunda saklıdır. Tabir ve terimleri söylemek, bilmek ve anlamak ancak ve ancak onlarla bağlı ve bağlantılı yaşamakla, hayatı bu çerçevede yaşamakla mümkün olacaktır. Bu denli güzel kelimeler, dil mecrasında verilen manalarla anlam kazanmaktan öte bizatihi kendileri, anlamı farklı kılan kelimelerdir. “İslam” gibi, “insan” gibi, “vefa” gibi... İşte bu güzel hasletlerin suret bulmuş hâllerleriyle nakış nakış sergilenen bir hayat, başlı başına canlı, sağ ve diri bir “Güzel Kelimeler Sözlüğü” hâline gelecektir.

Vefa, daha çok “vaad, yemin ve söz vermekle birlikte verilen sözde durmak” gibi kelime ve anlamlarla yan yana karşımıza

çıkılmaktadır. Bu tabirlerin bir katman daha özüne ve özesine inmek maksadıyla, lafız kabuğunu bir derece soyarsak vefa, yalnızca sözde durmak, verilen vaadi yerine getirmek olarak ifade edip geçemeyeceğimiz ölçüde geniş kanatlı, çok boyutlu, hayatın idame etmesinde ve ettirilmesinde asıl ihtiyaçlar misali zorunlu bir algılama ve yaşama biçimidir. Vefa, insanın kendisinden başlayarak herkeşe ve her şeye karşı hissetmesi ve ortaya koyması gereken bir sorumluluk, dahası hayatın tamamını kapsayan sorumluluklar listesinin tek kelimelik başlığıdır. Bahsettiğimiz gibi “verilen sözü yerine getirmek” olarak tanımlanan vefanın, diğer manalarından birisi de “alınan bir borcu geri ödemek” ve “bir şeyin bedelini, karşılığını vermek” olarak nakledilmektedir. Evet, vefa borcunu ödemektir; insanlığa karşı, kâinata karşı, canlı ve cansız varlığından istifade ettiğin her şeye karşı, bütün yaratılanları senin hayatına sunan, ömrünün her bir saniyesini, zerreden kürraye kadar ihsan-

lar ve ikramlarla donatan Rab-bine karşı borcunu ödemektir. Camiye, cemaate, imama ve bize ait mukaddesata karşı da aynı şekilde vefa borcumuz bulunmaktadır. Ödeyemeyeceğini bile bile, ödenemeyeceğini bile bile, en azından “borçlu olduğunu bilmek”tir vefa. “Bir şeyin bedelini karşılamak, karşılığını yerine getirmek” olarak tabir edilmesinden anlaşılıyor ki “Sahip olduğun her bir nimetin, aldığın her bir nefesin, insanlık mertebesinin, iman ve İslam faziletinin, doğduğumuz andan ecel vaktine kadar bizi kuşatan

her şeyin ama her şeyin bedelini karşılamak, karşılamak mümkün olmasa dahi bir bedeli olduğunun farkında olmaktır” vefa...

Vefanın en güzel tanımını ve hakikat boyutunu insana bütün hakikatleri beyan eden ve bildiren ilahi kelimada, Kur’an-ı Kerim’de görmekteyiz. Kur’an-ı Kerim’in muciz beyanı ile vefa, bir mümin özelliği olarak zikredilmiş, imanla ayrılmaz ve ayrı düşünülemez bir şart olarak bildirilmiştir. Rabbimiz, “Onlar, Allah’a verdikleri sözü kesin-

likle yerine getirirler; verdikleri sözden dönmezler.” (Rad, 13/20.) buyurarak vefayı âdeta imanın tam karşılığı olarak addetmiş, iman edenleri ise Allah’a karşı vefalı kimseler olarak tanımlamıştır. Evet, Rabbimizin nezd-i uluhiyetinde iman, kulluğun göstergesi mesabesinde vefalı olmak; mümin ise kulluğunu vefasıyla, vefasını da kulluğuyla gösteren kimse demektir. Vefayı sadece bir mümin özelliği, bir insan vasfı olarak tanımlamakla da kalmayan ferman-ı ilahi ile bizzat Allah Azze ve Celle, zatını kullarına vefalı olarak tanıtmakta,

vefayı, merhametinin, cömertliğinin ve rububiyetinin bir tezahürü olarak bildirmektedir. “Siz beni anın ki ben de sizi anayım.” (Bakara, 2/152.) ve “Bana dua edin, size icabet edeyim.” (Mümin, 40/60.) ayetleriyle kullarına karşı vefasını ilan eden Allah, elbette ki aynı şekilde hem zatına hem de yarattığı herkese ve her şeye karşı vefalı olmayı biz kullarından da beklemektedir.

Vefanın başka bir mihengi ise yaşantısıyla en güzel örnek (usve-i hasene), ahlaki Kur’an

olan Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) sözleri ve davranışlarıdır. Bizim ise böylesi aciz ve nakıs bir ifade gayretiyle o vefa ummanını anlatmaya çalışmamız, bir kum tanesinin sahrayı, bir katrenin deryayı anlatmaya çalışması kadar noksan ve hüsrana olacaktır. Ve bu satırları yazarken kalemin ve kelamın yetmeyeceğini itirafı, yine o vefa sahibinin vefasına sığınarak...

Vefa sıfatıyla yapılmış bir sıfat tamlaması olsaydı, o sığara en çok yakışan isim Muhammed Mustafa (s.a.s.) olurdu...

Vefa bir isim cümlesi olsaydı, o cümlemin mübtedası "vefa" ise haberi Muhammed Mustafa (s.a.s.) olurdu...

Vefa bir fiil cümlesi olsaydı, o cümlemin faili Muhammed Mustafa (s.a.s.) olurdu...

Siret-i seniyyeleri boyunca, Rabbine, ümmetine, insanlığa, canlı cansız bütün varlığa karşı vefayı yaşayan, anbean vefa kuşanan Peygamber...

Hicret esnasında, gül yüzünü Batha Vadisi'nin dağlarına dönüp dönüp Mekke'ye olan vefasını şehrine ilan eden Peygamber...

Sık sık Uhud şehitliğini ziyaret buyurup İslam uğruna canlarını feda eden ashabını unutmayan, unutamayan Peygamber...

"Biz Uhud'u severiz, Uhud da bizi sever!" (Buhari, Cihad, 71; Müslim, Hacc, 504.) buyurarak değil insana ve canlıya, taştan topraktan ibaret bir dağa karşı bile vefa sahibi, çevreye, tabiata karşı vefalı Peygamber...

Elli yaşına yaklaştığı bir dönemde, annesi Hz. Amine'nin kab-

rini ziyaret ettiğinde ağlayan, "Annemin bana olan şefkat ve merhametini hatırladım da onun için ağladım." (İbn-i Sa'd, I, 116-117.) buyuran Peygamber...

Vefat eden Hz. Hatice'yi ömür boyu unutmayan, insan yönüyle ömrünce o mübarek zevcenin eksikliğini hisseden Peygamber...

● **Veladetiyle kâinatı, risaletiyle insanlığı, vefasıyla vefayı güzelleştiren o âlemlere rahmet, Hazret-i Muhammed'i (s.a.s.) ifade etmeye imkân var mıdır?**

**Ol Muhammed
Mustafa'dır;**

**Sureten Haza
Vefa'dır...**

Muazzez ve mualla kabir-i şerifinin Medine'de bulunmasıyla, bir muhacir olan kendisine ve ashabına yıllarca kucak açmış Medine'ye kıyamete kadar vefasını gösteren Peygamber...

Namazın aslını ve hakikatini ifade eden yüce namazlarının her tahiyyatında "Selam bizim üzerimize ve Allah'ın salih kul-

ları üzerine olsun." buyurarak çağlar ötesinden çağlar ötesine, görmediği ümmetine selam gönderen ve kendisine gönderilen her salatu selamla dünya durdukça nebevi selamı alınacak olan Peygamber...

Veladetiyle kâinatı, risaletiyle insanlığı, vefasıyla vefayı güzelleştiren o âlemlere rahmet, Hazret-i Muhammed'i (s.a.s.) ifade etmeye imkân var mıdır?

Ol Muhammed Mustafa'dır;

Sureten Haza Vefa'dır...

İnsanlığın kurtuluş reçetesi Kur'an-ı Kerim ve Sevgili Peygamberimiz'in sünnet-i seniyyesinin bizlere miras kaldığı gibi, o rahmet ve merhamet insanından bize miras kalan belki de en elzem ve mühim hasletin adıdır vefa...

Onun bize öğrettiği ve bütün hayatıyla örneklerini gösterdiği vefanın bir gereği olarak din-i mübin-i İslam'a ve yaşadığımız dönemde sıkıntılı şartlar nedeniyle hasretini tecrübe ettiğimiz yüce dinimiz İslam'ın mabetleri camilere, İslam kardeşliğinin biricik müessesesi hükmünde olan muhterem cemaatimize vefalı olmak, can-ı gönülden "Ben Muhammed ümmetindenim." diyen her Müslümanın olmazsa olmaz hassasiyeti, kırmızı çizgisi olarak hayatında görülmelidir. Rabbine, Rabbinin hak dinine ve o dinin mabetlerine aidiyeti ve muhabbeti bulunan her mümin, nebevi bir haberi bir an olsun aklından çıkarmayacak, hadis-i şerifin ifadesiyle "Kalbi mescitlere bağlı olan kimse, Allah'ın arşının gölgesinden başka hiçbir gölgenin

olmayacağı kıyamet gününde onun gölgesinde gölgelenecek yedi sınıf insandan biri olacaktır.” (Müslim, Zekât, 91.) müjdesine elbette erişecektir.

Her biri aziz milletimize manevi rehber, ahlaki örnek olma gayretinde olan, İslam’ın, dolayısıyla mabetlerin hizmetkârları, ümmetin vefalı fertleri olan görevlilerimiz, din gönüllülerimize karşı vefa da yine her bir Müslümanın kendisine rahatlıkla izah ve ifade edebileceği bir duygu ve tavır olarak benimsenmelidir.

Hayatın her anında ve her alanında varlıkları ayan beyan görülen, eksiklikleri kısacık bir namaz vaktinde dahi mahallelerimizce, köyümüzce, cemaatimizce belli olan din gönüllülerimizin her biri, “Kim var?” denildiği vakit “Ben varım!” coşkusuyla dinimizin emrinde, milletimizin hizmetinde, devletimizin yanında yer almıştır.

Toplum olarak yaşadığımız bu zor günlerde, “Benim mükâfatım ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’tandır.” (Şuara, 29/127.) şuuruyla kapı kapı dolaşan, gecelerini gündüzlerine katan din gönüllülerimiz, yaptıkları ekip çalışmalarına başka bir isim bulmaya dahi gerek duymamış, “Vefa Destek Grupları” ismini bir şeref madalyası misali takınarak yardım eli bekleyen her bir insanımızın yanında olmuşlardır.

Karantina sürecindeki seksen yaşında bir ihtiyar teyzemizin tarlasını Allah rızasından başka bir gaye düşünmeden süren bir hademe-i hayrat...

Salgın sürecinde “Belki de insanlar ekonomik yönden sıkıntıya düşmüşlerdir.” diyerek cemaatiyle birlikte mahalle bakkalında bulunan veresiye defterini kapattıran bir din görevlisi...

Malum hastalıktan dolayı vefat eden bir kardeşimizin oturduğu apartmana kimsenin girmesine müsaade edilmediği için apartman girişine oturarak Kur’an-ı Kerim okuyan bir peygamber varisi...

Bütün masraflarını kendisi karşılayarak komşusunun zeytinliğini ilaçlayan fedakâr bir mihrap gönüllüsü...

Günlerce, haftalarca insanların erzak alışverişlerini yapan, çocuk parklarında, meydanlarda cuma namazlarını kıldırان, her yönde ve her alanda manevi destek gayretiyle koşan, koşturان kürsünün hizmetkârları...

Bunlar, bu kısıtlı yazıda bir gül bahçesinden yalnızca küçük bir demet kabilinden arz ettiğim birkaç örnekten ibarettir. Bu örnekler gibi daha sayısız nice isimsiz kahraman, nice din gönüllüsü ve daha nice vefa görevlisi müftü, vaiz, imam, müezzin, Kur’an kursu öğreticisi, nice kuva-yı maneviyye erleri ve bunlarla birlikte her zaman aynı niyet ve gayrette bulunan, varlık ve darlık zamanlarında, maddi ve manevi imkânlarını, din-i mübin-i İslam’ın ve aziz milletimizin hizmetine seferber eden her hayırlı çalışmaya destek veren, beş vakit camilerde saf tutup şenlendiren, en hayırlı topluluk niteliğindeki cami

cemaatimiz daima var olmuştur ve olacaktır.

Zaman çoğu güzelliği kaybetti...

Nasıl kaybetmesin ki? Zamanı bile kaybeden, zamanın kendisidir...

Vefayı da kaybetti zaman. Kaybettirdi. Lakin bulmalıyız. Bulmalı ve yeniden biz olmalıyız. Bizi biz yapan en yüce faziletlerden birisi olan vefayı acilen hatırlamalı ve onu kuşanmalıyız.

Çözüm nedir? Çözüm yine kendimizde ve kendi içimizdedir. Bir doktor, hastayı tedavi etmeye nasıl başlar? Hastanın vücudunu dinleyerek... O hâlde çözüm özümüze kulak vererek vefasızlık hastalığının tedavisine başlamak niyetiyle, kendi gönül dünyamızı dinleyerek, medeniyet ufkumuza yeniden yönelerek İslam fıtratı diyebileceğimiz, ahsen-i takvim olan insanlık şuuruna yeniden dönmektir. Bu vakitten tezi yok, her birimiz bir hadis-i şerifin uyarısını, emrini, hayatımızın değişmez kuralı hâline getirmeli, Vefalı peygamberin vefalı ümmeti olmaya yürekten bir besmeylele ihlaslı bir kalple niyet etmeliyiz: “Müminler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” (Buhari, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66.)

Kâbe’nin yeryüzünde bir şubesi olma vasfını sürdüren ulu mabetlerde, beş vakit toplanan vefalı cemaate hizmet sunan vefakâr, hademe-i hayrata selam olsun... ■

Dr. Hüseyin KAYAPINAR:

“Peygamber Efendimizin
ömrü vefayla ve ahbine
sadakatle geçmiştir.”

Söyleşi
Mahir KILINÇ

İslam’da ahde vefa, iman ederek Allah ile ahitleşme ve bunun sonucunda sadakatle yükümlü olma manasına gelir. Kur’an-ı Kerim çerçevesinde ahde vefayı açıklar mısınız, insan ahde vefayla nasıl bir sorumluluğun altına girmiş?

Ahit ve vefa nedir? İsterseniz öncelikle buradan başlayalım. Ahit söz vermek, vefa da verilen sözü en iyi şekilde yerine getirebilmek demektir kelime anlamı olarak. Ahit ve vefa birbirlerini tamamlayan iki sözcüktür âdetâ. Bu iki kelimedenden ahde vefa kavramı ortaya çıkar ki dinimiz

buna çok önem vermektedir. Ahde vefaya verilen önemi biz-zat Allah’ın Kur’an-ı Kerim’deki pek çok ayette değinmiş olmasından anlıyoruz. Ahde vefanın mümince bir duruş olduğunu “Onlar, Allah’a verdikleri sözü kesinlikle yerine getirirler; verdikleri sözden dönmezler.” (Rad, 13/20.) ayetinde görüyoruz. Ayrıca Kur’an-ı Kerim’de “Hayır! Kim sözünde durur, günah ve haksızlıktan sakınırsa şüphesiz ki Allah takva sahiplerini sever.” (Âl-i İmran, 3/76.) ayetinde olduğu gibi müminler ahde vefa ettikleri için ahde vefasızlık münafıklık olarak nitelendirilmiştir. Rabbi-

miz şöyle buyurur: “O fasıklar ki Allah’a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler...” (Bakara, 2/27.) Ayrıca “Allah’a verdikleri sözleri ve ettikleri yeminleri önemsiz bir dünya menfaatine satanlar var ya, işte onların ahirette hiçbir nasipleri yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara merhamet nazarıyla bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.” (Âl-i İmran, 3/77.) ayetinde ahde vefasızları nasıl bir sonun beklediği anlatılır.

Rabbimiz, İsra suresinin 34. ayetinde “Verdiğiniz sözü de

yerine getirin çünkü herkes verdiği sözden mutlaka sorguya çekilecektir.” diye buyurarak Müslümanlara önemli bir sorumluluk yükler. “Ey iman edenler! Yaptığınız anlaşmaları tam olarak yerine getirin.” (Maide, 5/1.) diye buyurarak da Müslümanlardan sözlerine sadık kalmalarını ister. “Öyleyse Allah’a verdiğiniz sözü, karşılığında ne alsanız az düşecek bir bedele satmayın. Eğer bilerseniz ancak Allah katında ahde vefaya verilecek mükâfat sizin için daha hayırlıdır.” (Nahl, 16/95.) ayetinde olduğu gibi ikazlarda bulunur ve ahde vefa göstermenin sonunda bir mükâfatının olduğunu da belirtir. Her bir müminin özü ile sözünün bir olması gerektiğinin altını çizer. Ahde vefa, öncelikle Allah’a karşı verilen sözü, Hz. Peygamber’e ve insanlara karşı verilenleri yerine getirme sorumluluğu yükler insana. Onları İslam ahlakı çizgisine çeker, o çizgide bulunma ve hiç ayrılmama yükümlülüğünü yükler.

Kur’an-ı Kerim’de ve hadis-i şeriflerde olgun müminlerin vasıfları sayılırken, onların ahde vefa gösterme özelliklerine işaret edilmektedir. Müslüman şahsiyetinin inşasında ahde vefanın yeri nedir?

Önce Rabbimizin “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna “Evet, sen bizim Rabbimizsin.” (Araf, 7/172.) diyerek sonra da kelime-i şehadet getirmek suretiyle İslam dinine girerek bir ahitte bulunmuşuz. Dolayısıyla o ahdimizi yerine getirmemiz önemlidir. Biz ahdimizi

yerine getirmek suretiyle Allah’ı tanıyoruz, kul olduğumuzun farkında oluyoruz ve onu ispat ediyoruz. Ve bir de toplum içerisinde iyi insanlar oluyoruz. Çünkü ahde vefanın içeresin-

● **Ahde vefa, öncelikle Allah’a karşı verilen sözü, Hz. Peygamber’e ve insanlara karşı verilenleri yerine getirme sorumluluğu yükler insana. Onları İslam ahlakı çizgisine çeker, o çizgide bulunma ve hiç ayrılmama yükümlülüğünü yükler.**

de güzel ahlakla ahlaklanmak da var. Peygamber Efendimiz bu güzel ahlak üzerinde çok durmuş. Bir hadis-i şerifinde “Din güzel ahlaktır.” buyuruyor. Başka bir hadisinde de “Ben güzel ahlakı tamamlamak için

gönderildim.” buyuruyor. Hatta kendisi çok güzel ahlak sahibi olduğu hâlde Allah’a “Ya Rabbi benim yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlakımı da güzel yap.” diye dua ediyor. Dolayısıyla bizim kelime-i tevhidi ve kelime-i şehadeti söylerken vefa göstermemiz gerekenlerden birisi güzel ahlaktır. Güzel ahlak sahibi olunca iyi insan oluruz, herkesle iyi geçiniriz; merhametli, güler yüzlü, mütevazı, cömert oluruz; kıskançlıktan ve kibirli olmaktan uzak dururuz. Bunlar hep güzel ahlakın yani iyi insan olmanın getirdikleridir. Biz Müslümanlar, kelime-i şehadet ve kelime-i tevhit ile güzel ahlaklı olma vaadinde de bulunmuş oluyoruz. Çünkü güzel ahlaka dair her şey emredilmiş, aykırı olan her şey de yasaklanmış. Güzel ahlaka uygun hâl ve hareketler içerisinde bulunan kimse, sadece iyi bir insan inşa etmiş olmakla da kalmaz, gönül huzurunu da tesis etmiş olur.

Rabbimizin elest bezminde “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sualine karşılık “Kalu bela.” diye karşılık vererek ahitleştik. (Araf, 7/172.) Elest bezminde gerçekleşen bu ahitleşme ne anlama gelmektedir?

Evet, sizin de söylediğiniz gibi elest bezmi Kur’an-ı Kerim’de Araf suresinde geçer. Cenab-ı Hak, Hz. Âdem neslini elest bezmi adı verilen toplanma yerinde toplar ve oradaki insanlara sorar: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” İnsanlar da “Evet, sen bizim Rabbimizsin.”

diyerek karşılık verir. Rab ne demek? Rab sahip demek, rızık veren demek. “Evet, sen bizim Rabbimizsin.” demek suretiyle aslında zımnen “Sen bizim sahibimizsin, biz senin kulunuz, sen ne dersen biz onu yaparız.” demiş oluyoruz. Yani burada biz Allah’a (c.c.) söz vermişiz. Cenab-ı Hakk’ı tanımaya ve O’nun emir ve yasaklarına riayet etmeye verdiğimiz bu söze vefa göstermek Müslümanlar olarak boynumuzun borcudur.

Dualarında “Allah’ım! Gücüm yettiği kadar ahbine ve vaadine sadakat gösteriyorum.” diyen vefanın en güzel temsilci Hz. Muhammed’in (s.a.s.) hayatında sizi derinden etkileyen ve Müslümanların da kendilerine ibret alması gereken vefa yüklü bir hadiseyi bizimle paylaşır mısınız?

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatındaki en büyük vefa örneği bizatihi kendi hayatının her anında Allah’a karşı göstermiş olduğu vefadır. Hz. Muhammed (s.a.s.), kendisine karşı yapılan tüm tehditlere, baskılara rağmen Allah’a olan ahbine hep sadakat göstermiştir. Hayatı boyunca her türlü sıkıntı, eza ve cefaya rağmen ahbine bağlılığında ve vefasında asla bir gevşeklik söz konusu olmamıştır. Sevdiklerinden bir bir ayrılmasında dahi o “Allah’ım! Gücüm yettiği kadar ahbine ve vaadine sadakat gösteriyorum.” demiştir. Bundan âlâ ibret vesikası mı olur? Dolayısıyla her bir anı ahbine sadakatsiz, vefasız geçen bir ömürden tek bir kareyi al-

mak ve onu ortaya koymak çok da kolay değildir.

Cenab-ı Hakk’ın kendisine verdiği ve tabii olarak kabul ettiği o ahdi yerine getirmekte asla fütur göstermeyen, bu vefayı

● **Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatındaki en büyük vefa örneği bizatihi kendi hayatının her anında Allah’a karşı göstermiş olduğu vefadır. Hz. Muhammed (s.a.s.), kendisine karşı yapılan tüm tehditlere, baskılara rağmen Allah’a olan ahbine hep sadakat göstermiştir.**

yerine getirirken de akrabalık bağlarını değil iman bağlarını göz önünde bulunduran Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatının her anında adaletle davranma-

sı, güzel ahlakı, dinini olduğu gibi tebliğ etmesi Allah’a vefasının bir göstergesiydi. Onun her şeyden önce Allah’a vermiş olduğu söz önemliydi. O söz uğruna ömrünü adadı, hiçbir şeyi o sözün önünde tutmadı. Soylu bir kadın hırsızlık yapıp da kolu kesilmesi gerektiğinde, kadının eli kesilmemesi konusunda ricada bulunanlara “Değil bu kadın, hırsızlık yapan kızım Fatıma da olsa ona bu cezayı vermede zerre tereddüt etmezdim.” diyerek Allah’a karşı göstermiş olduğu vefaya hiç halel düşürmedi. Çünkü o: “Bir elime ayı, diğerine güneşi verseniz...” derken Allah’a vermiş olduğu söze asla ihanet etmeyeceğini bildirmişti ve asla ihanet de etmedi.

Mehmet Akif, henüz Mısır’a gitmeden kızını evlendirdiği vakit, nikâh akdine Ali Şevki Hoca’yı da davet eder. Şevki Efendi, söz arasında, gelirken Vefa Yokuşu’ndan çıktığını gecikme sebebi olarak anlatınca Akif acı bir tebesümle: “Hangi Vefa Yokuşu’ndan bahsediyorsun Hoca Efendi?”, “Nesl-i hazır (şimdiki nesil) o yokuşu çoktan düzeltti!” der. Sizce bu vefa yokuşunu tekrar inşa edebilenin yolları nelerdir?

Öncelikle o insanlara bu ruhu veren inançtır. Allah’a olan bağlılık ve inançtır. Akif bu konuda zirvedir. Meşhur bir olay vardır biliyorsunuz. Akif bir kış günü biriyle buluşmak üzere vaatliyor. O gün de ciddi bir soğuk ve yağmur var. Böylesi zor bir günde Akif gelmiş, o soğukun,

yağmurun altında arkadaşını beklemiş. Buluşacağı insan da “Bu soğuk havada kimse çıkmaz, Akif de çıkmamıştır.” diye gelmemiş. Akif, sözüne riayet göstermiş; ahbine sadık kalmış. İşte bu bir vefa örneğidir.

Akif Safahat’ında: “Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır / Fazilet hissi Allah korkusundandır.” diyerek sadece Vefa Yokuşu’nun değil insanların manevi anlamda da nasıl düzeleceğini belirtmiştir. Allah korkusunun gönüllere yerleşmesi esastır. O gönüllere girdi mi hem beşerî hem uhrevî münasebetler yerli yerine girmiş; insanlar da o fazilete, huzura ermiş olur. İşte o zaman özlemle yâd edilen hiçbir şey uzakta olmaz.

Din gönüllüsü okurlarımıza Allah ve Resulü’ne verdiğimiz ahde vefa göstererek görevlerini icra etmeleri hususunda neler tavsiye edersiniz?

Din hizmetinde bulunan insanlar hem gönüllü hem de görevli kimselerdir. Gönüllüler çünkü bu mesleğe talip olmuşlar; görevliler çünkü yaptıkları bu hizmetin karşılığını dünyada alıyorlar. Diyanet teşkilatında olsun, ilahiyat camiasında olsun dinî tahsil veren, dinî hizmet veren insanlarımız hem din gönüllüsüdür hem din görevlisidir. Din hizmetinde bulunan kimselere milletimiz çok büyük yatırımlar yapmıştır. Neden? Çünkü bizler okuduysak eğer, bu millete vefa borcuyla okuduk. Dolayısıyla milletimize

karşı bu vefa duygusuyla vazifelerimizi asla aksatmamamız ve ihmal etmememiz gerekiyor. Zaten o görevin karşılığını da almış olarak bizler yaptığımız hizmetlerde Hz. Peygamberin (s.a.s.) koltuğunu işgal ediyoruz. Dini anlatırken, dinî sorulara cevap verirken Allah adına konuşuyoruz. Onun için değerimiz yüksek ama sorumluluğumuz da o nispette ağır.

Ben din hizmetinde bulunan ve dini anlatan herkese öncelikle hasbî olmalarını, hizmetlerini karşılık beklemeden yapmalarını söylemek isterim. Toplum içerisinde gerek kendimiz gerek aile efradımızla birer örnek olmalıyız. Yaptığımız işin ne kadar mühim olduğunu ve inceliklerini bilmeliyiz. Gerek birikimimizle gerek uygulamalı olarak bir duruş sergilemeliyiz. Öğrenmek, uygulamak ve uyguladığını anlatmak en önemli şiarımız olmalı. Bunun için din gönüllüsü kardeşlerimiz çok çalışmalılar. Bilginin bizatihi görevlerinde çok önemli olduğu bilincine sahip olmalılar ve bol bol okumalılar. Ne olursa olsun ilimden asla geri durmamalılar. Başta Kur’an ve hadis olmak üzere sağlam temellere dayalı kaynaklar okumalılar. Öğrenmeli, uygulamalı, topluma anlatmalılar.

Topluma bir konuda bilgi verirken o toplumun sosyolojik yapısı göz önünde bulundurulmalı. Bunun için de sosyolojiyi de iyi bilmeli. Dini herkese aynı seviyede anlatamayız. Onun için dini anlattığımız kişinin psiko-

lojisini, yaşam koşullarını ve yaşadığı toplumu da göz önünde bulundurarak ona hitap etmeliyiz. Farklı dünyalara sahip bütün insanlar için kuşatıcı bir dil ve üslup kullanmalıyız. Toplumun ve cemaatin hem yaşamımızla hem bilgi, birikimlerimizle güvenini kazanmalıyız. Son olarak din görevlilerinin toplum içerisindeki yeri ve vazifesinin ne denli büyük ve önemli olduğunu asla unutmamalıyız. ■

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Hüseyin Kayapınar, 1950 yılında Karaman’da doğdu. 1971 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun oldu ve aynı yıl öğretmen olarak atandı. 1978 yılında Diyanet İşleri Başkanlığındaki görevine vaiz olarak başladı. 1986 yılında yüksek lisansını, 1990 yılında doktorasını tamamladı ve Haseki Eğitim Merkezi’ne kursiyer olarak girdi. 1980 yılının Eylül ayında mezun olarak bu eğitim merkezinin fıkıh grubunda öğretim kadrosuna dâhil oldu. 2000 yılında İstanbul Haseki Eğitim Merkezi Müdürlüğüne atandı. 2008 yılında Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine, 2014 yılında da Din İşleri Yüksek Kurulu başkanlığına seçildi. 2015 yılında bu görevden ayrıldı ve emekli oldu. Emekli oldu ancak din hizmetini bırakmadı. Gerek ders halkalarında gerekse televizyon programlarında hizmete devam etmektedir.

KUR'AN-I KERİM'İN BELAGAT MUCİZESİ

| Tuğrul OKAY

Islam öncesi Araplarda şairler önemli bir sosyal statüye sahipti. Şairler yılın belli zamanlarında bir araya gelir, kalabalıkların önünde şiirlerini okur, birbiriyle yarışırlardı.

Kabile hayatında sadece şair olmak değil şiir bilmek de seçkin bir davranıştı. Kıssa anlatıcıları da sözlerini tesirli kılmak amacıyla şiiri kullanırdı. Öyle ki Arap edebiyatının öncülerinden Cahız

(ö. 869) şiir sanatının Araplarca ne kadar değer gördüğünü anlatırken hızını alamayarak Arapçadan başka bir dille şiir söyleme-

nin imkânsız olduğunu bile iddia edecektir.

Arap edebiyatının başköşesinde şair oturur. Şairin metafizik âlemle irtibatı etimolojik açıdan kendini doğrulayan bir mahiyet arz eder. Nitekim şair kelimesi, “sezmek” ve “sezişle bilmek” anlamlarına gelen “şîr” kökünden türemiştir. İslam öncesi çağlarda sezgisel bilginin mümessili kâhinlerdi. Onlar fizikötesi âlemden haberler getirdiklerini iddia ederler, böylece toplumsal pozisyonlarını muhafaza ederlerdi. Ama statülerini eski çağlardan beri şairlerle paylaşmak durumunda kalmışlardı. Çünkü şiire çok önem veren Araplar, şairlerin de kâhinlere benzer yetileri olduğuna inanır, ortaya koydukları olağanüstü sözleri ruhani varlıkların ilhamıyla söylediklerini düşünürlerdi. Tabiatüstü âlemle irtibatı olan, kaçınılmaz şekilde tabiatüstü kuvvetlerle teçhiz edilmiş demekti. Şairler de bu konforlu söylentiye kabul etmiş hatta bu bağlamda hangi şairin hangi cinden ilham aldığına dair ikiz bir isim listesinin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Arap şairler Ukaz panayırında şiirlerini yarışa sokar, eleştiri meydanına sürer; fesahat ve belagatte dönemin otoritesi sayılan Kureyş kabilesinin önde gelenlerinin beğenisi-ne arz ederdi. Diğerlerinden belagat bakımından önde olan şiir-

ler Kâbe duvarının bir köşesinde asılmaya hak kazanırdı.

Cahiliye şiiri, İslamiyet’ten sonra da önemini yitirmemiş, aksine eski şiirler Kur’an’daki kimi lafızların anlamına ulaşmak maksadıyla müracaat edilen kaynakların başında gelmiştir. Daha çok şifahi kültür ürünü olarak yaşayan cahiliye şiiri, İslamiyet sonrası derlenerek yazıya geçirilmiştir. Fuat Sezgin’in kadim Arap şiirinin büyük bilgini olarak tanımladığı İngiliz oryantalist Charles James Lyall, şifahi yollardan gelen cahiliye şiirinin büyük kısmının hicri birinci yüzyılın ilk yarısında, yani İslamiyet’in ilk görkemli yıllarında derlendiğini söyler. (Mehmet Yalar, Cahiliye Şiirinin Tarihî Gerçekliği Problemi, Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, c. 17, sayı 2, s. 115.)

Ayetlerle gelen hayret dalgası

Kur’an’ın nüzulünden itibaren edebiyat ve şiirin önemli şehri Mekke’de insanlar art arda şaşkınlık dalgası yaşayacaktı. Hz. Muhammed’in (s.a.s.) getirdiği ayetlerin biri bitmeden diğeri geliyor, Mekkeliler ümmî bir adamın söylemesine imkân olmayan bu sözler karşısında ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Hız. Muhammed (s.a.s.), ümmî bir toplum içinde büyüdü. İlmî, fennî, hukukî herhangi bir bilgi ve tecrübesi yoktu. Ama onun dilinden dökülenler hem belagat hem fonetik hem de içerik bakımından Mekke’nin ileri gelenlerini bile hayrete düşürecek cinstendi. Yetim büyüyen, herhangi bir eğitim almayan Peygamber Efendimiz, bir anda o güne kadar Arapların aşına olmadıkları fasih ve belîğ bir me-

saj veriyor, Allah’tan, insanlığın sorunlarından, eski kavimlerin başına gelenlerden, birtakım prensiplerden, inanç ve akaitten bahsediyordu. Ağzından çıkan sözlerin kendi nefsinden olmadığına altını çiziyor, bunları Yüce Allah’ın Cebrail (a.s.) vasıtasıyla kendisine vahyettiğini söylüyordu.

Elbette ki bunlar Mekke’li müşriklerin hoşuna gitmiyordu. Çünkü “Abdullah’ın yetimi” olarak gördükleri Hz. Muhammed (s.a.s.), Allah’tan başka araçlara, ilahlara tapmayı şiddetle yasaklayarak Mekke’nin dinsel ticari hüviyetini baltalıyordu. Ayrıca Allah karşısında herkesin eşit olduğunu söyleyerek kölelik sistemini sarsıyor; Müslümanların birbiriyle kardeş olduğunu vurgulayarak Araplar arasında en önemli değer kabul edilen soy ve nesep bağına zayıflatıyordu. Hz. Muhammed’in (s.a.s.) getirdiği mesaj, daha ilk günden itibaren hiçbir şeyin eskisi gibi kalamayacağını habercisiydi.

Mekke’nin ileri gelenleri, onun getirdiği mesajı inkâr etmek için seferber olmuşlardı. Ama geçtiği yollara dikenler sermek, üzerine hayvan pislikleri dökmek, çocuklara onu taşlatmak, ziyaretine gidenleri cezalandırmak gibi vahşi uygulamaların hiçbirisi işe yaramıyordu. Hz. Muhammed’in (s.a.s.) çevresindeki halka gün geçtikçe genişliyor, köleler, kadınlar, çocuklar ve hatta prestijli ailelerden gelen pek çok insan akın akın onun çevresini sarıyordu.

Hiç görülmemiş ifade kudreti

Mekkeliler hayret içindeydi çün-

kü Hz. Muhammed'in (s.a.s.) söylediği sözler sıradan şeylere benzemiyordu! Devrin mevcut şiir ve nesirlerinden çok ötede, harika bir dizayn ve üsluba sahipti. Kur'an Arap dili ve üslubuyla konuşuyor, muhataplarının anlaması için olanca sadelik içinde izah ediyor, diyaloglar kuruyor, itiraz edeceklerin itirazlarını daha başından çürütüyor, kâinattan misaller veriyor, insan psikolojisine dair çarpıcı tespitlerde bulunuyor ama daha da ilginç olanı, bütün bunları o güne kadar görülmemiş bir ifade sanatı ve belagat kudretiyle gerçekleştiriyordu.

Kâbe duvarına asılı Muallakat-ı Seb'a içinde halkın gözünde en üstün kabul edileni İmriü'l-Kays'ın şiiriydi. Kâbe'nin duvarında 70 yıldan fazla asılı kaldı. Bir gün İmriü'l-Kays'ın kız kardeşi, Hud suresinin 44. ayetini işittiğinde "Artık kimsenin bir diyeceği kalmadı. Kardeşimin şiiri dahi meydan-ı iftihar da kalamaz." dedikten sonra ağabeyinin şiirini Kâbe'nin duvarından indirdi. Bir başka Muallakat-ı Seba şairi Lebid b. Rebia, Müslüman olduktan sonra

şiiri bırakmış, kendisine sebebi sorulduğunda "Allah bana Bakara ve Âl-i İmran surelerini öğrettikten sonra şiir söyleyecek değilim." demiştir. (Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed Ensârî, el-Câmi li-Ahkâmî'l-Kur'an, Müessesü'r-Risale, Beyrut, 2006, I, 236.)

Kureyşli müşriklerin Kur'an'la münazaraya hazırlandığı esnada kulaklarına gelen bir ayet hakkında "Bu söz yaratıkların sözüne benzemiyor." demekten kendilerini alamadıkları rivayet edilir. O ayetin Hud suresinin 44. ayeti olduğu söylenir: "Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu." denildi. Su çekildi, iş bitirildi. Gemi de Cûdî'ye oturdu ve 'Zalimler topluluğu, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!' denildi." XIII. yüzyıl İslam âlimlerinden Kurtubî, bu ayetle ilgili, "Eğer Arap ve Arap olmayanların sözleri araştırılsa nazmının güzelliği, belagatinin mükemmelliği, manalarının genişliği itibarıyla bu ayet gibi bir söz bulunmaz." diyecektir. XIX. yüzyıl müfessirlerinden Âlusi ise heyecanını şöyle ifade edecektir: "Bil ki bu ayet-i kerime icazın en son mertebelerine

ulaşmış, Arap'ın başını eğmiş ve perçeminden çekmiştir."

Putperest Araplar önce Kur'an'ın Allah sözü olduğunu reddettiler. Fakat onun belagatini ve fesahatini inkâr etmekte zorlandılar. Kur'an'ın meydan okumasına karşılık veremediler. Ona bir benzeriyle mukabelede bulunamadılar. Kureyş'in önde gelen isimlerinden Velid b. Muğire'nin, Allah Resulü'nü (s.a.s.) dinledikten sonra Ebu Cehil'in yanına giderek şöyle dediği rivayet edilir: "Onun hakkında ne diyeyim? Allah'a andolsun ki içinizden şiiri benden daha iyi bileniniz yoktur. Recezini de, kasidesini de, cinlerin şiirini de benden daha iyi bileniniz yoktur. Andolsun ki onun söylediği söz bunların hiç birine benzemiyor. O öyle bir söz söylüyor ki apayrı bir lezzeti var. O, altındaki her şeyi ezer. Ve o daima üstün gelir fakat ona üstün gelinemez." (Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, Tefsirü't-Taberî Câmîü'l-Beyan an Tevîli Âyi'l-Kur'an, Dâru Hicr, XXIII, 429.)

Ümmîleri bile etkileyen fonetik

Anlıyoruz ki içeriğinden önce Arapları Kur'an'ın belagati çarpmıştır. Bir bedevi, "Sana emrolunanı açıkça söyle." (Hicr, 15/94.) ayetini duyar duymaz secdeye kapanınca, kendisine bunun sebebini soranlara "Ben ayetin fesahatine secde ettim." diyecektir. Yani Kur'an belagat ilimleri açısından sanatçıları, elitleri hayrete düşürmüş; fonetik ve fesahat bakımından ise okuma yazma bilmeyenlerin bile kalbinden vurmuştur.

Kur'an'ın bu etkileyciliği sebebiyle İslam âlimleri sonraki yüz-

Kur'an Arap dili ve üslubuyla konuşuyor, muhataplarının anlaması için olanca sadelik içinde izah ediyor, diyaloglar kuruyor, itiraz edeceklerin itirazlarını daha başından çürütüyor, kâinattan misaller veriyor, insan psikolojisine dair çarpıcı tespitlerde bulunuyor ama daha da ilginç olanı, bütün bunları o güne kadar görülmemiş bir ifade sanatı ve belagat kudretiyle gerçekleştiriyordu.

yıllarda Kur'an'ın fesahat, belagat, nazm ve içerik yönünden bir mucize olduğu görüşünü dile getirecektir. Peki, fesahat ve belagat dediğimizde bundan ne anlamalıyız? Fesahat, açık, anlaşılır olan, dilin ağırlıklarından kurtulan, bununla birlikte kulağa hoş gelen anlamlarında kullanılır. Belagatin ne demek olduğunu anlamak için Arap edebiyatının büyük nesir yazarı Cahız'ın kapısını çalım: "Lafız manasıyla, mana da lafzıyla yarışmadıkça; sözü kulağına dokunmadan önce, manası kalbine vasil olmadıkça hiçbir söz belagat ismine layık olamaz." Kudame b. Cafer, belagati tarif ederken fesahati olmazsa olmaz ilke olarak belirler: "Belagat, kelimeler seçkinliği; tertip güzelliği ve lisan fesahati ile beraber kastolunan manayı kapsayabilen bir deyimdir." Ama muhtemelen en veciz tarifi, dilci, kelimacı ve müfessir er-Rummâni yapmıştır: "Belagat, en güzel lafızlarla manayı, dinleyicinin kalbine akıtmaktır." Bu tarifte iki vurgunun altını çizelim: Bir; manayı kalbe akıtmak, iki; lafız güzelliği. (Nasrullah Hacımüftüoğlu, Belagat İlmi ve Kur'an, Bayburt Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, 2005, cilt 1, sayı 1, s. 15.)

Kur'an'ın belagat zenginliği ve bu zenginliğin İslam bilginlerinin gündemine nasıl girdiğiyle ilgili pek çok misal göstermek mümkündür. Örneğin müfessir Fahreddin er-Razi, Kafirun suresinin başındaki "De ki..." ifadesinin barındırdığı 44 nükteli detaylıca anlatmıştır. İbnü'l-Esir, "Kisasta sizin için hayat vardır." (Bakara, 2/179.) ayetindeki ifade gücünün "Ölüm öldürmeyi önler." darbimeselinden

yirmi kat üstün olduğunu sıralamıştır. İmam Suyûti, "Allah iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan nura çıkarır." (Bakara, 2/257.) ayetinde 120 ayrı belagat nüktesi olduğunu tespit ederek bunları bir risalede toplamıştır.

Dil mucizesini anlatma seferberliği

Anlaşılan o ki İslam âlimleri Kur'an'daki dil mucizesini, ifade kudretini anlamak ve aktarmak için seferber olmuş, hatta bu

Kur'an diliyle klasik Arap üslubunun üzerine çıkan, fesahat ve belagatiyle, ortaya koyduğu nazmıyla, dil incelikleriyle, içeriğiyle, ahengi ve farklı anlatım teknikleriyle çığır açıcı bir kitaptır.

alanda dikkate değer bir birikim meydana getirmişlerdir. Bu birikimin temel dayanağı şu akıl yürütme olmuştur: Allah Teâlâ, peygamberlerine mucize olarak kendi devirlerinde revaçta olan konular hakkında yardımda bulunur. Sihirbazlığın yaygın olduğu bir zamanda Hz. Musa'ya asa mucizesi vermiş; tıbbın revaçta olduğu bir dönemde gelen Hz.

İsa'ya hastaları iyileştirme mucizesi vermiş; son peygamber Hz. Muhammed'i (s.a.s.) ise belagat ve fesahatin yaygın olduğu bir zamanda ve toplumda Kur'an mucizesiyle desteklemiştir. Söylenebilir ki Kur'an-ı Kerim'in başlıca özelliğinden biri onun belagatidir. Diliyle klasik Arap üslubunun üzerine çıkan, fesahat ve belagatiyle, ortaya koyduğu nazmıyla, dil incelikleriyle, içeriğiyle, ahengi ve farklı anlatım teknikleriyle çığır açıcı bir kitaptır.

Kur'an, harf, kelime ve ayetlerin dizilişi itibarıyla da iman etmeyenlere meydan okumuştur. Cennet ve cehennemden bahsedışı, ansızın geçmişten geleceğe yönelişi, münferit olaylardan evrensel sonuçlar çıkarması ve bütün bunları yaparken açık, sade, akıcı ve uyumlu bir dili sonuna kadar muhafaza etmesi ilgi çekicidir.

Kur'an'daki belagat sanatlarının tespit edilmesi İslam âlimlerinin önem verdiği konulardan biri olmuştur. Ebu Bekr Bakılânî, Abdulkahir Cürcanî ve Fahrettin er-Razi gibi önemli İslam âlimlerinin Kur'an'ın fesahat ve belagatiyle ilgili çalışmaları bu alanda sıklıkla başvurulacak kaynaklardır. İslam bilginleri bu çalışmaları dinî bir zaruret olarak görmüşler, Kur'an'ın ıcazını anlamak için belagat ilmine vakıf olmanın gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Örneğin modern sosyolojinin öncüsü kabul edilen XIV. yüzyıl bilgini İbn Haldun, ünlü eseri Mukaddime'sinde "Belagatin semeresi, Kur'an'ın ıcazını anlamaktır." demiştir. ■

DÜNYEVİLEŞME ÇIKMAZI

Dr. Abdülkadir ERKUT

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا
وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ● أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

“Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile ayetlerimizden gafil olanlar var ya işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden varacakları yer ateştir.”

(Yunus, 10/7-8.)

Allah Teâlâ Kur'an'da göklerin ve yerin yaratılmasına dikkatleri çekmekte, yaratıcılığına delil eden deliller zikretmektedir. Bu varlık âlemini ilk defa yaratan elbette ikinci defa da yaratabilir. (Araf, 7/29.) Ancak delilleri görmek istemeyenler, ahiret hayatının varlığını inkâr etmektedirler. İnkârcıların hakikat karşındaki tavırları önemli mesajlar içerdiğinden Kur'an'da bu konuda bilgiler yer almaktadır. Bunlardan biri olan şu ayette inkârcıların özellikleri şöyle ifade edilmiştir: “Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile ayetlerimizden gafil olanlar var ya işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden

varacakları yer ateştir.” (Yunus, 10/7-8.) Ayet-i kerimede inkârcıların sahip oldukları dünya ve ahiret tasavvuru ve bu tasavvurun hayat serüvenleri içinde kendilerini sürüklediği mecra üzerinde durulmaktadır. Söz konusu tasavvurun ayrıntıları dört başlık altında incelenebilir.

Birincisi, onlar Allah ile karşılaşacaklarını ummazlar. Zira iman edenler, içlerinde ahiret hayatına dair umut taşırlarken inkârcılar böyle bir umuttan mahrumdurlar. Bu yüzden onlar Allah (c.c.) tarafından kendilerine gelecek mükâfatı, taraflarına ulaşacak rahmeti beklemezler. Böyle olunca korkulması gereken bir akibetin korkusunu da taşımazlar. Buna ilaveten kalbin talep ettiği ruhani lezzetleri

istememez, marifetullahtan gelecek saadete iltifat etmezler. Ölen yakınlarının dünyaya geri dönmesini beklemedikleri gibi öldükten sonra insanların dirilmesini de ümit etmezler. (Mümtahine, 60/13.)

İkincisi, dünya hayatına razı olurlar. Nihai amaçları dünyadır; himmetleri de tamamen dünyaya yöneliktir. Dünyada sürekli kalacakmış gibi yaşarlar. Daha yüksek ve üstün bir hayat düşüncesine sahip değildirler. Çünkü duyguları onları kontrol altına almış, az ve fâni olanı çok ve baki olana tercih etmişlerdir. Kur'an bu duruma “Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatını mı seçtiniz?” (Tevbe, 9/38.) sorusu ile dikkat çekmektedir.

Üçüncüsü, huzuru dünyada bulurlar. İtminan (huzur), daha çok insanın ruhen yaşadığı sükûnet hâlini ifade eder. Onlar huzura ulaşmak için mad-di lezzetlere dalar, onları elde etmek için mücadele eder, bunlara ulaşmak için birbirleri ile yarışır. Dünyanın süratle zeval bulduğunu görmeleri, üzerlerinde bir tesir uyandırmaz. Nitekim gerçek müminler Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen kimselerdir. (Enfal, 8/2.) Bu durumdan sonraki aşamada artık Allah'ın anılması onları bir sükûnet hâline ulaştırır. (Rad, 13/28.) Bu ayetten anlaşıldığına göre inkârcıların bu sükûneti dünya sevgisinde ve onun lezzetleri ile meşguliyette ararlar. Artık kalplerinde bir ürperti yoktur; uyarı ve korkutmanın üzerlerinde herhangi bir tesiri de söz konusu değildir.

Dördüncüsü, Allah'ın ayetlerinden gafildirler. Onları tefekkür etmez, üzerinde düşünmezler. Çünkü dünya hayatına razı olup onunla yetinmek, ahiret hayatı ile ilgili delillerden sarfınazar etmelerine sebep olmuştur. Ayetin üslubundan (cer harfinin öne alınmasından) anlaşıldığına göre onlar başka şeylerden değil, özellikle Allah'ın ayetlerinden gafildirler. Üstelik burada murat; bazı vakitlerde gafil olmak değildir. Zira onların gafletinde bir süreklilik söz konusudur. Öyle ki bu gaflet durumu onlar için bir karakter hâline gelmiştir. İçinde bulundukları bu gaflet hâli, Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmeye, inat ve kibirle onlar üzerinde düşünmeyi reddetmelerine yol açmıştır. (Tahir b. Aşur, et-Tahrir ve't-Tenvir, XI, 100.)

İnananlara gelince; onlar Allah'a ve ahirete iman etmiş, imanlarını salih amellerle pekiştirmişlerdir. İman, onları Allah'ı bilme konusunda teorik bir meleke, salih amel ise Allah'a hizmet konusunda pratik bir meleke sahibi kılmıştır. (Razi, Me-fatihu'l-Gayb, XVII, 213.) Bu yüzden onlara mükâfatların en büyüğü verilir ki o da hidayettir. (Yunus, 10/9.) Hidayet sayesinde âlemden yerleştirilmiş delillerin anlamalarını idrak edebilirler. Ruhları marifetin nuru ile aydınlanır,

Dinimize göre dünya hayatı Allah'ın insanlara lütfettiği büyük bir nimettir. Ahiret için hazırlanmayı engellemedikçe nimetlerden istifade etmek, dünyadaki mutluluğunu yaşamak olumsuz olarak değerlendirilmemektedir.

imanları artar, şüpheleri zail olur, kendilerine faydalı olan bilgiler öğretilir, salih amelleri artırmaya muvaffak olurlar. Böylece dünya hayatının nakıs bir hayat olduğunu görürler, kederli dünya hayatından daha safi bir hayatın olması gerektiğini hissederek. Ahirete yönelir, dünyadan yüz çevirirler. Çünkü salih ameller nefsi, dünyayı terk etmeye ve ahireti talep etmeye yönlendirir. Kötü ameller ise bunun aksidir.

Dinimize göre dünya hayatı Allah'ın insanlara lütfettiği büyük bir nimettir. Ahiret için hazırlanmayı engellemedikçe nimetlerden istifade etmek, dünyadaki mutluluğunu yaşamak olumsuz olarak değerlendirilmemektedir. Zira Hz. Peygamber, bir taraftan “Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver.” (Bakara, 2/201.) diye dua etmiş (Buhari, Deavat, 55.), diğer taraftan da dünyaya düşkün ve maddeye tutkun olmamaları için insanları uyarmıştır. (Buhari, Rikak, 5.) Konu edindiğimiz ayette sözü edilen inkârcıların dünya hayatı konusunda yanlış bir yaklaşıma sahiptirler. Çünkü onlar Allah'ın var ettiği delilleri görüp ibret almayan, bunlar sayesinde imana erişemeyen insanlardır. Bunun yerine dünyaya sarılır ve teselliye dünyada ararlar. Bundan dolayı dünyaya dalmak delilleri görmelerine engel olmakta, onları ibret almaktan daha da uzaklaştırmaktadır. Böylece dünyevileşme onları bir çıkmaza sürüklemiş olmaktadır. Ayet-i kerime, sadece kâfirlerin durumunun tasviri olarak değerlendirilmemelidir. Zira aynı zamanda inanlar inkârcıların sahip olduğu özelliklerden sakındırılmış olmaktadır. Nitekim Kur'an'ın ilk muhatapları olan Sahabe ve Tabiun da kâfirlerle ilgili ayetlerden dersler çıkarmışlardır. Ayetin tefsiri ile ilgili Tabiun müfessirlerinden Katade'ye (ö. 117/735) ait şu cümleler bunun örneğidir: “Dilersen bu özellikleri dünya ehlinde görürsün. Dünya ehli sadece dünya için sevinir, sadece dünya için üzülür, sadece dünya için öfkelenir ve sadece dünyaya razı olur.” (Taberi, Camiul Beyan, XV, 27.) ■

BÜLBÜL GÜLE, KARGA ÇÖPLÜĞE

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

«الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ»

“Kişi dostunun dini üzeredir. Bu yüzden her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.”

(Tirmizi, Zühd, 45; Ebu Davud, Edeb, 16.)

Atasözleri, insanlığın ortak kültür ve tecrübesinden neşet eden hikmet yüklü sözlerdir. Toplumun dinamiklerine ve kültürel kodlarına ışık tutan bu kıymetli sözlerin ortaya çıkmasını sağlayan iki temel unsur vardır: Din ve kültür. Bu noktada bazen bir ayetten bazen de bir hadisten mülhem olarak söylenmiş pek çok atasözümüz bulunmaktadır. Örneğin, “Ev alma komşu al.” ve “Sürüden ayrılanı kurt kapar.” atasözlerinin ilham kaynağı doğrudan hadisler olmuştur. “Ev almadan önce komşuya, yola çıkmadan önce de yol arkadaşına bakınız.” (Taberani, el-Mu’cemu’l-Kebîr, IV, 268.) rivayeti birinci atasözünün; “Cemaat olmaya devam ediniz. Muhakkak ki sürüden ayrılan koyunu kurt yer.” (Ebu Davud, Salat, 47.) hadisi de ikinci atasözünün ilham kaynağıdır.

Bu ay sizler için seçtiğimiz “Kişi dostunun dini üzeredir...” hadisinin de ilham verdiği pek çok atasözü vardır. “Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.”, “Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.”, “Körle yatan şaşı kalkar.”, “Üzüm üzüme baka baka kararır.”, “İtle yatan bitle kalkar.”, “İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.”, “Bülbül güle, karga çöplüğe götürür.” vb. atasözleri, yukarıdaki hadislerle benzer manada olan ve bu hadisin âdeta şerhi (açıklama ve yorumu) olarak nitelenebilecek atasözleridir.

Hadisin Arapça metninde yer alan ve “dost” şeklinde çevrilen “halil” kelimesi, normal bir insani ilişkiden veya sıradan bir arkadaşlıktan öte, derin bir sevgiyle bağlanan dostluklar için kullanılmaktadır. Böylesine

bir dostlukta tarafların birbiri üzerindeki etkisi de üst düzeyde olabilmektedir. Hatta “halil” anlamındaki dostluğun, sevgi mertebeleri arasında en üst konumda yer aldığı ifade edilmiştir. (Abdurrahmân b. Nâsır el-Berrâk, Şerhu’l-Akîdeti’t-Tahâviyye, s. 95.) Bundan dolayı olsa gerek Yüce Allah’a yakınlıkları ve O’nunla sıra dışı bir bağları olduğu için Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. Muhammed (s.a.s.), “halilullah” (Allah’ın dostu) olarak nitelendirilmişlerdir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de “...Ve Allah İbrahim’i (halil) dost edinmiştir.” (Nisa, 4/125.) denilirken Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: “...Yüce Allah İbrahim’i nasıl (halil) dost edindiyse beni de öyle (halil) dost edinmiştir...” (Müslim, Mesacid, 23.)

Buradan hareketle; sosyal bir varlık olan insan, diğer insan-

larla iletişim ve etkileşim hâlinde olmak; sırlarını paylaşacağı, dertlerini anlatacağı, kendisini rahat ifade edeceği, hatta en yakınlarına söyleyemediklerini söyleyebileceği bir dost bulmak ister. Tam da bu noktada dost seçiminin ehemmiyeti ortaya çıkmaktadır. Zira salih ve sadık bir dost, kişinin hem dünyada hem de ahirette selamet içinde olmasını sağlayabilecek iken kötü bir arkadaş, dünyada rezil ahirette de sefil olmaya neden olabilecektir. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bir taraftan "Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinenler hiç şüphesiz apaçık bir hüsrana düşmüşlerdir." (Nisa, 4/119.) demek suretiyle şeytanın (ve onun yolundan gidenlerin) dost edinilmemesini istemiş diğer taraftan iyi bir dost edinmedikleri için inkâra sürüklenen ve sonu cehennem olan kişilerin pişmanlıklarını bizlere şu şekilde bildirmiştir: "Yazıklar olsun bana! Keşke falanı dost edinmeseydim! Andolsun, Kur'an bana geldikten sonra beni ondan o saptırdı." (Furkan, 25/28-29.)

Hz. Peygamber (s.a.s.) de iyi bir dost edinmenin ehemmiyetini ve kötü arkadaşın sakıncalarını şu teşbihle dikkatlerimize sunmaktadır: "İyi arkadaşla kötü arkadaş, misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana onu ikram eder yahut sen ondan (miski) satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyar-sın!" (Müslim, Birr, 146.)

Evet, tıpkı bu hadiste ifade edildiği gibi körük üfüren kişi, nasıl ki etrafına is pas bulaştırmak şeklinde de olsa bir zarara se-

bep oluyorsa kötü arkadaşlıklar da başta sigara, alkol ve uyuşturucu olmak üzere nice kötü alışkanlıklara sebep olmakta; haramlara davetiye çıkarmaktadır. Bu itibarla hem kendimizin hem de aile fertlerimizin dostlarını seçerken misk kokusu satan kişi misalinde olduğu gibi dünyamıza ve ahiretimize güzellikler katacak, bize Allah'ı ve ahireti hatırlatacak ve bizi

**Anne babalar,
çocuklarının
kimlerle arkadaşlık
yaptığına kayıtsız
kalmamalı; gençler
de huyunu suyunu,
karakterini, ahlakını
bilmeden ve gerekli
özeni göstermeden
samimi dostluklar
kurmamalıdır.**

Allah rızası için sevecek dostlar edinmeye ve kendimiz de bu şekilde dost olmaya gayret etmeliyiz.

Son olarak anne babalar, çocuklarının kimlerle arkadaşlık yaptığına kayıtsız kalmamalı; gençler de huyunu suyunu, karakterini, ahlakını bilmeden ve gerekli özeni göstermeden samimi dostluklar kurmamalıdır. "Kişi dostunun dini üzere-

dir..." hadisi ve bu hadisin izahı sadedinde zikrettiğimiz pek çok atasözü açıkça göstermektedir ki insan, etkileyen ve etkilenen bir varlıktır. Bu etkileşim iyiye ve hayra yönelik olabileceği gibi kötülüğe ve şerre yönelik de olabilmektedir. Müslümanların en temel vazifelerinden biri hayırdan yarışmak (Bakara, 2/148.) olduğuna göre kendilerini hayra ulaştıracak, yanlışlarını düzeltmesine vesile olacak ve kötülüklerden uzak tutacak dostluklar kurmaları, dinlerinin selameti açısından son derece önemlidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) "Mümin müminin aynasıdır." (Ebu Davud, Edeb, 49.) derken kastettiği şey de esasında budur. Yani, mümin söz ve davranışlarıyla öyle bir hayat sürecektir ki ona bakan kendi eksik ve kusurlarını fark edecek, yanlışlarını düzeltecek ve daha hayırlı ameller peşinde koşmanın gayretinde olacaktır.

Kötülüklere karşı bize kalkan olacak, hayırdaki yarışımızı arttıracak ve ahlakımızı güzelleştirecek dostlar edinme ve dostluklar kurabilme niyazıyla...

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Hadis-i şerif kişinin davranışları üzerinde arkadaşlarının ve daha geniş anlamıyla çevresinin etkisine dikkat çekmekte; dolayısıyla arkadaş ve çevre seçiminin ehemmiyetine vurgu yapmaktadır.

2. Salih ve sadık bir dost, kişinin hem dünyada hem de ahirette selamet içinde olmasını sağlayabilecek iken kötü bir arkadaş, dünyada rezil ahirette de sefil olmasına neden olabilecektir. ■

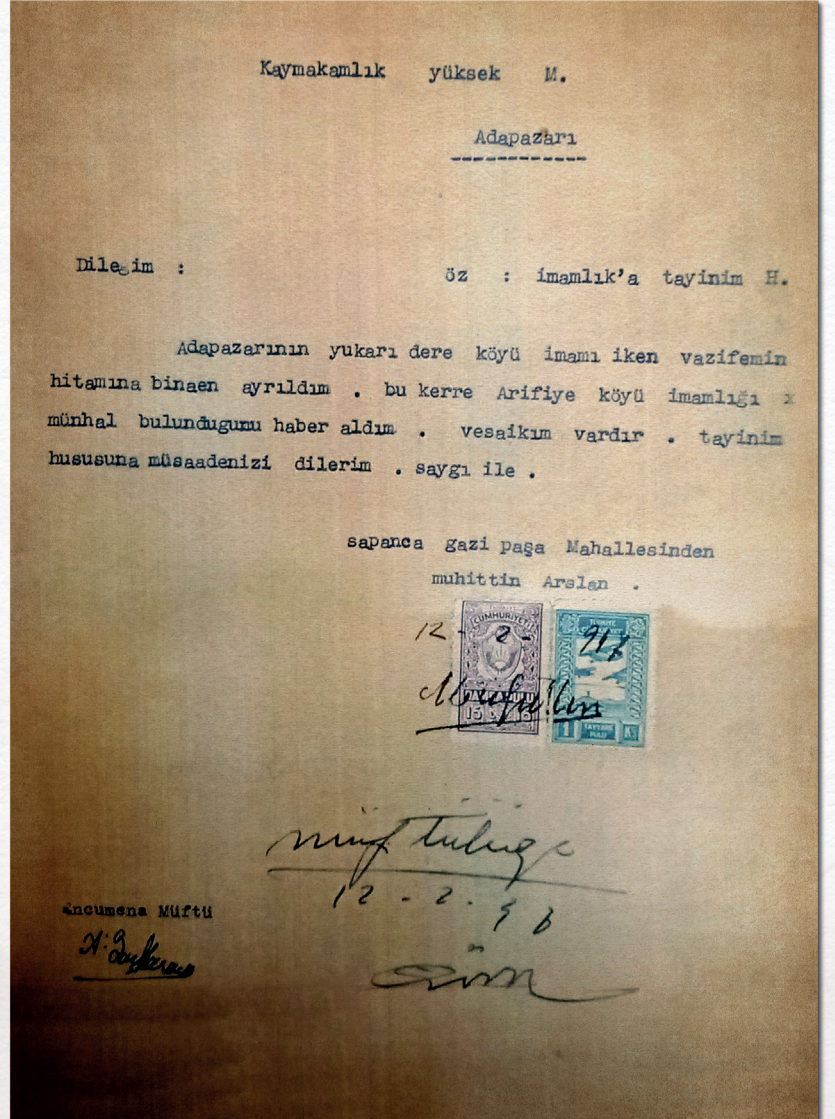
BİR KÖYE İMAM DURMAK, BİR KÖYDE İMAM OLMAK

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

1 965 öncesinde Vakıflar idaresinden ücret alarak şehir ve kasabalar-da ifa edilen imamet ve hitabet görevi ile köylerde imamlık, birkaç bakımdan farklıydı.

Asırlar boyu vakıf hizmetleri çerçevesinde şehirlerde yürütülen imamlık, hatiplik, vaizlik gibi hizmetler “cihet (çoğulu: cihat)” kavramıyla ifade edilmiş, bu hizmetlerin, şartlarını taşıyan kişilere verilmesine de “tevcih” denmiştir. Buna dayalı olarak “hademe-i hayrat” ya da “hayrat hademesi” üst kavramıyla ifade edilen imam, hatip, vaiz gibi cami görevlilerinin seçim ve tayinleri, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde çıkartılan “Tevcih-i Cihat Nizamnamesi” adlı tüzükler çerçevesinde yapılmıştır. Hademe-i hayratın ücretleri Vakıflarca ödenmiştir. Diyanet İşleri Reisliği kurulunca, ücretleri yine Vakıflarca ödenmekle birlikte hayrat hademesinin idaresi bu teşkilatta olmuştur. Ancak 1931 yılında çıkartılan bir kanunla idareleri Reislikten alınıp Vakıflar Umum Müdürlü-

ğüne verilmiş ve bu hâl 1950 yılına kadar devam etmiştir. Her iki dönemde de hayrat hademesinin imtihan ve seçimleri öncelikle mahallinde oluşturulan komisyonlarca yapılmış ve hazırlanan “tevcih” dosyaları, atamalarının yapılması için Diyanet İşleri Reisliğine veya 1930 ve 1940’lı yıllarda Evkaf Umum Müdürlüğüne gönderilmiştir. Gönderilen dosyalar bu üst makamlarca tetkik edilmiş ve uygun bulunan tayin teklifleri onanmıştır. Bu çerçevede şu bilgiyi de ilave etmek isterim: 1924’ten 1931 yılına kadar Reisliğin en önemli meşgalelerinden birini, mahallinden gönderilen söz konusu tevcih dosyalarının Müşavere Heyetince incelenip sonuçlandırılması teşkil etmiştir.

Makalemizin esas konusunu teşkil eden köy imamlarına gelince... Bir defa, Vakıflardan bir ücret almadıkları ve hâliyle Vakıflar idaresiyle bir bağları bulunmadığı için bu zevat “hayrat hademesi” şümülüne girmemiştir. Bu durum Osmanlı dönemi için de böyledir. Onlar için uygun görülen ad, “köy imamlığı”dır. Yukarıda sözü edilen tevcih işlemleri de köy imamları için söz konusu değildir. Bununla birlikte Cumhuriyet döneminde köylerde imamlık yapmanın yasal bir dayanağı vardır: 18 Mart 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu.

Diyanetin kuruluş yılında çıkarılan ve dönemin şartlarında detaylı sayılabilecek (97 maddede) işbu 442 sayılı kanunun 9. faslı “Köy İmamları” başlığını taşıyordu. Bu başlık altında yer alan 83 ila 86. maddeler doğrudan köy imamlarıyla ilgiliydi.

Buna göre köy imamları, köy derneğinin seçimi ve müftünün buyruktusuyla tayin olurlar. Bu kanunun yayın tarihi itibarıyla imam olanlar yeniden buyrultu almaya mecburdurlar. Köy muhtarı ve köy ihtiyar meclisi azası seçileceklerde aranan Türkiye Cumhuriyeti tebaasından olmak, on sekiz yaşını bitirmiş olmak, cinayetle mahkûm olmamak; delilik, bunaklık, sefihlik gibi bir hâl sebebiyle hâkim tarafından üzerine vasi konulmuş olmamak şartları imam olacaklar için de aranır. Öte yandan, muhtar olacaklar için köy halkından olma şartı da aranırken imam olacaklar için bu şart aranmamıştır. Sayılan bu genel şartlar yanında imam olacaklarda ilmihâl, dört işlem (a’mâl-i erbaa) ve kâfi derecede Türkiye coğrafyası ve Türk ve İslam tarihini ve sağlık işlerini bilmek ve okunaklı yazı yazmak şartları aranmıştır. Bu kanunun 85. maddesine göre, köy imamlarına öteden beri ücret olarak ne veriliyorsa yine o verilecektir; bir farklıkla ki verilen şeyler bundan böyle köy ihtiyar meclisince toplanıp imama teslim edilecektir. 86. maddesine göre ise bir köyde birden fazla imam bulunması hâlinde, ihtiyar meclisinde aza olarak bulunacak imamı kaymakam seçecektir.

Köy Kanunu’nun 23. maddesiyle köy imamlarının köy ihtiyar meclisinin tabii üyesi olduğu tasrih edilmiş, 39. maddesiyle de gerektiğinde muhtarlığın yazışmalarını yapacakları belirtilmiştir. Görüldüğü gibi maddelerde imam olabilmek için okuma yazma bilmek dışında

herhangi bir tahsil şartına yer verilmemişti. Kaldı ki 1930 ve 1940’lı yıllarda bu şartı taşıyor olmak da bir hayli zordu. Nitekim müftülüklerden Reisliğe yazılan yazılarda, Köy Kanunu’ndaki Türkçe okuma yazma mecburiyeti hatırlatılarak merkeze uzak köylerde 60-65 gibi ileri yaşlarda olan bazı kişilerin, imamete ehil olmakla birlikte öğrenme zorluğu sebebiyle bu şartı sağlayamadıkları belirtilmiştir. Bu durumdaki kişilerin görevlerine son verilmesi hâlinde köylerin imamsız kalacağı dile getirilerek buna bir çözüm yolu talep edilmişti.

Söz konusu kanunda köy imamları için ilmihâl bilgisinden söz edilse de imamlık için esas olan Kur’an bilgisine temas edilmemiştir. Bununla birlikte imamlık yapacak kişide imamlık yapabilecek düzeyde bir Kur’an bilgisinin, müftülüklerce yapılan imtihanda arandığı kuşkusuzdur. Nitekim bu yıllarda alınan bazı Müşavere Heyeti kararlarında, bir kişinin köy imamı olarak buyrultu alabilmesi için onun, “namazın sıhhat ve fesadını ve imametinin ahkâm ve şeraitini” bilmesi şartı aranacağı ifade edilmiştir.

Köy Kanunu’nda köy imamlarına ilişkin maddeler böylesine sade ve sathi olmasına rağmen, imam olacaklar için okuma yazma bilme şartının konmuş olması devrin yetkililerince başlı başına bir gelişme ve yenilik sayılmıştı. Verilecek ücretin imam tarafından değil de köy ihtiyar meclisince toplanması hükmü ise bu kanunun “imamlara bahsettiği bir lütuf” olarak değerlendirilebilirdi.

Zamanla birtakım farklılıklar gösterse de söz konusu kanun maddeleri çerçevesinde köylere imam tayini şu şekilde oluyordu: Dönemin şartlarında biraz Kur'an ve dinî bilgisi olup da bir köye imam durmak (köylerde imamlık görevi almak bazen "köye imam durmak" şeklinde de ifade ediliyordu) isteyen kişi, öncelikle köy muhtarlığına müracaat ediyordu. Muhtar, köy ihtiyar meclisi ve bazen köyün ileri gelenleri imam adayıyla görüşüyordu. Zaten çoğu çevre köylerden olduklarından bu adaylar tanınip biliniyordu. Bazen bu görüşme sırasında imam adayı küçük çaplı bir imtihandan da geçirilebiliyordu. Bu görüşmeler sırasında imama verilecek ücret (hak/imam hakkı) de belirleniyordu. Mutabakat sağlanması hâlinde muhtarlık bağlı bulunduğu ilçenin müftülüğüne yazı yazıyordu. Adayın elinde belge yoksa oluşturulan komisyonca imtihana tabi tutuluyor, yeterli görülmesi hâlinde müftülük yazılı bir belge (buyrultu) tanzim edip imama veriyordu. Köylerde cami ve mescitlerin çoğunda imamlık ve hatiplik ciheti birleştirilip hatiplik vazifesini de imamlar yerine getirdiğinden müftüler tarafından imamlara buyrultu da buna göre verilmiştir. Buyrultu vermek, bir tevcih işlemi olmadığından, yukarıda da belirtildiği gibi tasdiki için bu işlemin Reislik makamına gönderilmesine lüzum yoktu.

Köylülerce imama verilen ücret/hak, yıllık nakdi olabildiği gibi daha çok buğday, mısır gibi tahıl cinsinden şeyler oluyordu. Bazen bir miktar para ve bir miktar hububat veriliyordu. Ta-

hıl cinsinden şeylerde ölçü birimi, o yıllarda yaygın olarak kullanılan gaz tenekesi oluyordu. İki teneke bir "kile" şeklinde ifade ediliyordu ki yaklaşık 30 kilo buğdaya karşılık gelmekteydi. Miktarın kilo olarak belirlendiği de oluyordu. Miktarı anlaşılmaya bağlıydı. Hak, genelde hane başı olarak toplanırdı. Bazen, hanedeki yetişkin erkek sayısına göre verilirdi.

Bir noktaya daha işaret etmem gerekir ki fakir Anadolu halkı bir teneke buğday da olsa imanın hakkını seve seve vermiştir. Ayrıca imkânlar ölçüsünde imanın birtakım ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. "Benim verdiğim 'hak'la maişetini sağlıyorsun." gibi başa kakmalara rastlanmaz. Ayrıca unutmamak gerekir ki imamlar memur değildiler; görevlerini aksatmak kaydıyla imamlığın yanında gelir getiren başka işlerle de

uğraşabilmişlerdir. Köy imamları ekip biçmekle, arıcılıkla, besicilikle meşgul olabiliyordu. Tabii, bu gibi işlerle iştigalin imamlık mesleğiyle bağdaşmayan tezahürleri de oluyordu ki bu, ayrı bir konudur.

Burada izaha çalışılan köy imamlığının tarihi çok da eski değildir. Bugün bile yaşları altmışın üzerinde olanlar, ücreti köylülerce verilen imamların arkasında namaz kılmışlardır.

Buraya kadar verilen malumatın bir kısmının müşahhas örnekleri, yukarıda yer verdiğim ayrıntılarda görülebilir. Arşivlerimizde daha binlerce benzerini görmek mümkündür.

Daha önce birkaç yazımda da belirttiğim gibi köy imamı bir yıllığına tutulurdu. Maddi yönden yıllık olarak imam tutma gücüne sahip olmayan köy veya mahallelerde sadece ramazan veya kış ayları için imam tutulabilmekteydi. Köy idaresi, imanın göreve devam edip etmeyeceğine her yıl yeniden karar verirdi. Yani inisiyatif köy idaresindeydi. Ağustos ayları imamların değişim zamanıydı. Bu ay yaklaştığında köy imamlarının çoğunlukla kaygı içine girdiklerini tahmin etmek zor değildir. Çünkü köy idaresi, imanın görev süresini uzatmazsa imam, başka bir köy aramak, bulabilirse göçünü toplayıp o köye taşınmak durumundaydı. Bulamazsa boşta kalmak veya imamlığı bırakmak durumundaydı.

442 sayılı kanunun ilgili maddelerinden de anlaşılacağı gibi kadrolu olmadıkları, devletten maaş almadıkları 1965 yılı öncesi yıllarda, köy imamlarının

● **Köylülerce imama verilen ücret/hak, yıllık nakdi olabildiği gibi daha çok buğday, mısır gibi tahıl cinsinden şeyler oluyordu. Bazen bir miktar para ve bir miktar hububat veriliyordu.**

seçiminde birinci derecede yetkili köy idare meclisidir. İmam için görev belgesi anlamına gelen “buyrultu” verme yetkisi ise aynı kanunla müftülüklerle verilmiştir. Buna göre köy imamlarına buyrultu vermek, Reislik makamının temsilcileri olan müftülerin görevlerinden biri oluyordu. Hayrat hademesinin idaresinin Evkaf Umum Müdürlüğünde kaldığı yıllarda da ücreti Vakıflarca ödenmeyen köy camilerine imam tayininde yetki, sözü edilen kanun gereği müftülerde olmuştur. Bu yetkinin müftülüklerce kullanılması konusunda Reislik son derece ısrarcı olmuştur. Hâl böyle olmasına rağmen, 1931-1950 yılları arasında köylere imam tayininde yetki konusunda Reislikle Evkaf müdürlük ve memurlukları arasında bitip tükenmeyen ihtilaflar yaşanmıştır. Bu karmaşa, Vakıflar müdür ve memurlarının yetkileri dışına çıkarak köy imamları üzerinde de inisiyatif kullanmaya kalkışmalarından kaynaklanmış-

tır. Bu meselede ortaya çıkan problem ve tereddütleri gidermek Müşavere Heyetinin rutin işlerinden biri hâline gelmiştir. Heyet, yüzlerce kez, ilgili kanun maddesine de atıf yaparak mahallinde komisyon huzurunda yapılan imtihanla ehliyetini ispat eden köy imam ve hatiplerine buyrultu verme yetkisinin, Reisliğin mümessilleri olan müftülerde olduğunu, aynı kanunun 86. maddesini hatırlatarak bu kanunla köy imamları üzerinde mahallin en büyük mülkiye memuruna verdiği tek salahiyyetin, birden fazla imamı bulunan köylerde, köy ihtiyar meclisinde aza olarak bulunacak imamı belirlemekten ibaret kaldığını yetkililere izah etmek durumunda kalmıştır.

Dönemin şartlarında köy imamları namazları kıldırır, cenazeleri gasleder, defin işlerini yapar ve diğer bazı dinî hizmetleri yapabildiği ölçüde yerine getirirlerdi. Ancak, 1930’lu ve 1940’lı yıllarda imamların camilerde

çocuklara Kur’an öğretmek gibi bir hizmetleri söz konusu değildi.

Köy imamlarıyla ilgili muameleler büyük ölçüde 633 sayılı Başkanlık teşkilat kanununun kabul edildiği 1965 yılına kadar devam etmiştir. Ancak Reisliğin 1950 tarihli kanununda, önceki uygulamalarda bir değişiklik yapılarak köylerde imamlık Diyanet İşleri Başkanlığının veya bu makamın yetkili kıldığı müftülüklerin yazılı iznine bağlanmıştır (Md. 6). Bununla birlikte muamelenin “köy derneğinin intihabı” boyutu ve ücretlerin köylülerce ödenmesi tatbikatı 1965 yılına kadar aynen devam etmiştir.

Burada ayrı bir paragraf açıp bir yorumda bulunma ihtiyacı duymadım; yukarıda verilen bilgilerin bile 1970’li yıllara kadar köy imamlarının genel durumunu ve maruz kaldıkları mağduriyetleri ortaya koymaya kâfi geleceği kanaatindeyim. ■

“ANNE, BEN ARTIK DEİST DEĞİLİM!”

| Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

Bir sınav görevi esnasında bir bayan öğretmen deizme dair kitap yazdığımı öğrenince, “Hocam, sizi tanıdığımıza çok memnun oldum. Size başımdan geçen gerçek bir olay anlatacağım,” dedi. “Sizi dinliyorum,” dedim, başladı anlatmaya: “Kızım biyoloji öğretmenliğinde okuyor. Bir gün okul dönüşü eve geldiğinde daha içeri adımını atmadan kapıda, ‘Anne, ben deist oldum!’ dedi. O an âdeta tepemden aşağı kaynar sular döküldü. ‘Bu da nereden çıktı kızım, hayrola?’ diye sordum. ‘Anne karar verdim, artık ben deistim.’ Üstüne gitmedim, öğretmen olmama rağmen deizme dair benim bildiklerim de kulaktan dolma şeylerdi. O güne kadar ne olduğunu ciddi manada pek merak etmemiştim. Doğrusunu söylemek gerekirse bir gün benim kapımı da çalabileceği aklımın ucundan dahi geçmemişti. Oturdum, o gece başım da ağrır vaziyette biraz internette gezindim, nedir bu deizm diye birkaç siteye baktım. Tadım tuzum yoktu, bö-

lük pörçük birkaç şey okudum ama aklımda kalanlar pek fazla değildi. Neyse meseleyi soğumaya bırakmanın daha uygun olacağını düşündüm ve o günden sonra da konuyu hiç açmadım, hatta babasına dahi söylemedim. Aradan 2,5-3 ay kadar zaman geçti, yine bir gün okuldan geldiğinde kapıyı açtım. Daha ben hoş geldin demeden, ‘Anne, ben artık deist değilim!’ dedi. Ben neden fikir değiştirdiğini sordum: ‘Anne, bugün çok hassas mikroskop altında hücrenin akla durgunluk veren karmaşık yapısını ve çalışma düzenini inceledik. Hayretler içinde kaldım. Bunun kendiliğinden, tesadüfi bir şey olamayacağına kanaat getirdim. O an, hayatımdan neredeyse dışladığım Allah’ın gücünü ve varlığını yakından kavradım. Allah kesinlikle var ve buna tüm kalbimle inanıyorum. Varlığını hissettirmediği tek bir yer, tek bir saniye dahi yok, hücrede bile.’ Ben bu sözleri duyunca nasıl mutlu oldum tarif edemem Hocam. Kitabınızı alıp kızıma hediye

edeceğim, kendim de mutlaka okuyacağım.” Ben, “Ne güzel, kızınız kendi anlamış gerçeği.” deyince, öğretmen annenin cevabı şu oldu: “Evet, kızım bizi çok yormadı, şükürler olsun. Beni en çok sevindiren şey de doğruyu kendisinin bulması oldu.”

Bu gerçek hikâyenin bir benzerini de “Son Hurafe: Deizm” adlı eserimde anlatmıştım. “Karnı geniş bir Müslüman olmak yerine deist olayım.” diyerek deizmin kıyısına kadar gelen yakından tanıdığım bir gencimiz, bana, inanç krizlerinden kendisini Enam suresinin 116. ayetinin kurtardığını söylemiş ve sözlerini şöyle tamamlamıştı: “Deist olduğumda böyle bir hayatın bana sunacaklarını ve benden götürececeklerini geceler boyu düşündüm durdum. Bu yüzden çok uykusuz gecelerim oldu. İçimdeki şiddetli fırtınayı dindiren, beni sakinleştiren, gözümün açılmasını, idrak perdemini aralanmasını sağlayan bu ayet oldu. Şimdi kendimi hiç olmadığı kadar sağlam bilinçli ve tutarlı bir Müslüman olarak görüyorum. Şükürler olsun.” (Ankara: DİB Yay., 2020, s. 298.)

Avrupa’nın din ile siyaset, Kili-se ile toplum ilişkilerinin yoğun kriz ve dönüşüm yıllarına denk gelen XVII. ve XVIII. asırlarda adını sıkça duyursa da akabinde epeyce bir süre kaybolan ve bugün karşımıza kemikleşmiş bir din karşıtlığı ideolojisi ola-

rak gelişmiş kapitalizmin kar-gosunda kapımızı çalan deizm, hiç şüphe yok ki bir çetin meydan okumadır. Deizm birimizin kapısını ansızın çalabilir, tıpkı hikâyesini anlattığım öğretmen annemizde olduğu gibi. Ancak uyaralım, herkes bu anne kadar şanslı, her genç de bu iki gencimiz gibi kendi yolunu kendi bulacak kadar feraset ve basiret sahibi olmayabilir.

Zevahiri kurtarmak

Teknolojinin nesnesine dönüşmüş gündelik hayatta modern insanın ahlak ve inançla olan mesafesi her gün biraz daha açılırken, bir çelişkiden diğerine sıçraması artık pek yadırganmıyor. Doğası gereği “ateist” olan gelişmiş kapitalizmde bu çelişki sıçramaları tuhaf karşılanmıyor. İnanma ya da inanmama özgürlüğünü istediği gibi kullanmanın eldeki yegâne ve en değerli özgürlük olarak pompalandığı bir çağda “-mış” gibi yapmak, “-mış” gibi inanmak giderek yaygınlaşıyor. En azından, “memnuniyetin paketlenildiği, arzusunun yönetildiği, siyasetin işletildiği

ve tüketim ekonomisinin hâkim olduğu bir toplumda” zevahiri kurtarmaya yetiyor. Ne var ki bu toplumda dinî, ahlaki ve siyasi soruların belli bir derinliğe sahip olabilme, bir adap, usul ve erkân dairesinde tartışılabilme ihtimali de o nispette azalıyor. (Terry Eagleton, Akıl, İnanç ve Derim, Çev. Akın Emre Pilgir, 2021, İstanbul: Tellekt Yay., s. 41-42.) Bu nahoş durum, güç, sömürü, para, şöhret eksenli dünyada insani “denge” kaybının önümüze koyduğu bir bedeldir. Arzu ve gücün dışında hiçbir kural ve hedef tanımayan küresel kapitalizmin dünyasındaki yegâne dengenin amansız rakipler arasındaki “güç” dengesi olduğunu, pek yeri olmasa da izninizle buraya not düşelim.

Deizmin bir anda neden, nasıl ve hangi amaçlarla parla(tıl)dığı sorusu artık bir muamma değil. Ancak tam olarak ne olduğu hâlâ tartışmalı olan, yedeğe aldığı bir sözde tanrının varlığını görüntüde kabullenen ama bağnaz din inkârcılığı ile küresel kapitalizmin fenalıklarını örtbas eden modern, bir o kadar da iğreti bir hurafedir. Bu hâliyle deizm, benliği ve insan ilişkilerini parçalayan; faydacı bir ahlaki pompalayan; kaba araçsal bir aklın sırtını sıvazlayarak onun dogmatik şüphelerini besleyen; israf ve tüketimi teşvik eden liberal rasyonalizmin elinde “dinsiz” toplum inşasının taşeronu gibi durmaktadır.

Diğer taraftan, insanın sadece ruh ve inanç dünyasını aydınlatmayı değil, aynı zamanda toplumsal hayatı ve insan ilişkile-

Deizm, benliği ve insan ilişkilerini parçalayan; faydacı bir ahlaki pompalayan; kaba araçsal bir aklın sırtını sıvazlayarak onun dogmatik şüphelerini besleyen; israf ve tüketimi teşvik eden liberal rasyonalizmin elinde “dinsiz” toplum inşasının taşeronu gibi durmaktadır.

rini de belli bir düzen ve ahenk içinde tutmayı amaçlayan din, katı bir şekilcilik, kaba bir kuralcılık, kuru bir dil, bencil bir dışlayıcılık, buyurgan ve yargılayıcı bir üslup ile servis edildiğinde, özünü ve ruhunu yitirdiğinden bir işlev icra etmeyecektir. Dinin özündeki değerler ve korumak istediği amaçlar bizzat Müslümanın eliyle zedelendiğinde ahlaki ve dinî hedef ve hassasiyetler yavaşça buharlaşacaktır. (Ali Bardakoğlu, İslam'ı Doğru Anlıyor muyuz?, 2019, İstanbul: Kuramer Yay., s. 54-60.)

Taklit-itaat kültürünü gençliğe dayatamayız!

Batı'nın kendi sosyal, kültürel ve dinsel ikliminde doğan ve serpilen deist anlayışın İslam coğrafyalarına da sıçraması bizi Müslümanlığımız ile tepeden tırnağa yüzleşmeye davet etmektedir. Bunda sayısız din istismarının, sorunlu ve kamplaştırıcı din anlayışının, yanlış Müslüman sunum ve temsilinin vebali de vardır. Dinin özünü şekil ve lafızcılığa boğan, sosyal değişime, tarihî tecrübeye, kültürel mirasa, dinî birikime sırt dönen, toplum bilincini yok sayan, tekfirciliği meslek edinen anlayışların "İslam" etiketi ile pazarlanması taze dimağlar üzerinde elbette bir tahribat yapacaktı. Dünyaya, akla, bilime ve kendi köklerine giderek yabancılaşan bir taklit-itaat kültürünün günümüz sorgulayan gençliğini cezabetmesi hayaldir.

Diğer taraftan, sanal dünyanın elimizdeki gerçek dünyayı alıp bize kendi kurguladığı dünyayı

Batı'nın kendi sosyal, kültürel ve dinsel ikliminde doğan ve serpilen deist anlayışın İslam coğrafyalarına da sıçraması bizi Müslümanlığımız ile tepeden tırnağa yüzleşmeye davet etmektedir. Bunda sayısız din istismarının, sorunlu ve kamplaştırıcı din anlayışının, yanlış Müslüman sunum ve temsilinin vebali de vardır.

dayatması karşısındaki çaresizliğimiz de bir başka sorundur. Çevresindeki acılara, kayıplara, trajedi ve dramlara sessiz ve duyarsız kalan, sanal dünyanın sığ sularında saatlerce ve şursuzca çimerken içinde yaşadığı gerçek dünyayı unutan bir gençliğin bilincinin tıkanması ve buna bağlı olarak inancının sığlaşması kaçınılmazdı. Kendi ilgi, talep, istek ve zevkleri çerçevesinde kendisine bir alan oluşturan, bunu her türlü paylaşım ve bölüşüme kapa-

tan bireyciliğin piyasa, başarı ve şöhret odaklı bir konformist gamsızlığa gömülmesi kuvvetle muhtemeldi. Dahası, bu bireycilik egoist ve saldırgan bir menfaatçiliğin dışavurumudur. Alman roman ve oyun yazarı Ödön von Horvath'ın, egoist, bencil bireyin ruhunu balık suratına benzetmesi ilginçtir. Donuk ve hareketsiz balık suratıyla bu ruhun aptallığın cennetinde yaşadığını ve tek amacının başkalarını hor görmek olduğunu söyler. (Ödön von Horvath, Tanrısız Gençlik, 2021, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., s. 18.)

Küçük bir manifesto!

Hakikati puslu, anlaşılmaz öğretilere gömenleri deşifre etme vaktidir. Tüm değerlerin kaybı ruhun ölümüdür, sıradan bir ke-pazeliğe teslim olmaktır. Gençlerin saklanan, keşfedildiğinde ise kalbi delip geçecek anlamın peşine düşmesi, sorgulaması cesur bir erdemdir ve teşvik edilmelidir ancak elinden tutulmalıdır. Manevi huzur ve zihinsel dinginlik yapay, kaprisli ve fantastik bir rasyonellik ile elde edilebilecek bir şey değildir; böyle bir rasyonellik zarif kalpleri de yoracaktır. Çocuğundan endişe etse de Allah'ı unutan ve hiç yokmuş gibi davranan ebeveynler de suçludur. Tekinsiz, belirsiz dünyada güvenebileceğimiz, kapısına yaslanabileceğimiz bir tek Rabbimiz kaldı. Akıl, rasyonellik ve çağdaşlık adına bizi Rabbimizden soğutmak isteyenlere ne kendimizi ne de çocuklarımızı yem edelim. ■

ÖRNEK BİR DİN GÖREVLİSİ HANECİZÂDE HAFIZ YUSUF ZİYA BİLGİN

Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

İslam'ın evrensel değerlerini aziz milletimize aktarmak için var gücüyle gayret gösteren bir gönül insanı. Hangi şartta olursa olsun İslam'ın hakikatlerini öğretmekten geri durmayan öncü bir âlim. İslam'a ve insanlığa hizmet etmek isteyenlere rol model olan örnek bir din görevlisi. Hanecizâde Hacı Hafız Yusuf Ziya Bilgin.

Yusuf Ziya Bilgin, 1922 yılında Of'un Yukarı Hopşera köyünde dünyaya gelir. Babası devrin önde gelen âlimlerinden Hacı Hafız Ahmet Hamdi Efendi, annesi ise ezberlerini dinleyerek evladının sağlam bir şekilde hafız olmasına vesile olan Fındıka Hanım'dır.

Yusuf Ziya Bilgin, anne ve babasından hafızlığını ikmal eder. Sonra da doğduğu köyde Hacı Alizade Ahmet Efendi'nin yanında medrese eğitimini almaya başlar. Sarf ve nahiv gibi Arap dilinin temel ders kitaplarından bir kısmını okur. Ancak bu ders-

lerini bitirmek üzereyken hocası, rahmet-i Rahman'a kavuşur. Bunun üzerine Of Çufaruksa, yeni adıyla Uğurlu beldesine gider. Devrin önemli âlimlerinden olan ve hâlihazırda yetiştirdiği talebeleri ile günümüze de ışık tutan meşhur âlim, hususiyile kıraat ilimlerinde son derece mahir Aşikkutlu Efendi'nin ders ve kıraat halkasına katılır. Onun yanında dinî tedrisatın temel bilimlerini, feraiz ilmini, Kur'an talimi, aşere ve takrib gibi özel yetenek isteyen kıraat ilimlerini tahsil ederek tamamlar.

Yusuf Ziya Bilgin, 1945 yılında Haranikas'ta hafız yetiştirmeye başlar. O, bir taraftan talebe yetiştirirken diğer taraftan kendisi de talebelik yapar. Onlarca talebesiyle ilgilenip onların hafızlıklarını ikmal etmeleri ve İslami ilimleri öğrenmeleri için gayret gösterirken kendisi de Glifirzade Osman Efendi, Sulazade Cafer Efendi ve Hacı Hasan Rami Efendi'de medrese tahsilini tamamlar.

1952 yılında Yusuf Ziya Bilgin, Merkez Kur'an Kursu hocalığı ile birlikte Merkez Cami imam hatipliğine de tayin olması sebebiyle talebeleriyle birlikte köyünden Çaykara'ya gelir. Caminin mahfilini yüzlerce talebesini okuttuğu eğitim ve öğretim merkezi hâline getirir.

Yusuf Ziya Bilgin'in hayatında 1960 yılında bir gelişme yaşanır. Çaykara ilçe müftüsü Ahmet Kumkumoğlu'nun vefatı sebebiyle boşalan ilçe müftülüğü kadrosuna müftü olarak atanır. Bu yıllarda ülkemiz zor zamanlardan geçer. Sıkıyönetim ilan edilir. Ancak Yusuf Hoca talebe okutmaktan bir an olsun geri durmaz. İşte bu günlerin birinde camide yine talebe okuturken bölge sıkıyönetim komutanı yanına gelir. Hoca'nın ders okuttuğunu görünce "Herkes, ders okutmayı bıraktı. Hatta bu sebepten dolayı yaylalara çıkanlar bile oldu. Sen bunu hangi cesaretle sürdürürsün?" diye sorar. Bunun üzerine Yusuf Bilgin Hoca, "Ben yıllardan

beri talebe okutuyorum. Şayet bu bir suç ise kaçarak bu suçtan kurtulamam. Ben biliyorum ki benim yaptığım bu vazifeyi devletimiz asla suç olarak görmez. Zira biz vatanımıza ve milletimize hizmet edecek nesiller yetiştiriyoruz. Ve siz de iyi bilirsiniz ki İslam ahlakıyla yetişen bir Müslümandan vatanımıza, devletimize ve milletimize asla zarar gelmez.” diye cevap verir. Bu sözler komutan üzerinde büyük tesir bırakır ve Yusuf Hoca’ya dönerek şöyle karşılık verir: “Hocam! Büyük bir cesaret göstererek doğru ve hakikat olan bir geçişi ifade ettiniz. Bundan önce ders okuttuğunuz gibi bundan sonra da ders okutmaya, talebe yetiştirmeye devam edebilirsiniz.”

Yusuf Ziya Hoca, eğitim alanında da önemli hizmetlere öncülük etmiştir. Çaykara’da müftülük görevini yürütürken imam hatip lisesinin açılması için çok ciddi gayret göstermiş, herkes-ten önce o maddi ve manevi destekte bulunmuştur. Nitekim bir gün öğle namazından sonra Çaykara’nın önde gelen âlimlerinden Kargarzade Müslim Efendi, Paçanlı Hacı İlyas Efendi, Şurlu Mahnidazâde Müslim Efendi ve diğer arkadaşları ziyaretine giderler. Yusuf Bilgin Hoca, ziyaretine gelenlerden bir aşr-ı şerif okumalarını ister. Okunan aşr-ı şerifi dinledikçe duygulanır ve gözleri dolar. Daha sonra ziyaretine gelen hocalara “Sizlere ikindi vakti öleceğiniz bildirilse bu aradaki zamanınızı hangi ibadetle geçirmeyi düşünürdünüz?” diye sorar. Kimisi “Derhal abdest alır namaza dururum.”, kimisi “Abdest alır Kur’an okurum.”

der, nihayetinde herkes farklı farklı cevaplar verir. Hâlimden, verilen cevapları beğenmediği anlaşılan Yusuf Bilgin Hoca’ya Kargarzade Müslim Efendi “Ya siz ne yapardınız?” diye sorar. Bunun üzerine Yusuf Hoca-mız şöyle cevap verir: “Derhal kendime ya bir hoca veya bir talebe bulur; ya okurken ya da okuturken can vermeyi tercih ederdim. Zira İlim Allah’ın en önemli sıfatlarından biridir. O sıfatla süslenir hâlde ölmek, en gıpta edilecek şeydir.”

Yusuf Ziya Bilgin Hoca, 1983 yılında emekli olur. Bursa’ya taşınır. Burada da evini bir medreseye dönüştürür. Hayatının sonuna kadar talebe yetiştirir. Bu kutlu evin nice müdavimleri olmuştur. Hocamızın rahle-i tedrisinde bulunanlar bugün milletimizin manevi hayatına rehberlik etmektedirler. Onlardan birisi de hâlihazırda Din İşleri Yüksek Kurulu Üyemiz olan Prof. Dr. Enbiya Yıldırım’dır. O, bu güzel günleri şöyle ifade etmiştir: “Bursa ilahiyatta öğrenciyken Çaykara eski müftülerinden, kalbinin güzelliği yüzüne yansımış merhum hocamız Yusuf Bilgin’in evine ders okumaya giderdik. Cumartesi pazarları devam ettiğimiz bu dersleri aksatmamaya gayret ederdik. Nice Arapça kitabı bu vesileyle, Hocaefendinin önünde diz çöküp okuduk. Gece-leri kaim ve zakir olduğundan zaman zaman ders esnasında kestirdiği olurdu. Buna rağmen okumayı sürdürür ve hafiften gülerdik. Bazen gülüşümüzle uyanır, “Bana gülüyorsunuz değil mi?” diyerek tatlı bir mukabelede bulunurdu. Ders esnasında okuduğumuz metinden

veya anlattığı ilmî meselelerden etkilenerken iç geçirip ağladığı da çok olurdu. Öğle namazlarını ardından kılarken aldığımız manevi hazzı ise bugünkü gibi hatırlıyorum ve özlemimi çekiyorum. Çünkü ibadet yaptığımızı hissederdik. Bizim onun en çok sevdiğimiz yönü de sanırım buydu, yani samimiyetiydi. Ders arasında bizlere mutlaka çay, yanında da pasta çörek ikram ederdi. Yemek yediğimiz de çok olmuştur. Bununla yetinmez, evinden ayrılırken ceplerimizi kuru yemişle ve meyveyle doldururdu. Bizimle birlikte olmayı ibadet olarak görür, bundan ne kadar zevk aldığını her vesile ile ifade eder, Rabbinden mükâfatını beklediğini, ilmin zekâtının bu olduğunu, unutmamak için okutmak gerektiğini ifade ederdi.”

Yusuf Ziya Bilgin Hoca, ihlaslı, samimi, içten, güven veren, yüzünden tebessüm eksik olmayan, misafirperver, cömert, ikram etmeyi seven, mert, sıcakkanlı, nezih, zarif ve nezaket sahibi, öncü bir âlim, örnek ve rol model şahsiyettir. Talebeleri, hâlen Diyanet İşleri Başkanlığımızda, ilahiyat fakültelerinde, Milli Eğitim Bakanlığında ve daha farklı mevki ve konumda açtığı ilim yolunda yürümektedir.

Hanecizâde Hafız Yusuf Ziya Bilgin Hoca, 22 Ekim 2001 tarihinde Bursa’da vefat etti ve Mudanya’da aile kabristanlığına defnedildi. Bu vesileyle başta Yusuf Ziya Bilgin Hocamız olmak üzere gönüllerde hoş bir seda bırakarak Hakk’a yürüyen tüm öncü âlimlerimizi hayırla yâd ediyoruz. Cenab-ı Hak, açtıkları kutlu yoldan yürüyebilmeyi bizlere de nasip eylesin. Âmin! ■

DEM BU DEM

Dr. Lamia LEVENT ABUL
DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Yüce Rabbimiz, insanın en kıymetli sermayesi olan ömrü kimi kulları-
na uzun kimisine de kısa takdir etmiştir. Yaratan katında ömrün uzun ve kısa olmasından ziyade nerede ve nasıl geçirildiği önemlidir. İnsan kısa bir ömrü salih amellerle bereketli kılabilirdiği gibi uzun ömür verilen niceleri de kadr ü kıymetini bil-meyerek onu ziyan edebilir. Ancak her insana iyi ile kötüyü ayırt etmesine yetecek kadar bir süre verilmiştir ve Fatır suresinin 37. ayetinde bu hakikat çarpıcı bir şekilde anlatılır. İnsanlar ölümden sonra hesap vermek üzere toplanır ve herkesin hesabı görülür. Ancak cezaya uğrayanlar itiraz eder ve süre isterler. Hak Teâlâ onlara: “Öğüt alabileceği kadar bir süre sizi yaşatmadık mı?” diye sorar. Bu soru esasında malumu ilamdır. Çünkü Yüce Allah mutlak adildir ve hiç kimseye haksızlık etmez. O, her kuluna ahiret saadetini kazandıracak

amelleri işleyecek kadar hem süre hem imkân hem de sayısız fırsat vermiştir. Ancak ömrünü gaflet içerisinde geçirip verilen sermayeyi heder eden, son demde pişmanlık içinde biraz daha süre isteyecektir: “Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip salihlerden olsam.” (Münafikun, 63/10.) Ancak defterler dürülmüş, hesap görülmüş ve süre bitmiştir: “Allah eceli geldiğinde hiç kimsenin (ölümünü) er-

telemez. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Münafikun, 63/11.)

Alıp verdiği her nefesle ömür sermayesini tüketiyor insan. Çoğumuz farkında bile değiliz her nefesin bizi mutlak sona biraz daha yaklaştırdığının. O hiç bitmeyecekmiş gibi gelen zaman değirmeninin her anı usulca öğüttüğünü ve geçen zamanın telafisinin olmadığını fark etmeli insan. Hz. Nuh’un kavminin içinde dokuz yüz elli yıl kaldığı haber verilir. (Ankebut, 29/14.)

Tufandan sonra da üç yüz elli yıl yaşayan Hz. Nuh’un bin yıldan fazla yaşadığı söylenir. Ancak kendisine: “Ey insanlığın babası, ey uzun ömürlü! Dünyayı nasıl buldun?” diye sorulduğunda onun, “Dünyayı iki kapılı bir ev gibi buldum. Bir kapısından girdim, diğer kapısından çıktım!” diye cevap vermesi fani ömrün bir an gibi gelip geçtiğinin ifadesidir. Etrafımızda seksen doksan yaşlarındaki ak saçlı ihtiyar nine ve dedelerimize sorduğumuzda onlar da buna benzer cevaplar verirler. Bu

kadar senenin nasıl geçtiğini anlamadıklarını ve ömrün nasıl da bir kuş gibi ellerinden uçup gittiğini bize anlatırlar. Öldüren de O, diriltten de O'dur. Bize düşen, yılların çabucak geçmesine hayıflanmak yerine her anın kıymetini bilerek yaşamak...

Kim bilir ömrün kıymetini? San-ki hiç ölmeyecekmiş gibi tuttunduğumuz bu dar-ı dünyada yaklaşmakta olan saati duyan kim? Her gün bir kapıya uğrayan ölüme hep uzak olan biz değil miyiz? Ömrün kıymetini bilmek için önce ölümü tefekkür etmek ve onunla ünsiyet kurmak gerekir. Fani alemde bir gün bizlerin de ömrü fena bulup baki aleme göçeceğiz. Bu hakikati düşünüp ibret alanlar ömürlerini de ölümlelerini de güzelleştirenler değil midir? Ölmeden önce ölümü zevk edenler için ölüm yeniden doğuştur. Ebedî olan âleme ve Yüce Dost'a dönüştür.

Ölümün ebedî âleme açılan bir kapı olduğunun idrakine varanlar ondan köşe bucak kaçmak yerine sonsuz hayat için hazırlık yapmaya koyulurlar. Hz. Mevlana ölümünden korkup kaçan insanın esasında ölümünden değil kendi günah ve gafletinden kaçtığını söyler. Yani insan öleceğini bilir ama Cenab-ı Hakk'ın huzuruna çıkmaya yüzü yoktur. Kendisiyle, hakikatle yüzleşmekten korkar. İnsan, henüz vakit

varken bu yüzleşmeyi yapmalı ve ömrünü nasıl geçirdiğinin ve sonrası için neler hazırladığının muhasebesine girişmeli. Hz. Peygamber (s.a.s.) akıllı kişinin nefsinde hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışan, aciz kimsenin ise nefsinin arzu ve isteklerine uyan, buna rağmen Allah'tan iyilik temenni eden kimse olduğunu haber veriyor. (Tirmizi, Sıfatü'l- Kiyame, 25.)

İnsanın kendisiyle hesaplaşması bitmeyen bir savaştır. Çünkü insanoğlu kıyamete kadar iyi ve kötü arasında tercihler yapmakla hayat yolunda yürür. Bunu Rabbimiz böyle takdir etmiştir ki burası sınanma yurdu. O büyük gün gelmeden önce burada yapmalı muhasebeyi. Hz. Ömer (r.a.) dünyada iken bu hesaplaşmayı yapanların ahiretteki hesaplarının daha kolay olacağını söyler: "Hesaba çekilmeden önce kendinizi he-

saba çekin. Büyük duruşma için hazırlık yapın. Ahiretteki hesap ancak dünyada nefsini hesaba çekmiş olanlar için hafif ve kolay olacaktır."

Her sabah doğan güneşle yeni bir güne uyanır insan. Her yeni gün de esasında insana verilen yeni bir fırsattır. Geçip giden dünlerde ve geleceği meçhul yarınlarda oyalanmadan yeni gelen günü nimet bilerek uyanmalı sabaha. Böyle bir fırsat bahşeden Rabbe şükrederek zaman nimetinin kadrini eda ederek günü bereketlendirmeli. Sonra Rabbin rızasına muvafık işler yapmaya niyet ederek bismillah deyip başlamalı. Çünkü her günün akşamı, insanın biten ömrü gibi bir bitiş ve her yeni gün yeni bir doğustur. Yunus'un dediği gibi "Her dem yeniden doğarız / Bizden kim usanası."

Dem bu dem, gün bugün, saat bu saattir. Öncesi ve sonrası yok. Sadece içinde yaşadığımız bu gün bu an var. İbnü'l-vakt olup anın hakkını vererek yaşamak. Yani yaşadığımız her günü son günümüz gibi yaşamak... Her anına değer vererek yaşayanlar ibnü'l-vakt olmaktan ebu'l-vakt olmaya yani vaktin babası, sahibi olarak yaşamının zevkine varmaya başlarlar. Şeyh Galib'in beytinde veciz bir şekilde dile getirdiği gibi: "Geçti gün ferdayı ko, saat bu saat dem bu dem." ■

Her sabah doğan güneşle yeni bir güne uyanır insan. Her yeni gün de esasında insana verilen yeni bir fırsattır. Geçip giden dünlerde ve geleceği meçhul yarınlarda oyalanmadan yeni gelen günü nimet bilerek uyanmalı sabaha.

Söyleşi: Mahir KILINÇ

ESMA AK:

“Böylesi zor bir zamanda bize düşen kendi yaralarımızı sararken toplumun yaralarını da sarmaktır.”

Sel felaketinin olduğu Sinop’un Ayancık ilçesinde görevlisiniz ve orada yaşıyorsunuz. Felaket esnasında ne gibi hadiseler yaşadınız ve sonrasında hangi çalışmalar da bulundunuz?

Ayancık’ta yaşanan sel afetinden etkilenen bir birey olarak hem kendime hem aileme hem de Ayancık halkına maddi manevi destek sunmak görevimizdir diyerek sahada çalışmaya başladık.

Eşim, işi sebebiyle sel günü hastanedeydi. Hastanemiz, Ayancık’ta selden en çok etkilenen ve zarar gören yer. Eşim bizi arıyor ve bize kesinlikle dışarı çıkmamamız gerektiğini söyleyerek durumumuzun nasıl olduğunu soruyor ama biz oradaki durumun farkında değiliz. Çünkü bizim bulunduğumuz mahalle, selden orası kadar etkilenen bir konumda değil. Eşim telefonda bize hastanenin bulunduğu yerin çok kötü olduğunu söylüyordu. Onunla konuşurken biz de evde telaşlanmaya başladık. Sel felaketi, hastanemizin bodrum ve zemin katını kullanılmaz hâle getirmişti ve “En son artık hastane de gidecek.” diyen

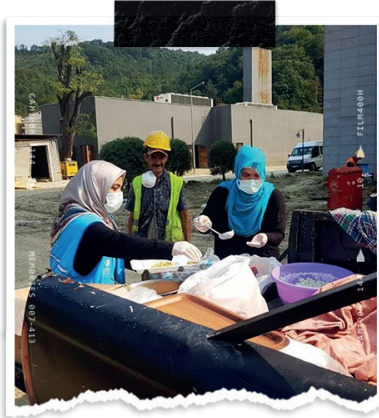
eşim duaya sarıldığını söyledi. O gece endişe içinde sabaha kadar bekledik. Eşim iki gün sonra eve gelebilmişti. Hamdolsun canımıza bir şey olmadı. Allah’ım ölenlerimize rahmet, geride kalanlara da sabırlar versin. Çok büyük bir acıydı. Böylesi zor bir zamanda bize düşen kendi yaralarımızı sararken toplumun yaralarını da sarmaktı. Biz de hemen Ayancık halkının bizlere maddi manevi ihtiyacı olduğunu düşünerek çalışmalara başladık. Ayancık ilçemize gelen yardımları Diyanet Vakfı aracılığıyla ihtiyacı olan kardeşlerimize ulaştırmaya çalıştık. Gönüllü hanım kardeşlerimize ve gençlerimize ulaştık. Duyarlı hanım kardeşlerimizle birlik ve beraberlik içinde yardımları selzedelere ulaştırmaya çalıştık. Selin alıp götürdüğü Babaçay köyünden gelen ölüm haberleri bizleri derinden üzdü. Bizler de cenaze yakınlarının bize ihtiyacı olduğunu düşünerek taziye ve manevi destek ziyaretlerinde bulunduk.

Selzede kardeşlerimizin yaralarını sarmaya yönelik uygulamaya koyduğumuz “Birlik ve Beraberlik İçinde Yaralarımızı

Sarıyoruz Birlikte Güçlüyüz” adlı projemiz onaylandı. Bu projeye birlikte selzede kardeşlerimizin yaralarını sarmaya devam edeceğiz inşallah.

Ülkemizin en ücra köşelerine dahi uzanan vefa destek grubunun bir ferdi ve din hizmetinde bulunan bir görevlimiz olarak afet sonrası afetzedelere destek ve yardım açısından kadının önemini anlatırmısınız?

Bir toplumun gelişiminde kadının önemi herkesçe malumdur. Kadın, yetiştirdiği birey dışında kendisi de evinde ve sosyal organizasyonlarda sahada olmayı başarmıştır. Sahada olan kadın bizzat topluma güven ve cesaret aşılamıştır. Tarihten günümüze kadar kadın kahramanlarımız bizlere hep bunu göstermiştir. Böylesi doğal afet ya da felaketlerde kadınların bulunması öncelikle afetten etkilenenlere, özellikle kadınlara ciddi anlamda destek sağlamaktadır. Kadın, anne olmanın getirdiği o yapıyla sanki o insanları değil toplumu âdetâ bağına basmaktadır. Ayrıca kadınların şefkat ve merhamet

yüklü gönüllerinden dökülen sözler hem maddi hem manevi krizlerin ortasında kalakalmış insanları rehabilite etmektedir. Kadın her türlü cefaya karşı koyabilen, her türlü acıya merhem olmayı başarabilen kimsedir. Toplumun da hemen her alanında, özellikle böylesi zor günlerde kadına ihtiyacı çok fazladır.

Afetin ilk gününden bugüne kadar sürekli afetzedelerin arasındasınız. Yaşamış olduğunuz, kalplere dokunan bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Anne ve babasını selde kaybeden bir hanım kardeşimizin evine ziyarete gitmiştik. Cenaze sahibinin kızı benim öğrencim-

miş, orada öğrendim. Öğrencim o acı gününde beni görünce hemen bana sarıldı. "Hocam anneme ve babama dua edin." cümlesinin devamında "Bizi düşünüp geldiniz, bizim yanımızda oldunuz. Allah sizlerden razı olsun." dedi. Bizler de selde ölen kardeşlerimiz için hatimler okumaya başlatmıştık. Hatimler okuyup dualar ettiğimizi ve onları da dualarımıza kattığımızı söyledik. Yanlarında olduğumuzu hissetmeleri, cenaze yakınlarını bir nebze rahatlatmıştı.

İlçemizde yaşanan sel felaketinin oluşturduğu enkazı en kısa zamanda kaldırmak için yaralarımızı sarmaya gelen askerlerimize, hanım kardeşlerimizin yaptığı ikramları ulaştırmak, onlara aracı olmak, bizleri çok sevindirici olaylarla karşı karşıya bıraktı. Bir askerimizin "Annem! Elleri sağ, Allah razı olsun, yine bekleriz." demesi, askerlerimizin bizleri anne yerine koyması gözyaşlarımızla oradan ayrılmamıza sebep oldu. ■

ÖZ GEÇMİŞ

Esmâ Ak, 1972 yılında Sinop'un Ayancık ilçesinde dünyaya geldi. Lise eğitimini Ayancık İmam Hatip Lisesinde tamamladı. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olan Ak, 2017 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinî Rehberlik ve Danışmanlık bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2005-2020 tarihleri arasında Kur'an kursu öğreticisi olarak çalıştı. 2020 Eylül ayından itibaren hem vaizlik hem de aile ve dinî rehberlik bürosunda koordinatörlük görevini sürdüren Esmâ Ak, evli ve üç çocuk annesidir.

BATUHAN UÇAN:

“TDV ve Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, olay gününden hemen sonra farklı şehirlerden gelen birçok gönüllü ile Bozkurt ilçesinde yaşanan felaketin yaralarını sarmak için sahadaydı.”

Sel felaketinin yaşandığı andan itibaren pek çok kişiye yardım ettiniz ve kurtarma faaliyetlerinde bulundunuz. Yaşadıklarınızı bizlere kısaca anlatır mısınız?

Afet günü müftülük binasıydım, elektrikler kesilmişti. Evim müftülük binasının hemen karşıındaydı, yemek için öğle arasında eve çıktım. Ben yemek yerken polis sirenleri art arda çalmaya başladı. Ben de adli bir olay olduğunu düşündüm. Balkona çıkıp baktığımda ise selin geldiğini gördüm. Sel, çok ani ve çok şiddetli geldi. Ben böyle bir afeti ömrümde hiç görmemiştim. İçeri girdiğimde oturduğum binanın içerisinden de sesler geliyordu. Yaşadığım daire binanın en üst katındaydı. Dairenin kapısını açtığımda can havliyle kaçan insanların karşımdaki boş daireye girdiklerini gördüm. Hemen evimi onların da kullanımına açtım. Sular da kesilince yağmur sularından boş bidon ve kovalara su doldurduk. Alt kattaki komşularıyla birlikte yaklaşık 20-25 kişi bir gece mahsur kaldık. En azından benim telefonum açık

kalsın, dışarı ile iletişim kurabilelim diye telefonumu bir cihazla şarj ettim, gece boyunca ekiplerle iletişim hâlindeydik. Yanımda bulunan insanlar da benim telefonumla ailelerine ulaştılar. Sabah olduğunda devletimiz hem karadan hem havadan tahliye çalışmalarına başladı. Yaşadığım apartmanla birlikte altı yedi apartman birleşik hâlde inşa edilmişti. Komşularım olan Abdurrahman ve Sefa ile birlikte çatılardan diğer apartmanlara girerek insanların tahliye edilmesine yardımcı olduk. En son kimse kalmayınca bizi de tahliye ettiler. Şu an afet bölgesinde gönüllü olarak çalışmaya devam ediyorum.

Diyanet Vakfı Gönüllüleri olarak siz din görevlilerimiz olmanın ilk gününden beri sahadaydınız. Oradaki insanlara ne gibi yardımlarda bulunuldu ve hangi çalışmalar yapıldı?

TDV ve Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, olay gününden hemen sonra farklı şehirlerden gelen birçok gönüllü ile Bozkurt ilçesinde yaşanan felaketin yaralarını sarmak için sahadaydı.

Kurumumuz ve vakfımız öncelikle insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere ellerinden geleni yaparak desteklerini vatandaşlarımıza ulaştırdı. Sel ile birlikte yollar, köprüler yıkılmış ve köylere karadan ulaşım imkânsız hâlde gelmişti. Devletimiz yolu kapalı olan köyler için hazırlanan yardımları (erzak, su, şarj ihtiyacı için cihaz, asli ihtiyaçlar vb.) helikopterlerle ulaştırdı. Yolu açık olan köylere de yine aynı şekilde hazırlanan yardımlar DİB, TDV ve birçok yardım kuruluşu ile kara yoluyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldı. Hatta bazı köylere belirli yerlere kadar araçlar gidebiliyordu. Oradan öteye de görevlilerimiz yürüyerek götürdüler.

Afetin ilk gününden bugüne kadar sürekli afetzedelerin arasındasınız. Yaşamış olduğunuz bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Çatıda tahliye çalışmalarına yardımcı olurken bir kadın ve bebeğinin de çatıda olduğunu gördüm. Tahliye olmak için bekliyorlardı, çatı eğimli olduğu için bebeği ile birlikte hareket edemiyordu. Ben bebeği aldım

ve tahliye noktasına doğru yürümeye başladım. Bebek ağlıyordu. Tişörtümün omzundan sınıksız tutmaya başladı, korkudan titriyordu. Sonra kadının da kolundan tutarak tahliye noktasına gitmesine yardımcı oldum. O bebeğin, kadının ve daha nice insanların gözlerindeki korkuyu, çaresizliği gördüm ve o saatten sonra ne kendimle ilgili ne de ailemle ilgili hiçbir şey düşünmemeye başladım. Bulunduğumuz apartmanlarda yatalak hastalar, yürüyemeyen yaşlılar, engelliler vardı. Onların tahliyesi için ben ve yanımda bulunanlar ellerinden ne geliyorsa yaptılar. Ekiplerin dışında komşularım Abdurrahman ve Sefa da çok büyük emekler ver-

diler. Herkes çıktı, biz de AFAD ekipleri ile karadan tahliye olup güvenli bölgeye gittik. Herkes için çok zor olan bu süreçte devletimizin sahadaki varlığı ve yardımları bizi çok motive etti. ■

ÖZ GEÇMİŞ

Batuhan Uçan, 13 Mart 1997'de Alanya'da doğdu. İlköğrenimini Bilgi Bulut İlköğretim Okulunda, ortaöğrenimini Alanya Anadolu İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 2020 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Nisan 2021'de imam hatip olarak Kastamonu Bozkurt'a atandı ve hâlen buradaki görevini sürdürmektedir.

RAHMET VESİLESİ YAŞLILARIMIZ

Esma GÜNER

DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Bel bükülmüştür, göz eskisi gibi görmez, vücut eskisi gibi dinç değildir. Bedenin hareketleri yavaşlamıştır. El ayak tutmaz olmuştur. Bedenin getirdiği bu yüke başka yükler eklenmemeli. Nedir bu başka yükler? Başta evlatlar olmak üzere çevredekilerin duyarsızlığı, anlayışsızlığı, merhametsizliği, bir gün kendilerinin de bu düşkün hâle geleceklerini unutmaları.

Ah yaşlılık... Ecel daha erken bir vakitte gelmediyse herkesin ulaşacağı yaşlılık. Kimse o yüzden gençliğine, gücüne güvenmemeli. Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.

Toplumun ve evin bereketi

Resulüllah (s.a.s.) yaşlılık ile birlikte gelen zorluklardan Allah'a sığınmıştır. (Müslim, Zikir, 9.) Yaşlılığın zorlukları, ihtiyarlıktan ötürü

kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çekmesi, bazı fiziki hareketleri gençlikteki gibi rahat yapamaması, zihnin eskisi gibi algılamaması, zihinde meydana gelebilecek bazı bulanıklıklar, bilirken bilmez hâle gelme gibi durumlardır. Kişi yaşlandığında başkasına muhtaç olacak duruma düşebilir. İbadetlerini yapar ama gençlikteki gibi zinde bir vücutla ihti-

yarlıktaki belî bükülmüş bir beden ile ibadet yapma arasında fark vardır. İhtiyarlıkta bunun gibi daha birçok hâl vardır. Bu sebeple Efendimiz (s.a.s.) ömrün en düşkün çağı yani erzel-i ömürden Allah'a sığınmıştır. Ancak toplumun içinde yaşlılar varsa bunun, toplum için bir bereket, rahmet kaynağı olduğunu da buyurmuştur Allah Resulü. Yaşlılarımız, ihtiyarlarımız azaptan kurtulmanın ve rahmetin vesilesidir: "Belî bükülmüş ihtiyarlar, süt emen bebekler ve otlayan hayvanlar olmasa idi üzerinize azap yağardı." (Taberani, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXII, 309.) Hadisteki ifadeler, ilgili gruplara ne kadar dikkatli, özenli davranılması gerektiği konusunda insanı derin bir düşünceye sevk ediyor. Zayıflara, yaşlılara yapılacak en ufak bir saygısızlık, en ufak bir ihmalkârlık, onları umursamama, es geçmenin ne kadar ağır olduğunu bu hadis-i şerif bize anlatıyor. Sadece fiziki, maddi gücü güç sayanların, manevi gücü yani bereketi unutanların bu hadisi okuyup anlayıp üzerinde iyice düşünmeleri gerekiyor.

Yaşlılara yapılan muamele esasında medeniyetler arasındaki ciddi farklardan biridir. Yukarıda geçen hadise uygun davranan Müslüman topluluklar, rahmeti, bereketi; güçte, güçlü olmakta, güçlülerin yanında olmakta değil bilakis zayıfın, düşkünün yanında olmakta görmüştür. Hadis-i şerife göre toplumda kilerin rahmet, bereket vesilesi olarak yaşlılar, zayıflar gösteril-

miştir. Bunun gibi daha birçok hadis, Müslümanların yaşlılara, zayıflara olan muamelesinde yol göstermiş, hayat felsefelerini ona göre kurmalarını sağlamıştır.

Kelimelere yansıyan bakış açımız

Ayet-i kerimeler ve hadislerde zikredilen anne baba ve diğer yaşlılara gösterilecek hürmete dair ifadeler bizim kelimelerimize de yansımıştır. Biz, yaşlı yerine ihtiyar deriz, büyüğümüz deriz. Bu kelimeleri tercih ederiz. İhtiyar demek seçilmiş, tercih edilmiş, tecrübeli anlamına gelmektedir. Bu, dünyaya bizden daha önce gelen kimseye bakış açımızı gösterir. Yaşça büyük olana gözünün iyi görmemesi, kulağının iyi duymaması, elinin titremesi açısından bakmayız. Bilakis tecrübesi, hayatta yaşadıklarını süzüp bize aktarması açısından bakarız. Bu açıdan medeniyetimize yön veren hadislerden biri de şöyledir: "Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün saygınlığını kabul etmeyen bizden değildir." (Tirmizi, Birr, 15.)

İnsan, bereket kaynağına sırt dönmek, surat asmak şöyle dursun, en ufak şekilde onu kırmamalı, incitmemeli. Ona hizmet edip hürmet göstererek duasını almaya çalışmalı. Sünnete bağlı bir şekilde istikamet üzere yaşayan, saçları ağarmış ihtiyar bir Müslüman Allah'a dua ettiğinde, Allah'ın ona isteğini vermemekten hayâ edeceği bir hadiste bize bildiriliyor. (Taberani, el-Mucemü'l-Evsat, V, 270.)

Büyüklerimize vefa

İhtiyarlarımıza, büyüklerimize gösterilen vefanın karşılıksız kalmayacağını yine bir hadisten öğreniyoruz: "Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşından dolayı hürmet ederse Allah da ona yaşlılığında kendisine hürmet edecek birisini hazırlar." (Tirmizi, Birr, 75.)

Anne babamız küçükken nasıl bizi koruyup kolladıysa biz de onlar ihtiyarladıklarında öyle şefkatle muamele etmeliyiz. (İsra, 17/23-24.) Bu, vefanın da bir gereğidir. Sadece anne baba değil akrabalarımızı, diğer yaşlıları görüp gözetmek de vefanın gereğidir.

Bir hadiste yağmurdan dolayı bir mağaraya sığınan üç kişiden bahsedilir. Mağaranın ağzını kocaman bir kaya kapatmıştır. Kayanın açılması için üçü de daha önce sırf Allah için işledikleri salih amellerle dua etmeye karar verirler. Yaptıkları duaların sonunda mağaranın ağzını kapatan kaya açılır ve kurtulurlar. O kişilerden biri de anne babasına akşam yemeği yedirmeden kendisi yemeğe oturmazmış. Öyle ki bir akşam eve geldiğinde bakar ki anne babası uyumuş. Olur ki gece uyanırlar da acıkırlar diye elinde yemekle sabaha kadar başlarında bekler. Sabah olup uyandıklarında onları güzelce yedirir. (Müslim, Zikr, 27.)

Bu kıssada yaşlı anne babaya yapılan hürmetin zirvesini görmekteyiz. Bu hürmet neticesinde yapılan dualar da kabul oluyor. İhtiyarlarımıza, büyüklerimize saygıda, hizmette, vefa göstermede kusur etmeyelim. ■

BİR SALGININ ÖĞRETTİKLERİ

Hatice KURT

Sakarya İl Vaizi

Iki yıla yakın zaman önce bambaşka bir gündemimiz vardı. İnsan ömrünün uzaması, bu yeni gerçek karşısında dünyanın nasıl değişeceği, yeni hayat ve yeni insan modeli üzerinde duruluyordu. Küresel bir salgınla baş başa kalınca sadece ülkemizi değil, tüm dünyayı ülke ülke anbean takip ediyoruz artık. Karşılaştırmalar yapıyoruz kendimizce. Yaşımız, kökenimiz, unvanımız, dinî anlayışımız, gelir ve eğitim seviyemiz ne olursa olsun Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini anlatan ünlü piramidinin en alt iki sekmesine hep birlikte sıkıştık: Yaşamaya ve korunmaya, dahası başkalarını korumaya çalışıyoruz.

Bilim, teknoloji ve ulaşımdaki gelişmelerin hızlıca arttığı bu dönemlerde insanoğlu Rabbinin kendisine verdiği hayat, sağlık ve envaiçeşit maddi manevi akla hayale sığmayacak kadar çok olan nimetlerin şükürünü, kulluğunu en güzel şekilde yerine getirerek ifa etmeliyken neredeyse kendini dünyanın sahibi zannetmeye başlamış, öbür dünya düşüncesini çoğu kez hatırlamak istememiş, bezm-i âlemde verdiği sözü, her şeyin kendisine emanet verildiğini ve bir imtihan sebebi olduğunu unutuvermişti. Rabbimiz garip bir yolcu edasıyla yürüdüğümüz bu sonlu yolculuğumuzu hatırlatmak için bazen varlıkla bazen de darlıkla böyle imtihan ediyor işte bizleri...

Rabbimiz bizlere Hz. Süleyman'ın (a.s.) dilinden "Şükreden ancak kendi iyiliği için şük-

retmiş olur; nankörlük eden de bilsin ki Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O büyük kerem sahibidir." (Neml, 27/40.) buyurmaktadır. Fahreddin Razi'ye göre bu ayette şükürün faydasının Allah'a değil kula yönelik olduğu ifade edilmektedir. Zira kul şükrederek Allah'a

Allah'ın nimetlerine nail olan kul sürekli O'nun lütufkârlığı ve nimetlerinin çeşitliliği üzerinde düşünür, bu sayede Allah'a olan sevgisi artar. Daha sonra nimetle ilgilenme düzeyini aşarak nimetin sahibine yükselir, ilgi ve sevgisini O'na yöneltir. Böylece şükür manevi nimetlerin çoğalmasını da sağlamış olur.

olan minnet borcunu ödemiş olur, ayrıca şükrettiği için O'ndan daha çok nimet umabilir. (Mefâtihu'l-ğayb, XXIV, 198.) Nitekim şükürle ilgili başka bir ayette Rabbimiz "Hani Rabbiniz, 'Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim, nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım

pek şiddetlidir!' diye bildirmişti." (İbrahim, 14/7.)

Razi, maddi ve manevi olmak üzere iki türlü nimetten bahsederek söz konusu artışın her iki nimet çeşidini kapsadığını söylemektedir. Çok şükredenlerin daha fazla maddi nimet elde ettikleri görülmektedir. Manevi nimetin artışına gelince bu nimetin zirvesi Allah sevgisidir. Allah'ın nimetlerine nail olan kul sürekli O'nun lütufkârlığı ve nimetlerinin çeşitliliği üzerinde düşünür, bu sayede Allah'a olan sevgisi artar. Daha sonra nimetle ilgilenme düzeyini aşarak nimetin sahibine yükselir, ilgi ve sevgisini O'na yöneltir. Böylece şükür manevi nimetlerin çoğalmasını da sağlamış olur. (Mefâtihu'l-ğayb, XIX, 85-86.) Velhâsıl, maddi nimetlere şükre devam etmek bizleri o nimetleri veren daha çok sevmeye doğru götürür.

Kendimiz ve ailemizle baş başa kaldığımız bu uzun salgın günlerinde hayatımızdaki pek çok olguya bakışımızda değişiklik olmaması mümkün değildi elbette. Bu değişikliklerle hem iç dünyamızda hem de dış dünyamızda birçok farkındalık kazandık. İçerisinde bulunduğumuz bu nahoş durumla iç içe yaşarken yapabileceğimiz en güzel şey, iç dünyamıza yönelik fabrika ayarlarımıza, aslı fıtratımıza yeniden dönmek olacaktır. Başımıza gelen musibetlerden yeni dersler, ibretler yakalayabilir ve bu durumu elimizden geldiğince dış dünyamızda da güzel bir dönüşüme çevirebiliriz elbette.

Daha rahat yaşam, daha hızlı ulaşım, daha çok ve çeşitli bireysel tüketim, çeşitli tatlarda gıdalara erişim sürekli bir hâlde bu kalabalık yaşam alanlarında özendirilirken bahsi geçen gereksinimlerin tümünün sağlanması inanılmaz bir ham madde ve emek tüketimi sayesinde gerçekleşiyordu. Anladık ve gördük ki olmazsa olmaz dediğimiz birçok şey olmadan da hayatımız devam edebiliyor, haddinden daha fazla zaman harcadığımız alışveriş, gezme, dışarıda geçen zaman gibi pek çok husus olmadan da hayatımıza tutunabiliyormuşuz. Modern dünya düzeninin insana empoze ettiği tüketme kültürünü, zamanı haz ve hız üzerinden değerlendirmeye alışkanlığını bir tarafa bırakma fırsatı önümüze serildi âdeti. Uzun müddet bir şeyler almadan da elimizdekileri değerlendirme yoluna gidebiliyor, hatta elde olanı gözden ve elden geçirip ihtiyacı olana ulaştırma adına hemen bir gayrete geçebiliyormuşuz. Uzun zamandır el atılmayan çekmece, dolap, baza, kütüphane ve bir gün lazım olur diye saklanan ama varlığı hatırdaki dahi kalmayan onca mahkûmu olduğumuz eşyaya, giysiye, çocukların oyuncak ve kitaplarına bir kez daha göz atılması bir an evvel gerekiyormuş meğerse. Ne kadar da çok şey biriktirmişiz ve biriktiriyoruz... Hâlbuki yolcuyuz biz bu hayatta. Elimizde kolumuzda taşıdıklarımız ne kadar hafif ise o kadar rahat yolculuk yapacağız aslında. Evet, bugünlerde ve sonrasında almak istediğimiz bir şey için

“Gerçekten ihtiyacım var mı? Almaya değer mi?” gibi soruları daha çok sormalıyız kendimize. Hem kendisine verilmeyen şeye yönelen varlık değil miydi insanoğlu? İmkânların sınırlı, arzuların sınırsız olduğu bu hayatta sahip olma isteğinin sonu da yok galiba...

“Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.” (Kamer, 54/49.) buyuran Rabbimizin koyduğu ölçüyü koruyamayan insanoğlu salgınla birlikte kendisini ve etrafındaki canlı cansız tüm varlıkları yeniden keşfetmeye, insan olmanın, doğal hayatın, dengenin önemini yeniden anlamaya başladı. İnsanlar çekince kısa sürede yeniden ba-

lıkla dolan kanalları duyunca şaşırıyoruz. Karantina dönemi- ni takiben hava kirliliğinin azalmasına seviniyoruz. Biz hayata ara verip biraz yavaşlayınca doğanın kendini yenileyebildiğine tanık oluyoruz.

Mevlana Celaleddin Rumi ne güzel anlatır bizlere: “Sopayla kilime vuranın gayesi, kilimi dövmek değil, tozunu almaktır. Allah sana sıkıntı vermekle tozunu, kirini alır. Niye kederleniyorsun?” İçinde bulunduğumuz duruma bu veçheden baktığımızda bir salgınla bazı nimetler bir imtihan olarak elimizden alınırken aslında bakış açımızı değiştirip bakabilecek olsak başka imkânların elimize, önümüze, hayatımıza sunulduğunu görürüz. İmtihanlar hep ıslah etmek, güzelleştirmek, temizlemek, ferahlatmak için gelir. Mesela güzel ve hayırlı işlerde kullandığımız takdirde teknolojinin çok büyük fırsat olduğunu anlama fırsatı sunuldu bizlere. Yaptığımız derslere az sayıda sınırlı bir katılımcıyla devam ettik, il dışına ve hatta ülke dışına ulaşma fırsatı yakaladık ve öğrenmek isteyen ilim talebesine yemeğini yaparken veya hut küçük çocuğunu ayağında sallarken ders dinleme fırsatı doğdu. Yaşlılarımız gidemediği sohbetlere küçük bir yardımla ulaştı. Belki de zamanla yardıma ihtiyaç duymadan dinleme imkânının olduğunu tecrübe etti. Uzaktaki din kardeşlerimizle gönül köprüsü üzerine kurulu, bir çeşit uzakları yakın kılma faaliyetiydi bu. İlim nasiplileri diyorum ben bu kişilere. “Ho-

● **Rabbimizin koyduğu ölçüyü koruyamayan insanoğlu salgınla birlikte kendisini ve etrafındaki canlı cansız tüm varlıkları yeniden keşfetmeye, insan olmanın, doğal hayatın, dengenin önemini yeniden anlamaya başladı.**

cam ben Almanya'dan dersinize katılıyorum.”, “Hocam ben Erzurum'dan...”, “Gaziantep'ten selam ediyorum sizlere.” sözleri çok mesrur etti ve rahatlattı bu dönemlerde bizleri...

Tatil olunca istesek hemen memleketimize ya da başka şehirlere gzmeye gidebilir, ne zaman dılesek anne babamızı görebilir, bayram gelince eş, dost, akraba ziyaretleri yapabiliriz sanıyorduk. Bunların bir nimet olabileceğini önceden hiç düşünmemiştik bile...

İnsan böyle bir süreçte değil de ne zaman hayatında anlam arayacak acaba? Bu bizler için tam bir ilahi fırsat, bir istifade zamanıdır. Koronavirüs döneminde en çok hayrete düştüğümüz bir konu da sabırlı, tevekkül sahibi, imtihan şuurunda dediğimiz pek çok kişinin bile hastalık ve ölüm korkusuna fazlasıyla kapılıp kendi canlarını başkalarına tercih etmeleri oldu. Sanki virüse yakalanınca kesinlikle ölecekmiş, yakalanmadıklarında da ise hiç ölmeyecekmiş gibi bir anlayışa kapıldıklarına şahit olduk. Ölüm doğmuş olan herkesin yaşayacağı bir hakikatti oysaki...

Paranın, malın mülkün insana özgürlük ve sıhhat açısından fayda sağlamadığı, fakirle zengin'in ortak korku paydasında bulunduğu bir süreçti bu süreç. Böbürlenme insanoğlu! Paranın, malın, mülkün, makam mevkinin geçmediği bir sınavdayız. Kimin aklına gelirdi böyle durumlarla karşılaşacağımız?

● Eksik bırakmadığı, kusursuz yapmaya çalıştığı dünyalık işler, öteleyip durduğu ahiretlik işlere galebe çalıyor da “İnşallah bir gün yaparım.” dediklerini gün geliyor yapamaz oluyor insan.

İnsanların birbirini anlayacak kadar tanınması, hasbihâl etmesi, yardımlaşması kalma-mıştı. Zamanı yoktu kimsenin, herkesin o olmazsa kimsenin yapamayacağı çok önemli işleri vardı. Komşuluk, akrabalık ve misafirlik, sıra-i rahim kavramlarının da yeniden üzerinde durulması gerekliliği daha iyi anlaşılmış oldu bu süreçte. Herkes konforlu bir şekilde fil-dişi kulelerinde mutlu ve mesut yaşarken en yakınlarının, anne baba, kardeş ve evlatların kapalı kapılar ardında bırakıldığı bir zamanda koronavirüs ancak güzel bir sebep olabilirdi insan nefsine...

Eksik bırakmadığı, kusursuz yapmaya çalıştığı dünyalık işler, öteleyip durduğu ahiretlik işlere galebe çalıyor da “İnşallah bir gün yaparım.” dediklerini gün geliyor yapamaz oluyor insan. Çok parası olsa da ne hacca ne umreye gidebiliyor, hatta yakınındaki camiye cuma namazına bile zor gidiyor ya da gidemiyor...

“Her birinize ölüm gelip ‘Rabbim! Ne olur bana azıcık daha süre tanısın da gönüllü yardım-

larda bulunsam ve iyi kişilerden olsam!’ diye yalvarmadan önce size verdiğimiz rızıklardan başkaları için de harcayın.” (Münafikun, 63/10.) ayetini hayata geçirelim gelmeden yaklaşmakta olan... Rabbinin sana verdiklerinden malın azken veremediğin sadakayı malın çoğalınca hiç veremiyorsun. Bugün önüne engeller çıkmadan yapabileceğin ne varsa ertelemeyen hemen yap. Erteleyenler helak oldular...

Yarınlar hep oluyor da gün geliyor ya sen olmuyorsun ya da güzel sözler söyleyeceklerin, kıymet verdiklerin, ziyaret edeceklerin, hatır soracakların... Sen, sen ol, aklını, fikrini, başına al, zikrini, şükürünü ağzına. Düşürme kalbinden, dilinden...

“Ey Rabbimiz! Unutur ya da yanılsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlamızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.” (Bakara, 2/286.) ■

VARLIĞA ŞÜKRETMİYEN TOPLUMA PEYGAMBER HZ. SALİH

Prof. Dr. Âdem APAK

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ilahi hitabın insanlara ulaştırılması görevini ifa eden peygamberler mutlaka belli bir kavme gönderilmişlerdir. Kavimlerini Allah'ın

birliğine davet eden peygamberler genelde onların direnişle karşılaşmışlar, kendilerine inanan az sayıdaki insanın desteğiyle tebliğ faaliyetlerini

gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Risâlet görevini üstlenen ve kavmiyle mücadele etmek durumunda kalan Allah elçilerinden birisi de Hz. Salih'tir.

Salih peygamber, Semûd kavmine gönderilmiş bir peygamberdir. Semûd, Hz. İsmail'den önceki döneme ait olup Arabû'l-Âribe (Halis Arap) diye isimlendirilen, soyu kesilmiş eski Arap kavimlerinden biri olarak bilinir. Âd kavmiyle aynı soydan olan bu kabile mensupları Sâ'm'ın oğlu İrem'de birleşirler. Ayrıca Âd kavminin ardından gelmeleri sebebiyle Semûd kavmi mensupları ikinci Âd (Âd-ı uhrâ) olarak da tanınırlar.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Salih'in Semûd kavmine gönderildiği hususu açıkça ifade edilir: "Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur..." (Araf, 7/73.), "Andolsun ki 'Allah'a kulluk edin!' (demesi için) Semûd kavmine kardeşleri Sâlih'i gönderdik..." (Neml, 27/45.)

Semûd kavmi Kur'an'da "as-hâbü'l-Hicr" diye de anılır. (Hicr, 15/80.) Hz. Salih'in kavmi olan Semûd, bölgede yaşamış güçlü bir kavim idi. Hicr, Arap Yarımadası'nın kuzeybatısında Medine-Tebük yolu üzerinde Teymâ'nın yaklaşık 110 km güneybatısında, sarp kayalıklarla çevrili vadinin ve bu vadideki şehrin adıdır. Kaynaklarda Salih peygamberle ilgisi dolayısıyla buraya Medâinüsâlih de denilmiştir. Adı geçen şehirden günümüze kadar gelen kalıntılar ve dağlarda yon-

tulmuş evler buranın eskiden bir uygarlık merkezi olduğunu gösterir. Kalıntılar aynı zamanda burada müreffeh bir hayatın yaşandığına da işaret etmektedir.

Semûd kavmi başlangıçta tevhid inancına sahipti. Onlar da Allah'ın birliğine, peygambere ve ahiret gününe inanıyordu. Ancak zamanla ataları olan Âd kavmi gibi tevhid inancını terk edip putlara tapmaya ve kendilerini yeniden tevhide davet eden Allah elçilerini yalanlamaya başladılar. Bunun üzerine Allah tevhid inancını yeniden kendilerine öğretmesi için aralarından Hz. Salih'i davet elçisi olarak görevlendirdi. Hz. Salih kavmine kendilerine gönderilmiş güvenilir bir peygamber olduğunu, Allah'a kulluk etmeleri gerektiğini, O'ndan başka bir ilahın bulunmadığını, Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını ve kendisine itaat etmelerini, buna karşılık kendilerinden herhangi bir ücret talep etmediğini söyledi. Ayrıca Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri hatırlatarak bu nimetlere şükredip azgınlığa sapmamaları, Allah'a karşı gelmekten sakınmaları, O'nun emir ve yasaklarına uymaları, haddi aşpı yeryüzünde fesat çıkaranların peşinden gitmemeleri gerektiğine işaret etti.

"Düşünün ki (Allah) Âd kavminin O'nun düzlüklerinde saraylar

yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın." (Araf, 7/74.); "Kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir. Siz burada, güven içinde bırakılacak mısınız (sanırsınız)? Böyle bahçelerde, çeşme başlarında? Ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında? (Böyle sanıp) dağlardan ustaca evler yontuyorsunuz (oyup yapıyorsunuz). Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. O aşırıların emrine uymayın. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyenler(in sözüyle hareket etmeyin)." (Şuara, 26/142-152.)

Tıpkı kendisinden önceki peygamberlerde görüldüğü gibi kavminden küçük bir topluluk Salih peygambere iman ederken başta ileri gelenler olmak üzere çoğunluk onun peygamberliğini inkâr etti. Üstelik kendilerine gönderilmiş peygamberlerini büyülenmiş ve uğursuz olmakla, ayrıca şımarıklık ve yalancılıkla suçladılar: "Dediler ki: 'Ey Salih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babaları-

mızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırıp şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz.” (Hud, 11/62.), “Şöyle dediler: ‘Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık.’ Salih: ‘Size çöken uğursuzluk (sebebi), Allah katında (yazılı)dır. Hayır, siz imtihana çekilen bir kavimsiniz.’ dedi.” (Neml, 27/47.), “Semûd kavmi de uyarıcıları yalanladı. ‘Aramızdan bir beşere mi uyaçağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz.’ dediler. ‘Vahiy, aramızda ona mı verildi? Hayır, o, yalancı ve şımarığın biridir.’ (dediler).” (Kamer, 54/23-25.)

Salih peygamberin tebliğinde ısrar etmesi üzerine bu defa kendisinden peygamberliğini doğrulayıcı bir mucize getirmesini istediler. Şayet bu talepleri gerçekleştirilirse o zaman iman edeceklerini söylediler. Hz. Salih de onlara apaçık bir mucize olarak dişi bir deveyi getirdi. Daha sonra da kavminden bir günü deveye, bir günü kendilerine tahsis etmek üzere su

içme konusunda belli bir sıraya uymalarını istedi. Kendilerine imtihan olarak gönderilen bu deveye zarar vermemeleri, aksi takdirde ilahi azabın üzerlerine ineceği hususunda onları uyardı: “‘Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize bir mucize getir.’ Salih: ‘İşte (mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir.’ dedi. ‘Ona bir kötülükle ilişmeyin, yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayacaktır.’” (Şuara, 26/154-156.); “Semûd kavmine de kardeşleri Salih’i (gönderdik). Dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da size bir mucize olarak Allah’ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah’ın arzında yesin, (içsin); ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar.’” (Araf, 7/73.)

Kendisinin uyarılarını dikkate almayan, kendilerine mucize olarak verilmiş devenin varlığından rahatsızlık duyan bir

grup inkârcı deveyi öldürme planları yapmaya başladılar. Onlar arasında bulunan ve rivayete göre Kudâr b. Salif adlı bir kişi deveyi yakalayıp ayaklarını kesti, onunla birlikte hareket eden diğer inkârcılar da kılıçlarıyla onu parçaladılar. Ardından kendilerine korkuttuğu azabı getirmesi için Salih peygambere meydan okudular: “Derken o dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar da: ‘Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir.’ dediler.” (Araf, 7/77.)

Salih peygamber onlara üç günün sonunda istedikleri azabın geleceğini haber verdi. (Hud, 11/65.) Yaptıklarının cezası olarak Allah, dördüncü günün sabahında korkunç bir gürültü ve yıldırımların ardından gelen, şiddetli bir sarsıntı ile onları helak etti: “Bunun üzerine onları o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü donakaldılar. Salih o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: ‘Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz.’” (Araf, 7/78-79.); “Semûd’a gelince onlara doğru yolu gösterdik ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı. İnananları kurtardık. Onlar (Allah’tan) korkuyorlardı. Allah’ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları

- **Allah’ın kendilerine verdiği nimetlere şükretmeyip üstelik inkârcılıkta ileri giden Semûd kavminden sadece Salih peygamber ve kendisine tabi olan az sayıdaki mümin helakten kurtulurken geri kalanının tamamı helak olmuştur.**

gün, hepsi bir araya getirilirler.”
(Fussilet, 41/17-19.)

Bu şekilde Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere şükretmeyip üstelik inkârcılıkta ileri giden Semûd kavminden sadece Salih peygamber ve kendisine tabi olan az sayıdaki mümin helakten kurtulurken geri kalanının tamamı helak olmuştur.

Hiz. Salih ve Semûd kavminden hadis ve siyer kaynaklarında da Tebük seferi vesilesiyle bahsedilir. Tebük, Hicaz'ın kuzeyinde ve Medine ile Şam arasında bulunan bir yerleşim alanıdır. Veda Haccı'ndan önce gerçekleştirilen Tebük seferi Hz. Peygamber'in (s.a.s.) iştirak ettiği son askerî faaliyettir. Seferin asıl sebebi Bizans'ın Şam'da bulunan ve kendisine bağlı hareket eden Arap kabilelerini de yanına almak suretiyle kuzeyden Hicaz topraklarına doğru büyük bir saldırı düzenleyeceği haberinin alınmasıdır. Esasında yakın zamanda Rumların Müslümanlar üzerine bir saldırı gerçekleştireceğini tahmin eden Hz. Peygamber (s.a.s.) bu tür haberlerin de duyulması üzerine derhâl sefer hazırlıklarına başlama emri verdi. Ancak harekât zamanı Arap Yarımadası'nda sıcaklığın ve kuraklığın en yoğun hissedildiği, üstelik hurma hasadının da yapıldığı bir mevsimdi. Dolayısıyla gerçekleştirilen askerî faaliyet Müslümanlar için hem hazırlık safhası hem de tertibi itibarıyla en şiddetli ve en sıkıntılı harekât olmuştur. Nitekim kaynaklarda zorluğa sebebiyle

Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) Hicr'de bulunduğu bir sırada Hicr halkının başına gelenlerden duyduğu üzüntüyü dile getiren ve yanındakileri bu olaydan ibret almaya teşvik eden sözler söylediği belirtilmektedir.

bu sefere “Sâatü'l-Usre” (Tevbe, 9/117.) “Gazvetü'l-Usre” gibi adlar verilmiş, harekete iştirak eden orduya da “Ceyşü'l-Usre” denilmiştir. (Buhari, Meğâzî, 78.)

Müslümanlar sıkıntılı yolculuk sonunda önemli bir problem yaşamadan Tebük'e kadar ilerlemişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.s.) burada yirmi gün beklemesine rağmen ne Rumlardan ne de onlara tabi olan Hristiyan Araplardan herhangi bir grupta karşılaşmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) Tebük Gazvesi sırasında ordusuyla birlikte Şam topraklarına doğru ilerlerken

Semûd kalıntılarının bulunduğu Hicr'e gelmiş, askerler Semûd halkının içtiği kuyulardan su içmiş, hamur yoğurup ekmek yapmış ve yemek hazırlamıştır. Fakat Allah Resulü (s.a.s.) hazırlanan yemekleri dökmelerini ve ekmekleri develere yedirmelerini emretmiştir. Daha sonra onları konakladıkları yerden kaldırarak Salih'in devesinin su içtiği kuyunun başına götürmüş, bu davranışının sebebini açıklarken de “Onların yaşadığı felaketin sizin başınıza gelmesinden korktum.” demiştir. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 117.) Başka bir rivayette Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) Hicr'de bulunduğu bir sırada Hicr halkının başına gelenlerden duyduğu üzüntüyü dile getiren ve yanındakileri bu olaydan ibret almaya teşvik eden sözler söylediği belirtilmektedir. Nitekim Abdullah b. Ömer'den gelen bir rivayete göre Allah Resulü (s.a.s.) Tebük Gazvesi'ne giderken Semûd kavminin yurdu olan Hicr'e uğradığı zaman “Kâfirlikle kendilerine zulmetmiş (ve Allah'ın gazabına uğramış) bulunan kimselerin meskenlerine girmeyiniz. Çünkü onlara isabet eden azabın size de isabet etmesinden korkulur. Onların yurtlarına ancak ağlayarak girebilirsiniz.” buyurdu. Bundan sonra Peygamber başını örttü de o vadiyi geçinceye kadar yürüyüşü çabuklaştırdı.” (Buhari, Enbiya, 17; Meğâzî, 80; Müslim, Zühd, 38.) (Hz. Salih ve Semûd hakkında bkz. Ahmet Güç, Salih, DİA, XXXVI, 32-33; Cağfer Karadağ, Hidayet Rehberleri Peygamberler, Bursa 2013, s. 62-66.) ■

HAYATA İHANET KATMAMAK

| Abdülbaki İŞCAN

Şehîr, her gün büyük gürültülerle çekiliyor uykusuna, sonra yine büyük gürültülerle uykusundan uyanıyor. Bugüne kadar yaşanmış bütün sakinliği dikkate alarak başka sabahlara da ulaşsın diye devamlı böyle davranıyor sanki. Bu hengâmeden habersizmiş gibi günden güne kendi sesine sesler ekleyerek büyüyor.

Kuşkusuz bu önemli. Anlatılmak istenen sesle vücut bulacak. Kalp ne diyorsa ses onu dillendirecek. Kıyamet sesle başlayacak. Gizli bir sesle Rabbe niyaz edilecek. Talipler seslenerek ellerini açacak. Çocuklar sesleriyle neşe dağıtacak. Bebekler sesleriyle yardım isteyecek. Yağmurlu bir seher vakti siyah bulutlar yeri göğü kaplamışken şahit olmuştum buna. Ulu camiden evlerine doğru yola koyulanları, bir bebek sesi, oldukları yere mıhlamıştı. Kat kat beze sarılı ağlayan bir bebeği görmüşlerdi şadırvanın hemen yanı başında. O küçük yüzüne, açmakta zorlandığı minik gözlerine acı bir anlam oturmıştı. İnsanlar bir ateşin etrafında toplanır gibi onun etrafında halka olmuşlardı çok geçmeden. Utanç, endişe ve korku, azar azar dallarından kopan ıslanmış yaprakların, soğuk mermer kokusunun ve ayrılırken birbirlerini Allah’a emanet eden insanların arasında uysal bir kedi gibi dolaşmıştı.

Can sıkıcı olayların olduğu karmaşık, telaşlı, sıkıntılı, tatsız bir zamanda görmüşlerdi onu. Kimsenin birbirine dokunamadığı, yaklaşamadığı, kucaklaşıp sarılamadığı bir zaman onları esir almıştı.

Anlatması oldukça zor aslında. Her vefasızlık arkasında bir hikâye bırakıyor. Avuntusu olmayan bir üzüntünün insanların üstüne ağır bir çarşaf gibi çöktüğünü görebiliyordunuz. Herkes nefesini tutmuştu, kaldırımların kenarlarından akan su gibi sessizlerdi. Yağmurun huzurlu ve sakin sesini say-

mazsanız eğer en ufak bir kıpırtı dahi fark edilecek sessizlikteydi. O anda belki de hareket hâlinde olan tek şey terk edilmiş bir çaresize karşı orada bulunanların kalplerinden geçirdikleriydi. Söylenecek o kadar söz varken kimse ne söyleyeceğini bilememişti. Hiçbir sözün gücü yetmeyecekti, teselli olmayacaktı ne söylenecekse.

● **Her vefasızlık
arkasında bir
hikâye bırakıyor.
Avuntusu olmayan
bir üzüntünün
insanların üstüne
ağır bir çarşaf
gibi çöktüğünü
görebiliyordunuz.**

“Neyi bastırıyorsan göğsüne, göğsünü soludukça büyüyen odur.” der İsmet Özel. İnsanlar minik yetimin çevresinde derin nefeslerle göğüslerini genişlettikçe sessizliği daha da büyütüyorlardı. Birbirleriyle gözleri kesişmesin diye sağa sola bakıyorlar, yukarı aşağı çeviriyorlardı yüzlerini. Neyi göğüsleri-

ne bastırmışlardı da bir hâlden başka bir hâle geçerken sesleri çıkmıyordu. Sarf edecekleri cümlelerin pek bir işe yaramayacağını düşünüyor olabildikleri. Bağışlanmış hayatlar istiyorlardı, af istiyorlardı, merhamet istiyorlardı belki de. Belki de akıllarına insanlıktan yana ne geldiyse onu istiyor, onun için dua ediyorlardı.

Ancak güzel insanların yüreği acırmış. Yaşlılardan biri bebeği kollarının arasına alırken sakallından sızan birkaç damla yaş çocuğun yüzüne düştü. “Önceden de böyleydi.” dedi ihtiyar, “Dünyaya getirdiği masum yavrucağı istemeyen merhametsizler, fark edilsin diye onu bir cami avlusuna bırakırlardı. Yokluktan, geçimsizlikten, utançtan olsa gerek. Ya da sadakatsizlikten, vicdansızlıktan... Vefası yoksa insan dediğin ne işe yarar?”

Yeri göğü içine alan bir vefasızlık yaratılmış ne varsa her şeyi bastırıyordu. Dünya için yeni bir ses, başka sesleri var gücüyle silip süpürürken insanlar başıboş bir çaresizliğe çekilip sükût içinde şehrin karmaşasına sığındılar. Yeniden geldikleri yere, sıkışık binaların birbirinden farksız katlarına döndüler.

Susmak, insanların huzursuz bir çaresizlikle kendilerini maruz bıraktıklarıdır bazen. Susarak katlanırsınız vefasızlığa. Bu zamanlarda Halil Cibran’ın o sarsıcı cümlesi dikilir karşınıza: “Bir insanı sustuğu yerden tanıyabilirsiniz.” Çoğu zaman suskunluğunuzla kendinizi ele vermiş olursunuz. İçinizin ko-

nuşmasıdır suskunluğunuz. Yaralarınızı ortalığa sermeden, kimseye göstermeden canınızın çok yandığını söyler. İhanetleri söyler, vefasızlığı söyler. Göğsünüz her daraldığında yeni hikâyelerle çıkar karşınıza. Ayrılıklarda dahi bir umut vardır, damıtılmış gözyaşları ile gelen yitip gitmez bir umut.

İnsan, vefasını yitirmiş böyle- si vakitlerin tesiriyle sessizliğe gömülünce, üstüne binip uzaklaşacağı devasa kanatlı bir kuşu olsun istiyor. Uzaklara gidip kurtulayım istiyor. Bir gül için binlerce dikene su verenlerin yanına varayım istiyor. Bir çiçek olayım; iyiliklerin, hatırdaki tutmaların, kavuşmaların göl-

gesinde büyüyeyim, olgunlaşıp çoğalayım istiyor. Zamanın durmasını murad ettiği o yerde olayım istiyor. Vakıt geç olmadan yarım kalmış cümleleri tamamlayayım istiyor.

Ama içimizi dökmeye takatimiz kalmadığından beri kirpiklerimize düşen, vefasızlığın doğduğu kederdir. Kalbimiz vefa yoksunluğundan, terk edilmişliğin solmuş çiçeğidir. Gözlerimiz vefa hasretinden derin bir çukur, dilimiz vefa özleminden sessiz, ilmiksiz bir düğümdür.

Bir sessizlik sizi hâkimiyeti altına aldığında ona inanın. Terk edilmiş bir bebeğin içinizde fırtınalar koparan sessizliğine inandığınız gibi inanın. Hep

aynı görüntüyü taşır çünkü. Sert rüzgârların gül bahçelerini dağıtarak kendini göstermesi gibi onun şiddeti aklınızı, fikrinizi tarumar etse de ona inanın. Vefasızlığınız en çok da kendinizdir, dediğinde ona inanın. İçten bir sadakat yüreğe dokunduğunda sessizliğin bütün ihtişamı yerini vefaya bırakıyor. Ahdine sadık olmak üzere belli bir süreliğine yeryüzüne gelen insana vefanın yakıştığını, terk etmenin yakışmadığını öğrenmiştir sessizlik. Vefanın hayata ihanet katmamak olduğunu biliyor, ona inanın.

Dünya hayatıdır bu, her şey il-laki gelip geçer, insan vefasıyla kalır. ■

“İSLAM PEYGAMBERİ HZ. MUHAMMED YAŞAYAN BİR KİŞİLİK MİYDİ?”

Hocam, bazı çevrelerce Hz. İsa başta olmak üzere tarihî şahsiyetlerin varlıkları tartışmaya açılıyor. Buna bağlı olarak “Hz. Muhammed yaşayan bir kişilik miydi?” sorusunu gündeme getiriyorlar. Acaba bu tür tartışmalar din karşıtlarının bir yöntemi mi? Yani dini getiren ve öğreten şahsiyet üzerinde şüphe oluşturarak tümüyle dini şaibeli hâle getirmeyi mi hedefliyorlar?

Normal şartlarda dönüp bakılacak bir soru değil. Provokasyon kokuyor. Akli başında bir bilim adamı ve tarihçi böyle bir soruya değer bile vermez. Çünkü soru sorunlu. İslam’ın en büyük rakibi olan Yahudi, Hristiyan ve Mecusiler bile böyle bir soru sormamışlar. Ama yeni yetme ateistler, gençleri ve bilgi yoksunu kişileri aldatmak için bu tür yöntemler kullanıyorlar. Özellikle dini doğru öğrenmeyi ve din hakkında cahilliği “aydın olmak” zanneden bazı kafaların, böyle temelsiz, gereksiz ve geçersiz sorulara sarılmalarına alıştık artık. Sorularında samimi olsalar başımız üzerinde yerleri var.

Hocam konuya gelsek.

Evet, gelelim konuya. Öncelikle ortaokul ve lise düzeyinde bir

tarih bilgisine sahip kişi böyle bir soru sormaz. O düzeyde tarihi bilenler, en azından Anadolu tarihini bilirler. Anadolu’ya kimlerin yerleştiği, hangi savaşların yapıldığı, kimlerin gelip geçtiği tarihte bellidir. Müslümanların Anadolu topraklarına ulaşması Hz. Peygamber’in (s.a.s.) vefatından yedi yıl sonra, II. Halife Hz. Ömer zamanındadır. Diyarbakır, Urfa ve Gaziantep 18/639’da fethedildiler. Bu tarihlerde Müslümanlar eskiden Mezopotamya/Cezire denilen Fırat ve Dicle arası ile Toroslara kadar Şam bölgesini fethetmişler; kırk yıl geçmeden Hz. Peygamber’in vahiy kâtiplerinden olan ilk Emevî halifesi Muaviye zamanında İstanbul’u kuşatmışlardı. Hz. Peygamber’in Medine’ye hicrette evinde misafir olduğu Hz. Ebu Eyyûb el-Ensari o kuşatmaya katılmış, şehit düşmüş (49/669), surlara yakın bir bölgeye defnedilmiştir.

Fakat söyledikleriniz sadece Anadolu’yla alakalı.

Efendim, başkaları da var. Yine Hz. Peygamber’in (s.a.s.) vefatından on yıl geçmeden İran, ve Mısır’ın tamamı Müslümanların eline geçmiştir. Dönemin iki güçlü rakip devletinden biri olan İran Müslümanlar tara-

fından tarihten silinmiş; ikincisi olan Bizans önemli ölçüde toprak kaybetmiş, Anadolu içlerine kadar çekilmeye mecbur bırakılmıştır. Tarih kitaplarının bu olaylardan bahsetmediğini kimse söyleyemez.

İyi de biz Hz. Peygamber’i soruyoruz, siz bize ondan sonraki gelişmeleri anlatıyorsunuz.

Tarih sürekliliktir yani birbirini takip eden olgu ve olaylar zinciridir. İlk insan Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın yaratılmasına, insanlık tarihinin sıfır noktası diyebiliriz. Onlardan sonra gelenlerin mutlaka bir öncesi ve öncülleri vardır. İslam tarihinde her şey Hz. Ömer’le başlamıştır, diyemeyiz. Çünkü onun öncesinde Hz. Ebu Bekir ve birçok sahabe vardı. Öte yandan eğer Hz. Ömer’le başlatsak bu takdirde İslamiyet’in ona nispet edilmesi gerekmez mi?

Hocam öyle bir şey söylenemez zaten.

Öyleyse Hz. Ömer’in bir öncesi vardı. Onun zamanındaki fetihlerin başlangıç noktası Mekke’de ardından Medine’de peygamber olarak yaşayan ve getirdiği İslam’ı hem bildiren hem de uygulayan Hz. Muham-

med Mustafa'ydı (s.a.s.). Hz. Ömer ve diğerleri, onun sohbetinde yetişmiş dostlarıydı. Öyleyse İslam onunla başlamış ve peygamber olarak onun adına devam etmiştir. Kur'an'daki şu ifade Hz. Peygamberin (s.a.s.) konumunu çok iyi bildirmektedir: "De ki: 'Ben sizin gibi bir insanım. Şu var ki ilahınızın tek bir ilah olduğu bana vahyolunuyor.'" (Kehf, 18/110.) Demek ki onun üstünde de Yüce Allah var.

Peki, bu ilk Müslümanların bütün dertleri fethetmek ve toprak ele geçirmek miydi?

Kesinlikle hayır. Müslümanların önceliği İslam'ı özgürce ve özgünce yaşamak, buna tehdit oluşturanlara karşı tedbir almak ve meşru müdafaada bulunmaktır. Söz gelimi Bizans cihetinden Müslümanlara yönelik ilk tehdit Hz. Peygamber zamanında gelmiştir. Buna karşılık Hz. Peygamber tedbir almış, hayatının son zamanlarında Arap Yarımadası'nda oluşturulabilecek otuz bin kişilik en büyük orduyu oluşturmuş ve sefere çıkmıştır. Tebuk'e yapılan bu seferde savaş olmamış ve Müslümanlar Medine'ye dönmüştür. Eğer Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bütün derdi savaşmak olsaydı böyle bir ordu toplamışken mutlaka savaşa girerdi, etrafı yakar yıkardı.

Hz. Peygamber'in böyle bir seferi varsa neden Müslümanlardan başkası bahsetmez?

Tarihçiler, daha çok savaş veya başka olaylarla büyük toplumsal ve coğrafi değişimleri kayda geçirdiklerinden herhangi bir devletin otoritesi altında olmayan

Arap Yarımadası'nda cereyan eden ve büyük bir değişikliğe neden olmamış olayları kayda geçirmeleri beklenmez. Ancak daha Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanından itibaren gelişmeler Arap Yarımadası'nın dışına taşmış ve büyük devletlerin sınırlarını yeniden belirleyen bir boyuta ulaşmıştır. Bu olaylar Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemden çok uzak değil, beş altı yıl sonra cereyan etmiştir. Nitekim anılan olayların yaşandığı tarihe yakın kaynaklar bunlara yer vermektedir. Günümüz dünya tarihini yazanlar da bu gelişmelerden bahsetmektedirler.

Öyleyse böylesi gereksiz ve temelsiz sorular neden sorulur?

Batı'da ortaya çıkan deist ve ateist din karşıtı akımlar kendilerine alan açmak ve konumlarını güçlendirmek için dinler hakkında şüphe oluşturacak birtakım faraziyeler üretmektedirler. Bu tür faraziyeler sadece Hz. Muhammed (s.a.s.) değil, Hz. İsa hakkında da ortaya atılmıştır. Hz. İsa gibi önemli bir şahsiyet varsa neden Roma ve Bizans kaynakları bahsetmiyor diye bir tartışma başlatılmıştır. Bunların söylemlerinin, insanı ve sosyal yapıyı dikkate almaksızın doğrudan kuşku oluşturmaya yönelik olduğu çok açıktır. Doğrudur, Hz. İsa büyük bir insandır, çünkü bir peygamberdir. Ancak o dönemdeki Roma'nın coğrafi büyüklüğü düşünüldüğünde, Kudüs bölgesinde dar çerçeveli ve Yahudiler sayesinde kısa zamanda âdeta boğulmuş bir hareketin o dönemin tarih kitaplarına girmesi zaten beklenmezdi. Ne zaman ki Hz. İsa'nın öğretisini takip eden Hristiyan-

lar büyük kitlesel başarılar elde ettiler hatta Bizans'ı dize getirip Hristiyanlaştırdılar, tarihçiler onlardan bahsetmeye başladı.

Hz. Peygamber'in durumu nedir?

Hz. Peygamber, Hz. İsa'dan farklı olarak önemli sosyal ve askerî başarılarla imza atmış ve Arap Yarımadası'nın neredeyse tamamı onun liderliğini kabul etmişti. Yukarıda zikredildiği gibi vefatından on yıl geçmeden kurduğu devlet eliyle İran İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiş, Bizans ise Anadolu ve Balkanlarla sınırlı bir imparatorluğa dönüşmüştü. Bütün bunlar Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yaşadığının en önemli kanıtlarıdır. Daha önemlisi Hz. Peygamber'in getirdiği Kur'an ilk halife Hz. Ebu Bekir döneminde toplanıp kitap hâline getirilmiş, Hz. Osman döneminde çoğaltılarak başkent Medine dışında birçok coğrafyaya gönderilmiştir. Bugün hâlâ mevcut olan Hz. Peygamber'in yaşadığı döneme yakın Kur'an nüshalarının varlığı, sahabelerden itibaren söylediği sözlerin kayda geçirilmesi ve ilk yüzyıla ait şahsiyetini konu edinen eserlerin elimizde bulunması yine önemli yazılı kaynaklardır. Biraz tarih bilgisi ve kütüphane tecrübesi olan bir kişi, bunları bilir ve anlar. Son olarak kıymetini düşürmek için o dönem bazı tarihçilerin ve muhalif din mensuplarının bu tür gelişmeleri belli bir süreliğine göz ardı etmeleri de söz konusudur. Nitekim Hz. Peygamber'den 50 yıl sonra yaşamış olan Hristiyan kilise babası Yuhanna ed-Dimeşkî (ö. 749) isim vererek bir eleştiri kitabı yazmıştır. ■

DİRENİŞÇİ BİR ÂLİM: **MUHAMMED BİN ALİ** **SENUSÎ**

Koray ŞERBETÇİ

Onda dokuzu çöllerle kaplı, bir yüzü Akdeniz'e diğer yüzü Afrika'ya dönük, kavurucu sıcaklığın ıstırabının ancak kısıtlı vahaların serinliğinde dindirilebildiği bir diyarın, XX. asrın en çalkantılı politik olaylarına sahne olacağı ilk bakışta kestirilebilecek bir durum değildi. Yaşam alanlarının sahile sıkıştığı ve Arapların Mağrib adını verdiği bu diyarın Batı sömürgeciliğine karşı destanlar yazılacak bir kale olduğu da bilinemezdi. Ama oldu. İşte bu topraklarda takvimler 22 Aralık 1787'yi gösterirken Cezayir'in Vehrân vilayetine bağlı Müstegânim'in güneydoğusundaki Vâsita'da bir çocuk dünyaya geldi: Muhammed bin Ali Senusî.

Muhammed bin Ali, kutlu bir şecereye sahipti. Soyu Hz. Peygamber'in (s.a.s.) göz nurlarından birisi olan Hz. Hasan'a ulaşıyordu. Gözlerini açtığı dünyada en büyük kazancı ilimle uğraşan bu ocakta yetişecek olmasıydı. Zira dedesi, babası ve amcalarının yanında çok sayıda hanımın da ilimle uğraştığı bir ailenin çocuğuydu kendisi.

Muhammed bin Ali hayatın zorluklarıyla küçük yaşta tanıştı. İki yaşına bastığında babasını kaybetti. Ama ilimle uğraşan aile ocağı onu küçük yaşından itibaren ciddi bir eğitim halkası içine soktu. Babasının kaybindan sonra halası Seyyide Fâtıma onu dizinin dibine oturttu ve başta Kur'an-ı Kerim'i ezberletmek olmak üzere temel fıkıh,

tefsir, akaid ve kelâm konularında yeğenin zihin dünyasını inşa etti. Çok sevdiği ve ilk öğretmeni olan halası da dünyaya veda ettikten sonra âdeti bir bayrak yarışı gibi Muhammed bin Ali'nin eğitimini bu kez başka bir büyüğü, amcasının oğlu Şârif devraldı. Ona Kur'an-ı Kerim, fıkıh, hadis dersleri vermeye devam etti.

Zaman geçiyor Muhammed bin Ali büyüyor, artık aile ocağına sığmaz oluyordu. Eğitimini medreselerde sürdürme zamanı gelmişti. Bu doğrultuda yaşadığı çevredeki Müstegânim, Mâzûne, Muasker ve Tilimsân medreselerindeki hocalarının rahle-i tedrisinden geçmek üzere ilim seferlerine başladı. Daha sonra bu seferlerin mesafesi uzamaya ve ileri seviyede eğitim görmek için Fas şehrine giderek Karaviyyîn Medresesi'nde ders okumaya başladı.

Fas günleri ona şer'i ilimler yanında irfan kapısının da açılmasına vesile oldu. Burada tasavvuf yoluna girdi ve ilmî kişiliği kıvamını bulacak hâle geldi.

Mücadeleci bir âlim portresi

Muhammed bin Ali'nin ilmî karakteri kıvamını buldukça mücadelesi de şekilleniyordu. Zira hem yaşadığı zaman hem de zemin, Müslümanların Batı saldırganlığı altında örselendiği bir iklimdi. Dahası Müslümanlar arasında tefrika yayılıyor bu da Batılı sömürgecilerin ellerini şeytani bir keyifle ovuşturmalarına sebep oluyordu. O, bunu hissetti. Bu nedenle ilmini dinî

ve içtimai alanlarda ıslaha dair fikirlere yönlendirdi, bu doğrultuda vaaz ve dersler vermeye başladı. Dönemin ruhu gereği bu tutumu yüzünden yakın takibe alındı.

Muhammed bin Ali yanılmamıştı. Müslümanların üzerindeki kara bulutlar zulmün ete kemiğe büründüğü bir hâle gelmeye başlamıştı. Bûseâde'de bulunduğu günlerde Cezayir Fransa tarafından işgal edildi. Bunun üzerine doğuya gitmek için yola koyuldu. Önce Libya'ya uğradı ardından da Mısır'a yöneldi.

Kahire'ye ulaştığında Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya bağlı Ezher uleması ile Müslümanların esas dertlerine yönelik öncülük rolünü oynamaması konusunda oldukça sert tartışmalara girişti. Dolayısıyla burada fazla duramadı ve Mekke'ye doğru yola çıktı.

Muhammed bin Ali bir belde-den diğerine giderken XIX. asrın karanlığı da İslam dünyası üzerine çökmeye bütün hızıyla devam ediyordu. Muhammed bin Ali bir yandan buna karşı bir direniş fikri inşa ederken diğer yandan Müslümanlar arasındaki tefrikalara karşı sesini yükseltiyordu.

Yerleştiği Mekke'de de bununla karşılaştı. Yükselen Vehhabi akımı Müslümanlar için gelecekteki tehlikeyi işaret etmekteydi. Dahası Mekke şeriflerinin kendisine karşı mesafeli davranmaya başladıklarını görünce iki sene sonra Mekke'den ayrılarak tekrar Kahire'ye gitti.

Mücadelesine başlıyor

Muhammed bin Ali Kahire’de de fazla duramadı. Mısır’ın Libya sınırına yakın Sîve vahasına yerleşti. Zira Fransız sömürgeciliği Mağrib’i adım adım ele geçiriyordu. Burada Mekke’ye hac için gelen Cezayirlileri Fransız işgaline karşı mücadeleye yönlendirmeye başladı. Bu durum Fransız işgalciler tarafından fark edilince doğup büyüdüğü topraklara geçmesi yasaklandı.

Fakat Trablusgarp’ta Osmanlı Valisi Ali Asgar Paşa onun bu mücadelecî tavrını görünce kendisine yakın ilgi gösterdi ve Bingazi ile Derne arasındaki bölgede zaviye inşa etmesine izin verdi. Artık onun kurduğu ve kuracağı zaviyeler hem ilim ve irfan yayacak hem de Müslümanların sömürgeciliğe karşı bilinçlenmesine vesile olacak merkezler hâline gelecekti.

Zaman zaman Osmanlı yöneticileriyle de sorunlar yaşamakla birlikte mücadelesi günden güne güçleniyordu. Zaviyelerin özellikle hac güzergâhları ve ticaret kervanlarının yolu üzerinde kurulmasına dikkat eden Muhammed bin Ali, Büyük Sahra bölgesinde göçebe topluluklar üzerinde geniş çapta etki uyandırdı. Kurulan her yeni zaviye öncelikle bir eğitim merkezi, tüccarlar için bir konaklama yeri, bir ibadet mahalli ve etrafında zirai faaliyetin yapıldığı bir mekân şeklinde tasarlanıyordu. Zaviyelerde örnek bir İslami hayatın nasıl yaşanacağı halka öğretiliyordu.

Onun bu hareketinin özünde sömürgeciliğe karşı çıkabilmek için Müslümanların manen ve maddeten sağlam olması fikrinin öne alındığı açıkça okunabilmekteydi.

Muhammed b. Ali diğer yandan da İslam dininin sesini ıssız coğrafyalara yaymaya koyuldu. İnsanları İslam’a ısındırmak, ayrıca Müslüman olmakla birlikte İslami geleneklerinden kopmuş kabilelerin yeniden İslam’a dönmelerini sağlamak için büyük gayret gösterdi.

Bu samimi gayretin Afrika’da yaklaşık beş milyona yakın putperesti vahyin ışığıyla aydınlatıldığı tahmin edilmektedir. Bu içten hamle o kadar yankı buldu ki Büyük Sahra Altı Afrika sultanlıklarında yaklaşık elli milyon kişinin müridi olduğu tahmin edilmektedir.

Muhammed Bin Ali’nin saçtığı tohumlar

Ömrünü ilme ve ilmini pratik sahada insanların aydınlanmasına, ıslahına adanmış bu büyük isim yirmi iki yıl süren irşat faaliyetinin ardından 7 Eylül 1859’da Cağbûb’da vefat etti ve yine burada defnedildi.

O, 1859’da bedenini bu dünyada bırakmıştı ama attığı tohumlar büyük bir mücadelenin meyvelerini verecekti ve Mağrib’de Senusilik akımı XX. asra damgasını vuracaktı.

Muhammed bin Ali’nin inşa ettiği Senusilik, Kur’an’a ve sünnete dönmeyi, saf ve katıksız İslam inancını benimsemeyi,

Hız. Peygamber’i (s.a.s.) örnek almayı öngörmüş, asr-ı saadet döneminin vücuda getirilmesini, cehaletten kurtulmayı amaç edinmiştir. Muhammed b. Ali es-Senusî’nin başlattığı bu hareket, kısa zamanda başta mağrip olmak üzere Orta Doğu’da yayılmış ve kurumlaşmıştır. İslam âlemini kardeşlik anlayışı ile birbirine bağlama konusunda gayret gösteren Senusilik, toplumsal kavgaların, kabile çatışmalarının, kan davalarının, asayişsizliğin giderilmesinde öncülük etmiştir. Yağmacılık, hırsızlık, tembellik yerine, meslek ve sanat dallarının temsil edilmesini öngörmüştür. İslam tarihinin son döneminde tasavvufî bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Senusi hareketinin mimarı Muhammed bin Ali’dir.

Emperyalizme karşı Müslüman duruşu

Muhammed bin Ali’nin yolundan gidenler Avrupalı ülkelerin yayılmacı politikalarına daima karşı çıktılar. İşgalci güçlere karşı cihat ilan ederek silahlarıyla mücadele ettiler. Senusi liderleri Halifelik makamının da etkisiyle Osmanlı Devleti’ne ve padişahlarına hep sadık kaldılar. Bulundukları bölgelerde halkı Osmanlı Devleti’ne bağladılar. Emperyalist güçlere karşı Trablusgarp Savaşı örneğinde olduğu gibi Osmanlı Devleti’nin göndermiş olduğu askerlerle silahlı direniş gösterdiler. Yine Afrika’da dönemin büyük sömürgeci ülkeleri olan Fransa, İtalya ve İngiltere-

re'ye karşı Osmanlı Devleti ile beraber vatanlarını korumak için savaştılar.

Dahası, I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti savaşı kaybedip Türk milleti işgalcilere karşı ana vatanını korumak için bir ölüm kalım mücadelesi verdiğinde buna destek olmaktan geri durmadılar.

15 Kasım 1920 tarihinde Ankara'ya TBMM'nin konduğu olarak gelen Şeyh Ahmed Senusi onuruna TBMM tarafından bir yemek verilmiştir.

Şeyh Ahmed Senusi Millî Mücadele sırasında TBMM lehine Türkiye'nin güney bölgelerinde ve Irak'ta İngiltere'ye karşı çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bu görevi ifa ederken sarf ettiği sözler Batı'ya karşı direnen Türk askerlerine tarihî sorumluluklarını hatırlatıcı bir tarzdadır: "Ey Anadolu'nun kahraman İslam mücahitleri! Her tarafınızı düşman sarmışken hiçbir şeyden yılmayarak gaza meydanlarında can veriyor, İslam'ı müdafaa ediyorsunuz. Bu ne büyük şereftir. Siz yalnız değilsiniz. Yüzlerce milyon Müslüman gözlerini size dikmiştir. Fetih ve zafer yakındır... Aman kardeşlerim! Sabır ve sebatla devam ediniz, sakın aranızda ihtilaf düşmesin..."

İşte Muhammed bin Ali'nin yirmi iki yıllık irşat görevi ve sonrasında attığı tohumların Müslüman dünyasında çiçeklenmesi... ■

● **Muhammed bin Ali'nin yolundan gidenler Avrupalı ülkelerin yayılmacı politikalarına daima karşı çıktılar. İşgalci güçlere karşı cihat ilan ederek silahlarıyla mücadele ettiler. Senusi liderleri Halifelik makamının da etkisiyle Osmanlı Devleti'ne ve padişahlarına hep sadık kaldılar.**

BAŞKASI YAPSIN AMA BEN DEĞİL!

Ayşe Nur ÖZKAN

İstanbul Kadıköy Vaizi

Yıl 1964. Akşam saatlerinde New York'ta henüz 28 yaşında olan Kitty Genovese evine dönerken kendi sokağına yakın bir yerde bir adam tarafından takip edildiğini fark eder. Kitty evine doğru hızla koşar fakat adam evinin tam önünde kızı yakalar. Aralarında bir arbede yaşanır. Kitty komşularından yardım ister fakat kimse ne yardıma gelir ne de polise haber verir. Genç kız bu saldırıda bıçaklanarak hayatını kaybeder.

İlginç olan, olayın yarım saat sürmesine, Kitty'nin sokak ortasında bıçaklanmasına ve 38 görgü tanığının olmasına rağmen kimsenin duruma müdahale etmemesi... Bu haber, tüm Amerika'yı sarsan bir olay olarak günlerce konuşulur. Sosyal bilimciler, araştırmacılar, psikologlar durumu açıklamaya çalışır, yorumlar yapar, teoriler geliştirir.

Genovese Sendromu: Nasıl olsa biri yapar!

Kitty Genovese'nin başına gelen bu olay daha sonra genç kızın

ismiyle özdeşleştirilerek "Genovese Sendromu" olarak literatüre girer. Dilimizde "seyirci etkisi" olarak karşılık bulan bu kavram, "Nasıl olsa biri yapar, halleder, birisi zaten çoktan haber vermiştir." düşünceleriyle olaylara müdahale etmeyip seyirci kalma durumunu ifade eder.

Seyirci etkisi, sosyal bilimciler tarafından "diffusion of responsibility/sorumluluğun yayılması" olarak açıklanır. Bu psikolojik fenomene göre, topluluk içerisinde yardım gerektiren bir olayla karşılaştığımızda "Benden başka diğer insanlar da var, bir tek ben değilim." düşünceyle üstümüze düşen görevi yapmıyoruz. Üstelik gruptaki insan sayısı arttıkça bu düşüncenin üzerimizdeki etkisi de artıyor ve yardım etme olasılığımız da düşüyor. Güzel olan haber ise "seyirci etkisi" hakkında bilgi sahibiysek beynimizin oynadığı bu oyunu fark edip hemen harekete geçebiliyor, üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirebiliyoruz.

Sorumluluk: İnsan olmanın bedeli

Karakterimizin en önemli unsurlarından biridir sorumluluk duygusu. Kişinin üzerine düşen görevleri, yaş, cinsiyet ve ehliyet uygun bir şekilde yerine getirmesi, davranışlarının kendisi ve

çevresi üzerindeki etkilerini fark ederek sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanır.

Kıyamet suresinin 36. ayetinde "İnsan başıboş bırakılacağını mı zanneder?" sorusuyla hatırlatır Rabbimiz sorumluluklarımızı. Dünyaya gelmenin, hayatı yaşamının bir bedeli vardır elbet. Bireysel sorumluluklarımız bu bedelin başlangıcıdır. Kendimize, yaratıcımıza ve yakın çevremize karşı yükümlülüklerimiz başkasına devredemeyeceğimiz sorumluluklardır. Namaz, oruç gibi ibadetler, eş, çocuk, anne baba, akraba olmanın ortaya çıkardığı görevler bireysel sorumluluk alanımıza girer. Toplumsal sorumluluklarımız ise daha çok çevresel, kültürel, ekonomik vb. problemler karşısında duyarlı hareketlerimizle yerine getirilir.

Sorumluluk geliştirir

Sorumluluk duygusu çocuk yaşlarda kazandırılır, ergen ve yetişkinlik dönemlerinde de devam eder. Ebeveynlerin en önemli görevlerinden biri çocuklarının gelişim dönemlerine uygun sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olmaları ve yaşlarına uygun sorumlulukları yerine getirebilecek ortamları oluşturmalarıdır. Küçük yaşlardan itibaren kendisine sorumluluk verilmeyen çocuklar, yetişkin olduklarında üzerine düşen görevleri yerine getir(e)mez, sürekli bahane üretir ve başkaları tarafından yönlendirilmeye açık hâle gelir.

İnsan olarak akli yeterliliğimiz ve hürriyetimiz varsa yaptığımız

getirmenin yollarından biri etki ve ilgi alanlarımızı doğru tespit edebilmekten geçer.

ve yapmamız gerektiği hâlde yapmadığımız tüm davranışlarımızdan sorumlu olduğumuzu unutmamamız gerekir. Bilgisizlik sorumluluklarımızı ortadan kaldırmaz.

Sorumluluk bilincini kazanmanın ve bu bilinci davranışlarımıza yansıtabilmenin psikolojik sağlığımızla da yakından ilgisi vardır. Kendi kararlarını alabilen ve bu kararları uygulamaya çalışan bireylerin öz güven ve öz saygıları daha yüksektir. Gençler ile ilgili yapılan bir çalışma, sorumluluğun hayatımızda ne kadar işlevsel olduğunu bize gösterir. Araştırmada gençler ellişer kişilik gruplar hâlinde farklı adalara yerleştirilir. Bir gruba üç ay boyunca hiçbir sorumluluk verilmez. Diğer gruptaki gençlerden, üç ay boyunca kamp ateşini yakmaları ve söndürmelerini talep edilir. İki grubun gözlemlerinden ve yaşadıklarını anlattıkları ifadelerden ortaya çıkan sonuç şudur: Kendilerine sorumluluk verilen gençler daha az çatışmaya girmiş, kavga oranları diğer gruba göre daha düşük seyretmiş, sorumluluk almayan gruptaysa çok fazla kavga çıkmış ve şiddet davranışları gözlenmiştir.

Ben ne yapabilirim?

Günlük hayatımızda üzerimize düşen sorumluluklarımızı yerine

Küresel ısınma, çevre kirliliği, bilgisayar oyunları, siyaset, yenedünya düzeni, inanç problemleri gibi pek çok konu ilgi alanımız içinde olabilir. İlgi alanımızda büyük değişikliklere imza atmak, bugünden yarına olayları değiştirmek zordur. Etki alanımız ise sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizde sonuçların da değişebileceği alandır. Bu alan bizim sorumlu olduğumuz, ihmal ettiğimizde acı sonuçlarını hem bu dünyada hem de ahirette yaşayacağımız alandır. Örneğin dünyamızda her geçen gün artan küresel ısınma problemini tek başımıza çözemeyiz ama etki alanımız içinde sularımızı daha verimli kullanabilir, çocuklarımızı su israfı konusunda bilinçlendirebilir, sosyal sorumluluk projeleri geliştirebiliriz. Etki alanımızda üzerimize düşen sorumlulukları yerine getirmek bizi güçlü kılar. İlgi alanımızdaki konular üzerinde sadece uzun uzun konuşmak, hararetli tartışmalara girmek ise zaman ve enerji israfına yol açar.

Takva: En yüksek sorumluluk bilinci

Kur'an-ı Kerim'de sık sık vurgulanan takva kavramı yüksek dereceli sorumluluk duygusudur. Rabbimizin ifadesiyle üzerimize giyebileceğimiz en değerli manevi elbisemizdir. Birey olarak

değerimizi ispatlayabileceğimiz yer de burasıdır. Adil olmak, dürüst davranmak, sözünde durmak, affetmek gibi en yüce değerler takva sahiplerine nispet edilir çünkü.

Zerre kadar iyiliğin de zerre kadar kötülüğün de karşılıksız kalmayacağı bir inanca sahip olmak, sorumluluk duygusunun en büyük teminatıdır. Rabbimiz tarafından yaptıklarımız ve yapmamız gerektiği hâlde yapmadıklarımız sebebiyle hesaba çekileceğimizi bilmek bizi her durum ve şartta sorumlu davranmaya yöneltir. "Ahirete iman", sorumluluk duygusunun mihenk taşıdır. Ahiret inancının olmadığı bir insanda ortaya çıkan manevi hastalık, davranışlarına sorumsuzluk olarak yansır.

Ben değilsem kim, şimdi değilse ne zaman?

Hepimiz Peygamber Efendimizin ifadesiyle birbirimizden sorumluyuz. Dünyada sorumsuz insan yoktur. Yaşadığımız süre boyunca ya yönetici ya da yönetilen oluruz. Yönetenler idare ettiklerinden, yönetilenlerse kendilerine verilen işlerden sorumludur. Sorumluluklarımızı yerine getirmeden ilerlemek ve gelişmek mümkün değildir.

"Her insanın sorumluluğunu omzuna yükledik. Kıyamet gününde insana, açılmış vaziyette önüne konulacak olan bir kitap çıkaracağız." (İsra, 17/13.) ayetine muhatap olduğumuzu unutmadan, sorumluluklarımız söz konusu olduğunda "Nasıl olsa birileri yapar." demeyelim.

O kişi "biz" olalım! ■

CİĞERLERİMİZ YANDI

Şaban GÜNGÖRMEZ

Muğla Fethiye Çamköy Camii Müezzin Kayyımı

Yangın haberlerini bir akşam vakti aldım. Daha önce de zaman zaman orman yangınlarını duyardık ama bu seferki öyle değildi. Çünkü aynı anda farklı yerlerde yangın çıktığı haberleri duyuluyordu. Bir bölgedeki yangını söndürmek için giderken başka bir yerden yangın haberi geliyordu. Bu süreçte Kaymakamlık tarafından kırmızı alarm verildiğine dair mesajlar da gelmeye başladı. Orman yangınlarına karşı duyarlı olunması, şüpheli durumlarda mutlaka kolluk kuvvetlerine haber verilmesi, orman kenarlarında nöbet tutulması, insanların çok dikkatli olması ile ilgili sürekli anonslar yapılıyordu. Gece boyunca anonslar devam etti. Anonsların ardından genç ihtiyar bütün vatandaşlarımız sokaklara çıkıyor, ormanlarımızda bir yangın olmaması için elinden gelen gayreti gösteriyor, orman kenarlarındaki yolları tutuyor ve herkes yabancı kimselerin girmemesi için azami derecede dikkat ediyordu.

İkinci gün, ilk günün panik ve dağınıklık havası biraz gitmişti. Böylece ilgili bütün devlet kurumlarımız, sivil toplum kuruluşlarımız, belediyelerimiz ve vatandaşlarımız ne yapacağından emin bir şekilde yangına müdahale etti. Canımıza can

olan o güzelim ormanlarımız yanmasın diye büyük bir çaba sarf edildi. Yangının çıkışından söndürülüşüne kadar yaşadığım, şahit olduğum bazı hatıralar ise devletimle ve milletimle bir kez daha gurur duymama sebep oldu.

Bir gece orman kenarında nöbet tutarken yaşlı bir teyzenin yolu çalılarla kapattığına şahit oldum. “Hayırdır teyze bu nedir?” diye sorduğumda “Oğlum bugün bu yoldan tanımadığım hiç kimseyi geçirmeyeceğim. Kim olduğunu öğrendikten sonra yolu açacağım.” dedi, bu beni çok duygulandırdı. Biz vatandaşımızı böyle sahiplenmiştik ve böyle de korumaya devam edecektik.

Bu geceden sonra vatandaşlarımızın orman kenarlarındaki nöbeti devam etti. Yine nöbetin devam ettiği bir akşam vakti birbirine yakın bölgelerde, aynı anda üç dört yerde orman yangını çıktığı haberini aldık. Hemen yangına müdahale ederken kullanabileceğimizi düşündüğümüz tırmık, kürek, çapa gibi malzemeleri alarak yangın bölgesine hareket ettik. Yangın bölgesine yaklaştıkça trafiğin arttığına, insanların toplandığına şahit olduk. Eline çapasını veya küreğini alan yangın bölgesine koşuyor, küçük bü-

yük herkes elinden geleni yapmak için gayret gösteriyordu. Bu koşturmaca yangının devam ettiği dört gün boyunca sürdü.

Yine bir gün gece saat iki civarıydı. Arkadaşlarımla yangına müdahale için gelen malzemeleri ayırıyor, bir taraftan da bu malzemeleri yangına müdahale için koşup gelen vatandaşlarımıza vermeye çalışıyorduk. Eldiven, sırt pompası, ayakkabı, tepe lambası gibi malzemeleri tek tek teslim ediyorduk. O telaşın arasında bir kız çocuğu dikkatimi çekti. Daha sonra isminin İnci olduğunu ve ilköğretim dördüncü sınıfa gittiğini öğrendiğim kız, eline aldığı sırt pompasını hazır hâle getirmek için büyük bir çaba gösteriyordu.

Yangının devam ettiği esnada gündüz vakti bir gençle tanıştım. Kendisinin bir gün önceki yangın söndürme çalışması sırasında dumandan zehirlendiğini, zehirlendiği için de sahada çalışmasının mümkün olmadığını, hiç olmazsa yangına müdahale için giden ekiplere lojistik destek sağlayarak yardımcı olmak istediğini söyledi. Takdire şayandı.

Yangın söndürme çalışmaları sırasında sahada çalışan ekiplelere soğuk su, dumandan zehirlenme ihtimaline karşı ayran ve yiyecek ikramı hayati öneme

sahipti. Yangının devam ettiği bir gece saat 02.30 civarında bir genç kardeşimle tanıştım. Bizi yangın bölgesine taşıyan bu şoför kardeşimiz günlük bir iki saat uyku uyuduğunu, yangın için Düzce'den geldiğini anlatıyordu. Malzemeleri dağıtırken bu kardeşimiz bir ara şöyle bir şey söyledi: "Hocam, bu saatte beni buraya maddi hiçbir şey getiremez. Bu işler parayla pulla asla yapılmaz. Beni bu saatte buralara getiren duygu, canı pahasına ciğerlerimiz olan ormanlarımız yanmasın diye çalışan kardeşlerimize yardımcı olmak." Onun bu sözlerini asla unutamam.

Bu yaz, memleketimizin birçok yerinde aynı anda çıkan orman yangınları nedeniyle birçok ormanımızı, sayısız canımızı

kaybettik. Yangına müdahaleye giderken ve müdahale anında şehit olan kardeşlerimiz oldu. Yangın felaketi diğer doğal afetlerin hiçbirine benzemiyor. Ne zaman nerede biteceği, ne kadar ilerleyeceği hiç belli değil. Onun için yangın, afetlerin en kötüsü diyebiliriz. Sarp kayaların yamaçlarında ve ulaşılması imkânsız olan yerlerdeki yangının söndürülmesinde insanoğlunun ne kadar aciz ve çaresiz olduğuna bir kez daha şahit oluyor, Allah'a dua ediyorum. Yangınlar karşısında milletimizin birlik ve beraberlik içinde, herkesin elinden geleni yapmak için gayret göstermesi karşısında devletimle ve milletimle bir kez daha gurur duyuyorum. Bunlar sonrasında bir kez daha görüyorum ki bu tür

afetler karşısında her zaman hazırlıklı olmalıyız. Orman yangınlarında özellikle de soğutma çalışmalarında kullanılacak olan tepe lambası, yanmaz ayakkabı, eldiven ve sırt pompası gibi malzemelerin her an elimizde hazır olması gerektiğini düşünüyorum.

Bu vesileyle ilimiz başta olmak üzere ülkemizde çıkan bütün yangınlarda maddi manevi zarar gören bütün kardeşlerime geçmiş olsun dileklerimi iletiyorum. Yangına müdahale sırasında şehit olan kardeşlerimize Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı ve yaralanan kardeşlerimize de acil şifalar diliyorum. Allah milletimizi bir daha böyle afetlerle karşılaştırmasın. Her türlü afetten muhafaza eylesin. ■

DIYANETE SORALIM

ALKOL İÇEREN MADDELERİN TEMİZLİKTE KULLANILMASI CAİZ MİDİR?

İspirto, kolonya vb. sıvılarla, temizlik amacıyla üretilen alkollü maddelerin içilmesi haram olmakla birlikte (Buhari, Edep, 80; Müslim, Eşribe, 73.) temizlikte kullanılmaları caizdir. Namaz kılmadan önce bu ürünlerin sürüldüğü yerlerin yıkanması da gerekmez. (Kâsânî, Bedâî, V, 115; Elmalılı, Hak Dini, II, 763-764.)

KIRAAT HATALARI NAMAZI BOZAR MI?

Namazda yapılan kıraat hatalarının (zelle-tü'l-kâri), namazı bozup bozmayacağı konusunda fakihler birtakım ölçüler getirmişlerdir. Bunlar şöyle özetlenebilir: Kur'an, kasten manası değişecek derecede yanlış okunursa namaz bozulur. Hata ile veya unutarak yanlış okunması hâlinde ise; a) Yanlışlık kelimelerin hareketlerinde ise manada bir değişiklik olsa da namaz bozulmaz. b) Yanlışlık durak yerlerinde yapılırsa; yani durulacak yerde geçilip geçilecek yerde durulursa manasında değişiklik olup olmadığına bakılmaksızın namaz bozulmaz. c) Bir harf yerine başka bir harf okunması şeklinde meydana gelen yanlışlıkta, mananın değişip değişmediğine bakılır. Buna göre; bir harf değişir de bu değişiklik kelimenin manası değişmez ve Kur'an'da da o kelimenin benzeri varsa namaz bozulmaz. Şayet harf değişmekle kelimenin manası bozulmaz ve fakat bu kelimenin bir benzeri Kur'an'da yoksa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre namaz bozulur, İmam Ebu Yusuf'a göre bozulmaz. Eğer harfin değişmesiyle mana değişir ve Kur'an'da da benzeri yoksa namaz bozulur. Namaz esnasında az veya çok miktarda ayet atlamakla namaz bozulmaz. Bir kimse kıraati, namazı bozacak derecede hatalı yapar ancak geri dönüp hatasını düzeltirse namazı caiz olur. (el-Fetâvâ'l-Hindiyye, I, 87 vd. ; İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, II, 393-396.)

“

İSTİĞFAR DUASI NEDİR?

İstiğfar, işlenen günahlardan ve hatalardan dolayı Allah’tan af ve mağfiret niyaz etmek demektir. Kur’an-ı Kerim’de işledikleri kötülüklerden pişman olup tövbe istiğfarda bulunanlar övülmektedir. (Âl-i İmran, 3/135.) Kaynaklarda içeriği bakımından “istiğfar” anlamı taşıyan pek çok dua vardır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) “Seyyidü’l-istiğfâr” (İstiğfârın en güzeli) diye nitelediği dua şöyledir: “Allah’ım! Sen benim Rabbimsin! Senden başka hiçbir ilah yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum; gücüm yettiği kadarıyla senin ahdin ve vaadin üzere bulunuyorum. Yaptığım fenalıkların şerrinden sana sığınırım. Üzerimde olan nimetlerini itiraf ederim; günahımı da itiraf ederim. Beni bağışla; çünkü senden başka hiçbir kimse günahları bağışlamaz.” (Buhari, Deavat, 2.) Aslında kişinin Rabbine yönelerek içinden geldiği gibi dile getirdiği her türlü bağışlanma duası zaten bir istiğfardır.

”

“

BEDENİNDE VEYA BİR UZVUNDA SARGI, ALÇI YA DA YARA BULUNAN KİMSE NASIL ABDEST ALIR?

Kırılan veya yaralı olan bir organı yıkamak, yaraya zarar verirse veya yaranın iyileşmesini geciktirecek olursa üzerine bağlı olan alçı veya bez sargıya yahut bir şeyle bağlanan pamuğa abdestte veya gusûlde bir defa mesh edilir. Sargı üzerine meshin meşruluğu sünnetle sabittir. Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: “Bileklerimden biri kırılmıştı. Peygamber’e (s.a.s.) sordum, o da sargıların üzerine mesh etmemi emretti.” (İbn Mace, Taharet, 134.) Vücudun herhangi bir yerinde kırık, çıkık veya yara-dan dolayı sargı bulunduğu, abdest alırken veya guslederken yaraya zarar vermiyorsa bu sargı çözülerek altı yıkanır ve yaranın üstü mesh edilir. Ancak sargının çözülmesinin zararlı olması hâlinde çözülmeyip üzerine mesh edilebilir. Sargının üzerine bir defa mesh edilmesi yeterlidir. Yapılan bu mesh ile o uzuv hükmen yıkanmış olur. Sargının abdestsiz veya cünüp iken sarılmış olması meshe engel olmadığı gibi, sargı üzerine meshin belirli bir süresi de yoktur; yara veya kırık iyileşinceye kadar aynı sargı üzerine mesh edilebilir. Zarar vermesi hâlinde mesh de terk edilir. (Kâsânî, Bedâi’, I, 13-14.) Üzerine mesh ettikten sonra sargının değiştirilmesi veya düşmesi hâlinde, mesh bozulmaz; iade edilmesi de gerekmez. Ancak yaranın iyileşmesi hâlinde, sargı açılmış olsun veya olmasın, mesh bozulur. Sargı veya alçı eğer abdest veya gusûl uzuvlarının çoğunluğunu kaplamış ise abdest almak yerine teyemmüm edilir. (İbn Âbidîn, Reddû’l-muhtâr, I, 217, 434, 470 vd.) “Eğer cünüp iseniz iyice (yıkanıp) temizlenin. Eğer hasta veya seferdeyseniz veya tuvaletten gelmişseniz veya kadınlara dokunmuşsanız (cinsel ilişkiye girmişseniz), su da bulamamışsanız temiz bir toprağa yönelip onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin.” (Maide, 5/6.) ayeti bu tür durumlarda teyemmüm edilebileceğini ifade etmektedir.

”

MERİÇ'İN ÖTE YAKASI BATI TRAKYA

F. Hilâl FERŞATOĞLU

İstanbul Kadıköy Vaizi

Balkan Yarımadası'nda, Karadeniz, Marmara Denizi ve Rodop Dağları arasında kalan Trakya, adını antik çağda bu topraklarda yaşayan "Traklar"dan alır. Zaman içinde Roma ve Bizans imparatorluklarının hüküm sürdüğü Trakya, XIV. yüzyılda Osmanlı tarafından fethedilecek ve 550 yıl Osmanlı Devleti egemenliğinde kalacaktır. Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ şehirlerimizin yer aldığı, Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki toprakları bugün Doğu Trakya olarak adlandırılırken; 1923'te Lozan

Antlaşması ile sınırları çizilen ve Yunanistan idaresine bırakılan bölge ise Batı Trakya olarak isimlendirilir. Yunanistan'ın kuzeyinde bulunan Batı Trakya, doğusunda Meriç nehri ile Türkiye'den, batısında Mesta Karasu nehri ile Makedonya'dan, kuzeyinde Rodop Dağları ile Bulgaristan'dan ayrılırken güneyi Adalar Denizi (Ege)'ne kıyıdır. İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'ın merkez olduğu üç vilayetten oluşan Batı Trakya'da bugün 150 bin civarında Müslüman Türk yaşamaktadır.

Balkan fetihlerinin ilk basamağı: Trakya

Kurulduğu ilk asırda bir Balkan devleti olan Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişi Orhan Gazi zamanındadır. Osmanlı, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın Sırp-Yunan kuvvetlerini bozguna uğratmasından sonra Rumeli'ye yerleşmeye başlayacaktır. Rumeli Fatihi olarak tarihe geçen Süleyman Paşa bu sefer sırasında Trakya'da bazı önemli noktaları ele geçirir. Osmanlı'nın Rumeli'ye sıçrayışıyla başlayacak Balkan fetihlerinin ilk basamağı Trakya toprakları-

dır. Gelibolu'yu merkez edinen Osmanlılar üç istikamette uçlar oluşturarak ilerlerler. 1360'ta Dedeagaç ve Dimetoka çevresi; 1363'te Gümölcine bölgesi; 1372'de İskeçe, Kavala, Drama, Serez şehirleri Osmanlı mülküne dâhil olur. Fethedilen topraklara Anadolu'dan Türk nüfusu nakledilir. Bunlar arasında göçebe Yörükler olduğu gibi yerleşik ahali de vardır. Muhacirler göç ettikleri bölgenin yerli Hristiyan halkına karışmayarak kendi mahallelerini ve köylerini kurarlar ve buralara aşiretlerinin veya geldikleri şehirlerin adını verirler.

Osmanlı orduları ve idarecileri, ilk Rumeli fetihlerinden itibaren himayesi altına giren yerli halkı korumuş ve kazanmaya çalışmıştır. Âşıkpaşazade Tarihi'nde geçen "Onlar bu yerlerin kâfirlerini incitmediler... İçinden birkaç bellice kâfirlerini tuttular. Cimbi kâfirleri bu gaziler ile müttefik oldular." ifadeleri bunun bir göstergesidir. Rumeli fütuhâtı üç koldan ilerledikçe uç bölgeleri ileriye kaydırılmış, geride kalan uç merkezleri de vakıf müesseseleriyle donatılmış mamur şehirler olarak bugüne dek önemini korumuştur. Böylelikle önce Trakya ve sonra tüm Balkanlar Türkleşir, İslamlaşır. Başkenti Edirne olan Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasında kök salarak İstanbul'un fethine kadar hep batıya doğru yol alır.

Batı Trakya'da iki merkez: Gümölcine ve İskeçe

Gümölcine, 1371'de fethinden önce Roma döneminden kalma kale içinde yaşayan az nüfuslu bir Bizans kasabasıdır. Fetihden sonra Evrenos Gazi'nin sur dışında yaptırdığı imaret, çifte

hamam ve kubbeli bir cami çevresinde tipik bir akıncı merkezi olarak gelişir ve Balkan fütuhâtı için merkezi bir üs vazifesi görür. XX. yüzyılda bağımsız Batı Trakya hükûmetlerine de merkez olan bu mamur şehir, kalabalık Türk nüfusu, müftülük merkezi oluşu, pek çok Türk okulu ile hâlen Batı Trakya Müslümanlarının dinî ve kültürel merkezidir. Balkan coğrafyasının en eski Türk yapıları olan Evrenos Bey İmaretî ve Eskicami'den başka Yeniceami ve II. Abdülhamid'in yaptırdığı saat kulesi Osmanlı'nın Gümölcine'ye bıraktığı en güzel hatıralardır.

Güney Rodop eteklerinde kurulan İskeçe ise Gümölcine'den farklı olarak fethedildiği sırada kalabalık nüfusu ve pek çok manastırıyla önemli bir Hristiyan merkezidir. Osmanlılar İskeçe'nin güneyindeki ovada yeni bir yerleşim yeri kurarak Yenice-i Karasu adını verirler. XVIII. yüzyılda idari merkez İskeçe'ye taşınana kadar çok fazla imar görmeyen İskeçe o tarihten sonra vakıf eserleriyle tam bir Osmanlı şehri hüviyetine bürünür. Sırtını dağlara yaslayan eski İskeçe'de son döneme ait Osmanlı evleri dikkat çekicidir.

Bulgar ve Yunan işgalleri sırasında zor dönemler yaşayan Gümölcine ve İskeçe, Lozan'dan sonra Anadolu'dan gelen Rum mültecilerin yerleştirilmesiyle demografik dönüşüm yaşar. Bugün Gümölcine'deki Türk nüfus, toplam nüfusun yarısı iken İskeçe'de üçte bir oranındadır.

Balkanlardan kopuş ve ilk Türk Cumhuriyeti

Balkanlarda 5,5 asır hüküm süren Osmanlı, XIX. yüzyılın son

ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan savaşlar sonunda bölgedeki tüm hâkimiyetini kaybeder. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında büyük ölçüde elden çıkan Rumeli topraklarındaki Osmanlı vatandaşları Anadolu'ya doğru kitleler hâlinde göç ederler. Muhacirler ekseriyetle Makedonya ve Batı Trakya bölgesine yerleştirilir. Bir sonraki kayıp Balkan Savaşları ile gerçekleşir. Balkan krallıklarının Rusya'nın desteğiyle Osmanlı'ya karşı başlattıkları savaş, Osmanlı'nın Rumeli'deki varlığını tamamen ortadan kaldırır. Edirne ve Kırklareli şehirleri dahi elden çıkar. II. Balkan Savaşı Osmanlı İmparatorluğu için bir fırsat yaratır: Doğu Trakya geri alınır ancak Osmanlı orduları Meriç'in batı yakasına geçemez. Bükreş Antlaşması'yla Batı Trakya'nın Bulgaristan toprağı olduğu ilan edilir. (1913)

Batı Trakya'da nüfusun yüzde 80'ini oluşturan Türk halkı Bulgar işgalini kabullenmez. Kuşçubaşı Eşref, başında bulunduğu 115 kişilik Osmanlı askerleriyle Batı Trakya'ya geçerek Türk milislerinin direnişini destekler: Rodoplar ve Makedonya'nın bir kısmı yirmi gün içinde kontrol altına alınır. Osmanlı hükûmetinin yeni tehditler sebebiyle açıktan destekleyemediği bu hareket, tarihe "İlk Türk Cumhuriyeti" olarak geçecek bir oluşumu doğurur. Dersiam Salih Efendi başkanlığında Gümölcine merkezli Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ilan edilir. (1913) Ne var ki bu cesur bağımsızlık girişimi iki ay varlık gösterecektir. Avrupa devletlerinin müdahalesiyle İstanbul'da yapılan muahede gereği, İttihat ve Terakki Hükûmeti Batı Trak-

İskeçe

Gümülcine

Dedeâğaç

ya Türklerinin haklarının korunması şartıyla bölgenin Bulgaristan'a teslimini kabul etmek zorunda kalır.

Cihan Harbi sonrası Batı Trakya

I. Cihan Harbi, Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ittifakının mağlubiyetiyle sonuçlanınca Batı Trakya Yunanistan'ın da içinde bulunduğu galip devletlerin eline geçer. Batı Trakya Türkleri harp sırasında Batı Trakya Kurtuluş Komitesi'ni; Mondros Mütarekesi'ni müteakip Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurarak bağımsızlık mücadelesi verirler. Cemiyet, İtilaf Devletleri adına Fransızların Batı Trakya'yı işgali sırasında faaliyet gösterir ve Batı Trakya Türkleri "self determinasyon" prensibinden hareketle Garbî Trakya Hükümet-i Müstakillesi'ni ilan ederler. (1919) Ancak bölge Türklerinin haklı ve azimli direnişi İstanbul'u dahi işgal eden Dünya Savaşı galiplerinin karşısında sonuç vermeyecek ve Batı Trakya Yunan ordusu tarafından işgal edilecektir. (1920) Öte

yandan Millî Mücadele'yi başlatan Anadolu Türkleri, Anadolu ve Doğu Trakya'yı işgalden kurtaracak ancak Batı Trakya elden çıkışının onuncu yılında Lozan Muahedesi'yle Yunanistan'a bırakılacaktır. (1923)

Lozan Antlaşması ve azınlıklar meselesi

Yunanistan'ın Osmanlı'dan ayrılışını müteakip bölgede yaşayan Müslüman-Türk azınlığın hakları bir dizi protokol ve sözleşme ile garanti altına alınmıştı. Evvelce yapılanlar bazı değişiklikler geçerliliğini korumuş ve Lozan'da yeni düzenlemeler getirilmiştir. Lozan Antlaşması Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin mübadelesini karara bağlar. İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri "yerleşik" kabul edilerek bu mübadelenin dışında bırakılmıştır. Her iki devlet sınırları dâhilindeki ulusal azınlıkların haklarını korumakla yükümlüdür. Antlaşma, azınlıkların vatandaşlık haklarına ilave olarak "ana dilin özgürce kullanılması, dinî ibadetlerin ifası, kendi kurumlarını ve okullarını kurma ve kontrol etme hakkı, kendi dilin-

de eğitim" gibi haklarını garanti altına alır. Antlaşma hükümlerinin anayasa ve bütün kanunların üzerinde olacağı, bunlara aykırı kanun çıkarılamayacağı da karara bağlanmıştır.

Batı Trakya Türklerinin problemleri

Hukuki statüleri hem ikili hem de uluslararası antlaşmalarla garanti altına alınmasına rağmen Batı Trakya Türkleri idari, hukuki, dinî, sosyal alanlarda hak ihlalleri yaşamaktadır. Bunların başında etnik kimliğin reddedilmesi geliyor. Yunan Devleti, Türk kimliğini tanımayıp azınlığı Müslüman Yunanlı ya da Türkçe konuşan Yunanlı olarak tanımlıyor. 1920'lerde kurulan Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi dernekler isimlerinde geçen "Türk" kelimesi sebebiyle 1987'de kapatılmış ve ceza almışlardır. AB üyesi Yunanistan bu politikası sebebiyle AB İnsan Hakları Mahkemesi tarafından suçlu bulunmasına rağmen tavrını değiştirmemiştir. Söz konusu derneklerse haklılıklarından aldıkları kuvvetle faaliyetleri-

İskeçe

Gümülcine

İskeçe

ne devam etmektedirler. Batı Trakya'daki Müslüman Türkler kendi millî ve dinî değerlerine sahip çıkan nesiller yetiştirmek üzere çocuklarını azınlık okullarına göndermektedirler. Fakat Yunan Devleti tarafından Türkiye'de eğitim görmüş öğretmenler yerine Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nden Yunan tezleri benimsetilerek mezun edilmiş öğretmenlerin atanması, anaokullarında Yunan dilinin zorunlu tutulması, Türkçe okutulan derslerin sayısının azaltılması, liselerde Türkçe okutulan derslerin sene sonu sınavlarının Yunanca yapılması gibi uygulamalara maruz kalmaktadırlar.

Bir diğer problem ise Batı Trakya Türklerinin dinî liderliğini yürüten müftüler konusundadır. Batı Trakya'daki Müslüman azınlığın aile hukukuna dair kadılık vazifesi de bulunan müftülerin 1920'de düzenlenen kanuna göre Türkler tarafından seçilmesi gerekmektedir. Yunanistan 1991 yılında çıkardığı kararname ile müftüleri Yunan idaresi tarafından atanan memurlara dönüştürür. Sadece seçimle belirledikleri müftüyü tanıyacaklarını ilan eden Batı

Trakya Türkleri hukuksal mücadele yürüterek konuyu AİHM'ye kadar taşırlar. Yunanistan AİHM tarafından haksız bulunduğu hâlde uygulamasından vazgeçmemekte, Batı Trakya'da "atamış ve seçilmiş müftü" çift başlılığı hâlen devam etmektedir.

Hak ihlallerinin başlıcaları arasında; azınlığın kendi vakıflarının idaresine sahip olamaması, arazilerinin kamulaştırılması, azınlık mülkünü satın almanın devlet tarafından teşvik edilmesi, camilere ve mezarlıklara yönelik saldırılar, azınlıklara gayrimenkul satın alma ve mülklerine tadilat izni verilmemesi, 50 bine yakın azınlık üyesinin ülke dışına çıktıkları anda vatandaşlıktan çıkarılması ve hâlen "vatansız" hükmünde olmaları sayılabilir.

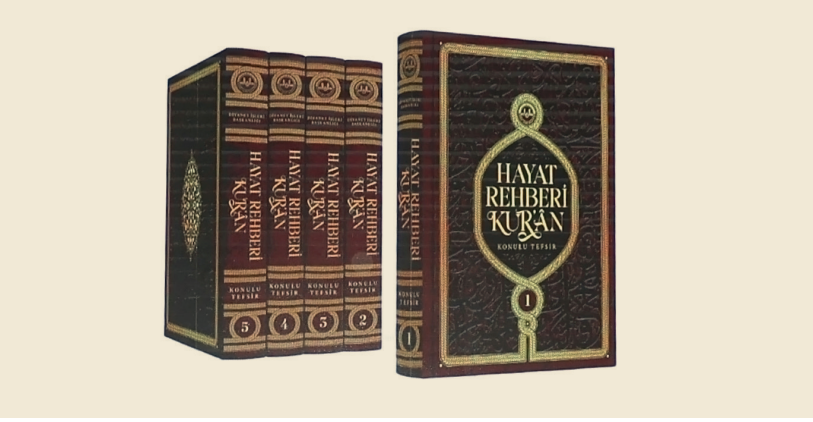
Batı Trakya Türkleri, KKTC'nin kurulmasından sonra artan hak ihlalleri konusunda hem Yunan devleti ile hem Türkiye ile temas hâlinde, çözüm arayışı içindedirler. Ancak hakların iadesi ve koşulların iyileştirilmesine yönelik girişimleri Yunan hükümeti tarafından İslamlaşma ve Türkleşme tehdidi ola-

rak algılanmaktadır. Özellikle son 20 yılda Avrupa'da İslam karşıtlığının artması, aşırı sağın yükselişi Müslümanlara yönelik ırkçı saldırıları çoğaltmışken Ortodoks Kilisesi'nin Müslüman azınlık için "Osmanlı'nın devamı, cihatçı ve Türk ajanı" tanımlamasıyla ayrımcılık yapması yakışıksızdır. Lozan'ın iki devlete emanet bıraktığı azınlıklar, Yunan tarafında emanet muamelesi görmemiştir. Yunanistan'ın azınlık hakları konusunda antlaşmalara riayet etmediği ortada olduğu hâlde Lozan'a aykırı olmasına rağmen Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümenik isteğini ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması gerektiğini her fırsatta dile getirmesine ne demelidir?

Batı Trakya, Osmanlı'nın Rumeli fetihlerinin ilk basamağı ve Rumeli'den kopuş döneminde terk etmek zorunda kaldığı son kaledir. Tarihî, dinî, millî ve kültürel olarak ayrılmaz olmamıza rağmen bir sınır çizgisiyle ayrı düştüğümüz Batı Trakya Türklerinin hakları için uluslararası platformlarda daha aktif çalışmak da boynumuzun borcudur. ■

HAYAT REHBERİ KUR'AN

Prof. Dr. Ömer ÇELİK

Hayat Rehberi Kur'an adlı eser, Diyanet İşleri Başkanlığının uzun zamandır yazılmasını arzu ettiği bir çalışmanın gerçekleşmiş hâlidir. Başkanlık, toplumu din konusunda aydınlatma görevi uyarınca yayımlamak istediği bu çalışma için daha önceki yıllarda ön çalışmalar da gerçekleştirmişti.

İslam dininin en başta gelen kaynağı olan Kur'an'ın doğru anlaşılması için "Konulu Tefsir Projesi" adı altında yürütülen bu çalışmayla, halkımızı doğru, nitelikli ve sağlıklı dinî bilgi ile aydınlatmak amacıyla sürdürdüğü yayın faaliyetlerine bir yenisini ekleyerek önemli bir eseri sunmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın birlikte yürüttüğü bu proje, ülkemiz ilahiyat ve İslami ilimler fakültelerinin tefsir alanındaki

birikiminden yararlanarak gerçekleştirilen ve ülkemizde bu konudaki bilimsel kazanımı okuyucusuna ulaştıran bir çalışma olmuştur. Bu eser, tefsir ilminin temel yöntemi izlenerek günümüz Türk okuyucusuna Kur'an-ı Kerim'in içeriğini ve mesajını mümkün olduğunca yansıtmayı amaçlamıştır.

Bu çalışma, çoğunlukla yapıldığı şekliyle Mushaf'taki sure sıralamasına uyarak Kur'an'ı ayet ayet tefsir eden tefsir eserlerinden farklı bir yolu izlemeyi en başından hedeflemiştir. Bu ise son dönemde geliştirilmiş "konulu tefsir" olarak adlandırılan yoldur. Bu şekildeki tefsir çalışmasında önce Kur'an'ın ele aldığı konuların başlıkları belirlenir ve bu başlık altına giren ayetler bir arada yorumlanır. Böyle bir çalışmada, belli bir konudaki bütün ayetleri bir arada görmek ve böylece ayet-

leri bir bütünlük içinde ele alma imkânı oluşturulmuş olur. Bunun, İslam dünyasında ve ülkemizde daha önce örnekleri de ortaya konmuştur. Bu tarz eser yazarlar, Kur'an'da bulunduğu düşünüldükleri konuları, ayetler ışığında ele almışlardır.

Tefsir alanında uzman 14 editörün yönetiminde ve ülkemizdeki yüzün üzerinde bilim insanının katkısıyla 2015 yılının ortasında başlayan ve 2021 yılının ortasına dek altı yıllık yoğun bir çalışmanın ürünü olan Hayat Rehberi Kur'an adlı çalışmada güdülen başlıca amaçlardan birisi de günümüz okuyucusuna ulaşabilmek olmuştur. Bu amaçla eserin olabildiğince sade ve alanın teknik terim ve kavramlarını yumuşatan ve günümüz diline olabildiğince yakın bir dil ve üslup ile yazılmasına dikkat edilmiştir. Bunun için cümleler kısa tutulmaya çalışılmış, tefsir disiplini ve daha geniş çerçevede ilahiyat alanında kullanılan dil daha anlaşılır tutulmaya gayret edilmiştir.

Yüce Allah'tan, ülkemizde tefsir alanında çalışan ilim insanlarının bir çalışması olarak sunulan bu eserin hem Kur'an öğrencisi okuyucularının bilgilerine bilgi katarak yararlı olmasını hem de ilim dünyasına bir katkı sunmuş olmasını dileriz. ■